

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

REGIONÁLIS POLITIKA ÉS GAZDASÁGTAN DOKTORI
ISKOLA

Lakócai Csaba

A helyi fizetőeszközök működésének lokális körülményei
Franciaországi esettanulmány, különös tekintettel Auvergne-
Rhône-Alpes régióra és Lyon városára

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Témavezetők: Barancsik János, Dr.
Egyetemi magántanár
Nováky Erzsébet, Dr.
Professor Emerita

Pécs, 2022.

Tartalomjegyzék

Absztrakt.....	iii
1. Bevezetés	1
2. A helyi fizetőeszköz-programok céljai és jelentősége.....	5
2.1. A téma tágabb elméleti kontextusáról általában.....	5
2.2. Helyi fizetőeszközök és monetáris diverzitás: történelmi előzmények és jelenkori gyakorlatok .	7
2.3. Kapcsolódás a mikrofinanszírozáshoz és egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokhoz	13
2.4. Lokális extern hatások internalizálásának egy módja: a helyi fizetőeszköz-rendszerek (lehetséges) közjóságjellege	17
2.5. A helyi fizetőeszközök korlátai és hiányosságai a gyakorlatban.....	23
3. Kutatási hipotézisek és módszertan	26
4. A helyi fizetőeszközök működése Franciaországban	30
4.1. A helyi fizetőeszközök terjedése Franciaországban	30
4.2. A helyi fizetőeszköz-rendszerek térbeli koncentrálódása Franciaország kontinentális területén	36
4.3. Területi heterogenitás a helyi fizetőeszközök elterjedésében.....	41
4.4. A helyi fizetőeszközök és a lokalizmus kapcsolata Franciaországban.....	47
5. A helyi fizetőeszközök működése Auvergne-Rhône-Alpes régióban	52
5.1. Auvergne-Rhône-Alpes régió társadalmi és gazdasági viszonyai	52
5.2. A helyi fizetőeszközök működésének és terjedésének területi összefüggései a régióban	55
5.3. A helyi fizetőeszköz-programok terjedésének területi modellezése a régióban kapcsolatvizsgálati módszerrel	62
5.4. A régióban működő helyi fizetőeszközök hatása egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokra..	66
6. A területi viszonyok szerepe a lyoni helyi fizetőeszköz-program működésében.....	70
6.1. A Gonette működésének földrajzi területe: Lyon nagyvárosi térsége.....	70
6.2. Az elfogadóhelyek megoszlása kerületi és települési önkormányzatok szerint	73
6.3. Az elfogadóhelyek területi megoszlása városnegyedek szerint	77
6.4. Az elfogadóhelyek megoszlásának területi sajátosságai négyzetrácsos lehatárolásban	82
7. Összegzés	90
Felhasznált irodalom.....	93
Mellékletek.....	102

Absztrakt

Doktori értekezésem a közgazdasági pénzkiegészítők (vagy pénzhelyettesítők) egyik fajtájának, a helyi kötődésű fizetőeszközök működésének lokális körülményeit vizsgálja Franciaország kontinentális területén, mint választott terepen. A területválasztás mellett szóló érv, hogy az elmúlt évtizedben jelentősen elterjedtek országszerte a helyi fizetőeszköz-programok, ugyanakkor ez a folyamat térben egyenlőtlenül ment (és megy) végbe, ami indokoltá teszi a területi heterogenitás fő okainak térstatisztikai vizsgálattal történő feltárását. A vizsgált programoknak nemcsak a területi elhelyezkedése egyenlőtlen, hanem azok mérete és jelentősége is változatos.

A helyi fizetőeszközök sikeres működése erős helyi beágyazódást igényel, igazodva a lokális feltételekhez és viszonyokhoz, ami a programok sokféleségének fő oka. Ennélfogva egy helyi fizetőeszköz-program sikerességének vagy sikertelenségének megértéséhez fontos az adott földrajzi terület körülményeinek, illetve területi tőkéjének megismerése is. Disszertációs kutatásom fő jelentősége abban áll, hogy a téma leíró földrajzi, területstatisztikai és ökonometriai vizsgálata együttesen nemcsak a helyi fizetőeszköz-rendszerek működésének jobb megértését teszi lehetővé, hanem ezen keresztül a vizsgált földrajzi tér tágabb társadalmi és gazdasági viszonyairól is többet tudhatunk meg. Ez különösen igaz a kutatás során területileg tovább szűkített Auvergne-Rhône-Alpes régióra, valamint Lyon nagyvárosi térségére.

A kvantitatív elemzésekhez keresztmetszeti adatállományokat használtam 2010-es évek végi és 2020-as évek eleji adatokkal. Az adatok jellege és a dolgozatban megfogalmazott kutatási kérdések megválaszolása elsősorban korreláció- és regresszióanalízist igényel. Az így kapott eredmények rámutatnak a vizsgált tényezők közötti hol erősebb, hol gyengébb sztochasztikus kapcsolatokra. A különböző szinteken végzett elemzések megerősítik egyúttal a területi statisztika visszatérő problematikáját; az eredményeket alapvetően befolyásolja a területi lehatárolás, amire a következtetések levonásakor különösen tekintettel kell lenni.

Összességében a téma eddig kevésbé alkalmazott megközelítésével doktori értekezésem mind a helyi fizetőeszközökről szóló szakirodalom, mind a tágabb regionális gazdaságtani és társadalomföldrajzi – pl. a társadalmi innováció vagy a területi tőke témakörével foglalkozó – kutatások szempontjából tartalmazhat hozzáadott értéket.

Tárgyszavak: pénzhelyettesítők, helyi fizetőeszközök, társadalmi innováció, területi tőke, területi statisztika, Franciaország, Auvergne-Rhône-Alpes, Lyon

JEL: A13, B00, B55, C21, D62, E41, G21, H23, H75, L31, O18, O35, R51, Y10, Y91

1. Bevezetés

Doktori értekezésem a közgazdasági pénzkiegészítőkről szóló tágabb szakirodalomhoz kapcsolódik.

A közgazdasági pénzkiegészítők – vagy ahogyan még a szakirodalomban (Kun, 2006; Szóka, 2013) szokták nevezni: pénzhelyettesítők – egyik fajtáját képezik a helyi kötődésű kiegészítő fizetőeszközök, melyek működési körülményeinek vizsgálata a jelen kutatás tárgya. A magyar nyelvű szakirodalomban általánosan elterjedt megnevezése a helyi fizetőeszközöknek a „helyi pénz”, bár ez nem teljesen korrekt. Ezek az eszközök ugyanis – mint arra a dolgozatban kitérek – a pénz klasszikus közgazdasági funkciói közül csak a forgalmi és fizetőeszköz-funkciót töltik be jobbára (illetve közvetve értékmérő szerepük is lehet). Az angol nyelvű szakirodalomban nem véletlenül használatos a *local currency* megnevezés *local money* helyett. A dolgozatban ezért igyekszem következetesen kerülni a „helyi pénz” kifejezést, ami alól csak a gyakori szóismétlések elkerülésének szándéka jelent kivételt.

Formai szempontból egy másik hangsúlyos megjegyzés, hogy a magyar helyesírásban tudomásom szerint nincs egyértelmű szabály, sem irányelv arra vonatkozóan, hogy a helyi fizetőeszközök nevei – különös tekintettel a külföldi esetekre – kis vagy nagy kezdőbetűvel írandók. A dolgozatban ezért azt az elvet követem, hogy ahol pénznemként szerepelnek a szövegben, kis kezdőbetűt, ahol pedig programoknak a neveiként említem meg azokat, ott nagy kezdőbetűt használok. Ez alól kivételt jelentenek azok az esetek, ahol a név elején és/vagy azon belül hivatalosan használnak a megszokottól eltérően kis- és nagybetűket, mint pl. SoNantes, puntoTRANSacciones stb.

A helyi fizetőeszközökkel kapcsolatos kutatások között viszonylag kevés kvantitatív elemzés található. Dolgozatom fő hozzáadott értéke a meglévő szakirodalomhoz a területi statisztikai elemzési módszerek alkalmazása egy választott terepen, Franciaország kontinentális területén, valamint azon belül Auvergne-Rhône-Alpes régióban, illetve Lyon várostérségében. A kutatás empirikus részének célja azon okok feltárása, amelyek alapvetően hatással lehetnek a helyi fizetőeszköz-programok terjedésének és működésének területi sajátosságaira és térben egyenlőtlen eloszlására. Ezen keresztül nemcsak a helyi fizetőeszközök működéséről tudhatunk meg többet, hanem a vizsgált földrajzi területek társadalmi és gazdasági viszonyairól is. Ezáltal a dolgozat közvetve kapcsolódhat még a tágabb társadalomföldrajzi, regionális és településszociológiai

szakirodalomhoz is. Hangsúlyos, hogy az értekezés keretében bemutatásra kerülő empirikus kutatás csak a franciaországi programok terjedését és működését vizsgálja a 2010-es években. Ennek eredményei bővítik az ismereteinket általában az ilyen programok működéséről, ugyanakkor nem feltétlenül reprezentatívak minden tekintetben az összes, világszerte működő helyipénz-rendszert illetően, amelyek az országspecifikus szabályozási keretektől függenek.

A disszertáció felépítése a következő. A Bevezetést követő *A helyi fizetőeszköz-programok céljai és jelentősége* című fejezet a téma tágabb elméleti kontextusát mutatja be. A helyi fizetőeszközök jelenkori terjedése tekinthető a pénzügyi globalizáció hiányosságaira és hibáira adott lokális válaszok egyikének. Ugyanakkor ezek a programok nem előzmény nélküliek; a pénzhasználat története során szinte mindig jellemző volt különböző párhuzamos fizetőeszközök (kiegészítő jellegű) használata egészen a modern központi jegybankok létrejöttéig. A jelenleg működő kiegészítő fizetőeszköz-rendszerek esetében fontos kérdés azok jogi szabályozása és státusza, ami országonként eltérő lehet. Ennek ellenére céljaik és működési mechanizmusaik hasonlóak mindenhol; egy földrajzilag behatárolt területen használják azokat azért, hogy a helyben lévő, de kihasználatlan erőforrásokat és kapacitásokat összekössék a kielégítetlen helyi igényekkel. Sokszor egyéb közhasznú és szociális pénzügyi szolgáltatásokkal – pl. mikrohitelzéssel – összekapcsoltan működnek a helyi fizetőeszközök. A jegybanki pénztől eltérően alapvetően nem (csak) piaci, hanem tágabb társadalmi és/vagy környezeti szempontok határozzák meg a használatukat. Ebből kifolyólag, amennyiben egy helyi fizetőeszköz használata elér egy bizonyos szintet – amely működési területenként eltérő, viszonylagos –, az általa generált forgalmi szisztéma a helyi közösség egésze számára is kedvező, így az tekinthető egyfajta közjóságnak. A gyakorlatban azonban eddig csak nagyon kevés esetben valósult meg, hogy egy program ténylegesen ilyen hatást tudjon kifejteni.

A *Kutatási hipotézisek és módszertan* fejezetben kerülnek megfogalmazásra a konkrét, általam vizsgált földrajzi területekre vonatkozó elméleti hipotézisek, amelyeket a dolgozat ezt követő empirikus részeiben számszerű elemzésekkel igyekszem alátámasztani. Ezek az elemzések tekinthetők a területitőke-kutatás egy olyan sajátos esetének, ahol a helyipénz-programok eredményváltozóként (outputként) jelennek meg. A különböző területi (regionális, kistérségi, települési és településen belüli) szinteken végzett elemzések más és más magyarázóváltozók bevonását igénylik a területi tőke méréséhez.

A helyi fizetőeszközök működése Franciaországban című fejezetben a helyi fizetőeszköz-programok franciaországi terjedését vizsgálom 2010-es évek végi adatok alapján. A földrajzi, társadalmi és gazdasági heterogenitás, valamint a programok területi szóródásának egyenlőtlensége miatt a kontinentális Franciaország ideális terepe a területi statisztikai elemzésnek, amelyen keresztül jobban megérthetők a térbeli koncentrációk. Ebben a fejezetben a kapcsolatvizsgálathoz nemlineáris regressziós modellt, valamint asszociáció- és korrelációelemzést használok (megyei területi bontásban) a leíróstatistika mellett.

A helyi fizetőeszközök működése Auvergne-Rhône-Alpes régióban című fejezetben az ország egyik nagyrégiójára, Auvergne-Rhône-Alpes-ra szűkül a kutatás. A régióban lévő helyi fizetőeszköz-programok működésének kistérségi szintű területi elemzése további összefüggésekre mutat rá a helyi földrajzi viszonyok, illetve a szociális és szolidáris gazdaság jelentősége tekintetében. Módszertani szempontból regresszióanalízist használok.

A területi viszonyok szerepe a lyoni helyi fizetőeszköz-program működésében című fejezetben tovább szűkül a kutatás Lyon nagyvárosi térségére és az itt működő *gonette* nevű fizetőeszköze. A lyoni helyi fizetőeszköz elfogadóhelyeinek (asszociáció- és korrelációelemzéssel, valamint nemlineáris regressziós modellel történő) vizsgálatán keresztül a város településszociológiai viszonyairól és a helyi non-profit gazdaság összefüggéseiről is többet tudhatunk meg. Megjegyzendő, hogy az itt bemutatott elemzés a területi statisztika egyik visszatérő problémájára is rávilágít; ugyanazon vizsgált területen különböző szintű és alakú lehatárolások mellett eltérő összefüggéseket (is) lehet találni.

Az *Összegzés* fejezetben összefoglalom az elméleti keretet és a doktori értekezésben bemutatott fő empirikus elemzési eredményeket a korábban megfogalmazott kutatási hipotézisek alapján, valamint levonom a fő következtetéseket, amelyek további kutatások alapjául is szolgálhatnak.

A dolgozatban bemutatott kvantitatív elemzésekhez GeoDa, SPSS, STATA és XLSTAT szoftvereket használtam. A részletes szoftveres eredményeket a *Mellékletek* rész tartalmazza a dolgozat végén.

*

Ezúton szeretnék köszönetet mondani konzulenseimnek, Nováky Erzsébet professzor asszonynak és Barancsik János professzor úrnak a témavezetésükért. Köszönöm továbbá a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán működő Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola programjában részt vevő valamennyi oktatónak és előadónak az érdekes előadásait és segítőkész szakmai támogatásukat. Külön köszönöm a doktori iskola vezetőjének, Varga Attila professzor úrnak a támogatását. 2018. május-június során a doktori iskola által biztosított kutatói ösztöndíjjal volt lehetőségem először Lyonba utazni. Ekkor kezdődött el az azóta is tartó szakmai együttműködésem Jérôme Blanc-nal, a Science Po Lyon egyetemi tanárával és a helyi fizetőeszközök témájának nemzetközileg elismert szakértőjével. Köszönettel tartozom a Tempus Közalapítvány által nyújtott Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj programban való részvétel lehetőségéért is. Sajnos a 2020 tavaszán induló világszintű járványhelyzet nem tette lehetővé, hogy ismét Franciaországba utazzam szakmai-kutatói célból. Helyette viszont lehetőségem volt 2021 júniusában egy hónapot Bulgáriában a Várnai Közgazdasági Egyetemen tölteni, ahol hasznos visszajelzéseket kaptam doktori disszertációs témám statisztikai módszertani részeihez.

2. A helyi fizetőeszköz-programok céljai és jelentősége

2.1. A téma tágabb elméleti kontextusáról általában

A fejezet a helyi kötődésű alternatív fizetőeszközök jelenkori terjedésével foglalkozik a pénzügyi globalizációra adott lokális válaszok egyikeként, tekintettel azok korlátaira is.

Visszatérő vita tárgya, hogy a termelékenységgel mért gazdasági növekedésnek és a globális viszonyok közötti versenyképességnek, vagy pedig a helyi sajátosságokra épülő, elsősorban belső erőforrásokat használó, illetve azokat helyben tartó fejlesztési elképzeléseknek kell-e prioritást kapniuk (Blanc – Perrissin-Fabert, 2016; Gómez – Helmsing, 2007; Neamtan, 2002). Ez tekinthető a hagyományos regionális gazdaságtan, illetve a gazdaságföldrajz között húzódó szemléletmódbeli ellentétnek; az előbbi szerint van olyan egyetemes fejlődési modell, amelyet (elvileg) bárhol át lehet ültetni, míg az utóbbi tagadja, hogy földrajzilag eltérő adottságú területeken ugyanazt a fejlődési pályát kellene követni (Sheppard, 2016).

A gyakorlati tapasztalat általában azt mutatja, hogy az egyoldalúan mért gazdasági növekedés (egy bizonyos szint után) inkább fokozza az életszínvonalbeli különbségeket társadalmilag és területileg egyaránt – ellentmondva a „leszivárgási elméletnek” –, ezért a térben differenciált fejlesztéspolitikák lennének kívánatosak (Szirmai, 2015). Területi szempontból az előállított javak helyben tartása legalább olyan fontos jóléti tényezőnek tekintendő, mint a helyi gazdaság tökevonzóképesége, ugyanis az utóbbira épülő gazdaságfejlesztés lehetőségei erősen korlátozottak az előbbi nélkül (Florentin – Chabanel, 2016).

A kohézió helyett tapasztalható társadalmi és területi polarizáció okai sok tekintetben a jelenlegi pénzügyi rendszer működésében kereshetők, melynek strukturális hibái legutóbb a 2008-ban kezdődő globális pénzügyi-gazdasági válsággal kerültek felszínre (Harvey, 2011). Hadjimichalis (2011) a pénzügyi válság területi-földrajzi okait és jellegét mutatja be az eurózónán belül, ahol fokozottan érvényesülnek a konvergenciakritériumok (mint kényszermechanizmusok) melletti egyenlőtlen fejlődésből származó hátrányok. A válság hatásaira az egyes államok sok esetben költségvetési megszorításokkal próbáltak/próbálnak meg válaszolni, ami kihat a helyi önkormányzatokra is, legközvetlenebbül központi forrásmegvonások formájában. Másfelől az önkormányzatok, mint önálló területi gazdaságpolitikai szereplők, maguk is érintettek a

strukturális válságban, ami a jelenlegi pénzrendszernek mintegy szükségszerű következménye, ezért maguktól is tudniuk kell (vagy kellene) alkalmazkodni a változó feltételekhez.

Az alsósztintű közigazgatás lehetőségei szempontjából a kompetenciák merev intézményi lehatárolása (government) helyett újabban egyre hangsúlyosabbá válnak a rugalmasabb, hálózati jellegű és interaktív együttműködések (governance) (Európai Bizottság, 2011; Somlyódyné Pfeil, 2008; Pálné Kovács, 2014), illetve többen felhívták a figyelmet arra is, hogy a hatékony önkormányzati működés nem csupán költségvetési kérdés (Horváth, 2008). A közigazgatás hatékonyságával foglalkozó szakirodalom nagy része ugyanakkor kevésbé foglalkozik a gazdasági mechanizmusok által kialakított feltételekkel, amelyekben az esetleges reformokat kivitelezni kellene. A dolgozat egyik elméleti alapfeltevése, hogy a pénzügyi-gazdasági globalizáció jelenlegi formája olyan kényszermechanizmusokat jelent – pl. a belső igények jobb kielégítése helyett inkább a külső piacokra termelés, prociklikus gazdaságpolitika, jövőbeli érdekek diszkontálása stb. –, amelyekhez kénytelenek a közpolitikai és a gazdasági szereplők igazodni, vagy ha úgy tetszik, engedelmeskedni nekik. Lietaer és szerzőtársai (2015) megállapításával élve pénzrendszerünk kritikai szemlélete a „hiányzó láncszem” a jelenlegi gazdasági-társadalmi folyamatok fenntarthatatlanságának megértéséhez. A helyi közérdek szempontjából jobban és fenntarthatóbban érvényesülő fejlődés feltételeinek megteremtéséhez megkerülhetetlen a pénz semlegességéről alkotott közgazdasági doktrínának és a jelenlegi monetáris politikai gyakorlatoknak a felülvizsgálata (Kennedy et al., 2012). Lagoarde-Segot és Martinez (2020) a neoklasszikus pénzügyi tanokkal szembenálló ökológiai pénzügyi elméletnek nevezik azt az új paradigmát, amelyben a pénzrendszer nem választható el annak tágabb reálgazdasági, társadalmi és környezeti kontextusától.

Kallis (2017) szerint a 21. század elején már másfajta problémákkal kell szembenézni, mint a 19. században vagy a 20. század elején, ezért már nem az a globálisan megválaszolandó kérdés, hogy miként növekedjen a gazdaság, hanem éppen az, hogyan lehetne átállni egy egyoldalú növekedési kényszermechanizmusoktól mentes alternatív gazdasági szisztémára. Ennek csírái már látszanak az egyelőre még csak helyi és eseti jellegű „alternatív gazdaságokban”. Hasonlóképpen vélekedik Neamtan (2002), aki szerint a szociális és szolidáris gazdaságot hirdető újfajta fejlesztési modellektől elválaszthatatlan a helyi szemléletmód, a lokalitás, ami ugyanakkor a nemzetközi mozgalmak és a tágabb spektrumú hálózati együttműködések útján „alternatív

globalizációhoz” vezethetne. Azok a gyakorlatba eddig átültetett kezdeményezések, amelyek hosszú távon egy ilyen irányú gazdasági szerkezetváltás felé mutathatnak, egyelőre csak korlátozottan működnek, közvetlen hatásait pedig még nehéz kimutatni. Helyi szinten ugyanakkor néhányuknak már most is megmutatkoznak az előnyei, ezért esetenként a helyi vagy regionális önkormányzatok is felkarolják azokat, illetve arra is van példa, hogy a helyhatóságok maguk a kezdeményezők (Turchanyi – Csom, 2012).

A pénzügyi globalizációra adott lokális válaszként a hosszú távú strukturális változtatásokat megcélzó kezdeményezések közé tartoznak a jelenleg működő helyi pénzek – legalábbis azoknak egy része – mint alternatív fizetőeszközök és közgazdasági pénzhelyettesítők (Blanc – Perrissin-Fabert, 2016; Blanc – Fare, 2018; FMDV, 2014; Gómez – Helmsing, 2007; Hlebik, 2017; Horváth – Lafferton, 2020; Lietaer et al., 2015, Varga, 2018). Mint alább kifejtésre kerül, ezek tekinthetők társadalmi innovációnak (Escobar et al., 2020), minthogy a társadalmi innováció a gazdasági folyamatokkal összefüggésben felmerülő társadalmi kihívásokra adott megoldási javaslatok, valamint azok gyakorlatba történő átültetése valamilyen szűkebb vagy tágabb közcél érdekében (Moulaert – MacCallum, 2019; Szabó, 2021; Veresné Somosi – Balaton, 2021).

Cohen (2017) a helyi fizetőeszközök legújabb kori terjedését egyenesen a posztkapitalista rendszerátmenet jelének tartja, jóllehet egyelőre korainak tűnhet bármilyen messzemenő következtetés levonása. Ugyanakkor a (pénzügyi globalizáció leosztása szempontjából) fejlettnak és fejlődőnek tekintett világ országaiban egyaránt létező példák arra engednek következtetni, hogy a helyi fizetőeszköz-rendszerek terjedése kevésbé függ a finanszírozási folyamataitól – pl. a kereskedelem nyitottságától, tőkemozgások liberalizációjától, regionális integrációtól stb. –, mint amilyen mértékben a helyi tényezők figyelembevételétől (Lakócai et al., 2018).

2.2. Helyi fizetőeszközök és monetáris diverzitás: történelmi előzmények és jelenkori gyakorlatok

A jelenlegi globális világgazdaságban többé-kevésbé valamennyi térség ki van téve az egyoldalúan csak egy ágazatra építő fejlesztéspolitika (gazdasági monoszektoralitás) veszélyeinek, ami a piaci folyamatok által „díjazott” túlzott specializációból következik (Kennedy et al., 2012; Lietaer et al., 2015). Ez ugyanakkor sérülékennyé teszi az adott térséget, mivel a helyi szereplők szinte teljesen tehetetlenné válnak az adott ágazatot érő és tőlük független külső megrázkódtatásokkal szemben (Hlebik, 2017). Ez a reálgazdaság

mellett a pénzügyi szektorra is igaz; a pénzügyi monokultúrák – bár ideiglenesen lehetnek hatékonyak – rendkívül sebezhetővé tesznek egy országot vagy térséget, mivel annak gazdasága függő helyzetbe kerül az általában külföldi székhelyű multinacionális kereskedelmi és hitelbankoktól. A pénzügyi kiszolgáltatottság mérséklésében fontos szerepük lehet a helyi beágyazottságú takarékszövetkezeteknek (Kovács, 2013). A takarékszövetkezeti rendszer mellett egy térség gazdasági rezilienciáját erősítheti még az úgynevezett monetáris diverzitás, vagyis az, ha a hivatalos pénznem mellett kiegészítő fizetőeszközök és pénzhelyettesítők is használatban vannak (Escobar et al., 2020). Lietaer és szerzőtársai (2015) monetáris „ökoszisztémának” nevezik ezt, hangsúlyozva a biológiai rendszerektől vett analógia fontosságát. Ebben a kontextusban érdemes vizsgálni a működő helyi fizetőeszköz-rendszereket, amelyek a közgazdasági pénzhelyettesítők (pontosabban pénzkiegészítők) egyik fajtájának tekinthetők.

A pénzhasználat története során – a modern központi jegybankok létrejöttéig – általánosan jellemző volt szinte mindenhol, ahol egyfajta központi pénz volt forgalomban, hogy azt kiegészítették különböző jellegű alternatív fizetőeszközök (Kennedy et al., 2012; Polányi, 1976). Ezek történelmi kontextusban történő vizsgálata a numizmatika résztudományát képezi, és nem tartozik szorosan az aktuális témához. A dolgozat a jegybanki valutát kiegészíteni hivatott jelenkori pénzhelyettesítők egyes eseteivel foglalkozik. Kun (2006) megállapítása szerint ezek két nagyobb csoportba sorolhatók: a technikai pénzhelyettesítőkébe és a közgazdasági pénzhelyettesítőkébe. A technikai pénzhelyettesítők elsősorban csak a pénz forgalmi eszköz-funkcióját hivatottak javítani, ezért általában egy egyszeri tranzakció létrejöttét követően, vagyis miután a vevő fizetett a nála lévő technikai pénzhelyettesítővel valamilyen termékért vagy szolgáltatásért, az eladó vagy szolgáltató beváltja azt hivatalos valutára. A technikai pénzhelyettesítők közé tartoznak többek közt az elektronikus pénztárcák és jóváírások, vásárlási és étkezési utalványok, üdülési csekkek, pontgyűjtő kártyák, hitelkártyák stb. A közgazdasági pénzhelyettesítők a technikai helyettesítőkkel szemben gazdasági szabályozó szerepet is betöltenek, sőt elsősorban erre hivatottak. Emiatt hangsúlyos a másodlagos piaci forgalmuk: átruházhatók, vagyis többször fizethetnek velük egy behatárolt területen, körön vagy hálózaton belül. Közgazdasági pénzhelyettesítők lehetnek többek között online fizetőeszközök, helyi pénzek és különböző jóváírások ágazati szereplők között (szektorális fizetőeszközök). Közös bennük, hogy – Szóka (2013) megfogalmazásával – gazdasági és nem gazdasági szereplőket kötnek össze az adott területen, szektoron vagy hálózaton belül. Ezeket a fizetőeszközöket a régió vagy

a rendszeren kívül nem lehet pénzként felhasználni, emiatt fizetési eszköz funkciójuk erősen korlátozott. Létrehozásuknak és használatuknak elsődleges célja a működési területükön belüli kihasználatlan kapacitások és a kielégítetlen igények összekapcsolása, ezáltal az adott közösség gazdasági és társadalmi körülményeinek javítása.

Blanc (2011) jellegét tekintve három különböző helyi fizetőeszköz-típust különböztet meg, melyeknek megfelelően területi, közösségi és gazdasági alapon létrehozott projekteket hasonlít össze (2.1. táblázat). Jóllehet – ahogy a szerző maga is megjegyzi – ezek inkább csak ideáltípusok, és a valóságban működő példák nem választhatók szét egyértelműen ezen szempontok szerint; a legtöbb területileg lehatárolt közgazdasági pénzhelyettesítő egyszerre tekinthető helyi, közösségi és kiegészítő fizetőeszköznek. Az, hogy ezek közül melyik minőségük hangsúlyosabb, a gyakorlati működés összetettségéből kifolyólag sokszor nem egyértelmű, illetve a vizsgálódás szempontjától függ, hogy mire helyezzük a hangsúlyt. A dolgozatban ezért többnyire általánosan és szinonim fogalmakként szerepelnek a helyi, közösségi, illetve kiegészítő fizetőeszköz megnevezések. Ahol mégis van jelentősége a fogalmi elkülönítésnek, ott az megindoklásra kerül.

2.1. táblázat: A helyi kötődésű közgazdasági pénzhelyettesítők három ideáltípusa Blanc (2011) csoportosításában

A projekt jellege	A tér jellege	Főbb célok	Megnevezés
Területi	közigazgatási tér (politikailag lehatárolt)	erősebbé és ellenállóbbá tenni az adott területet	helyi fizetőeszközök
Közösségi	társadalmi tér (meglévő vagy ad hoc közösség alapján lehatárolt)	erősebbé és ellenállóbbá tenni az adott közösséget	közösségi fizetőeszközök
Gazdasági	gazdasági tér (gazdasági tevékenység alapján lehatárolt)	az adott gazdasági közeg védelme és szabályozása	kiegészítő fizetőeszközök

Forrás: az eredeti alapján saját szerkesztés

A jelenkori helyi alternatív fizetőeszközök gyökerei az 1930-as évek gazdasági világválságáig nyúlnak vissza. Az egyik legszemléletesebb modern kori példa ezek lehetséges gazdaságélénkítő hatására – és az uralkodó pénzrendszer ezzel szemben kivívott ellenszenvére – a „wörgli csoda” néven ismertté vált eset. A gazdasági válság közepén és a pénzkivonások idején a német határ melletti ausztriai Wörgl városában a polgármester egy fekbérrel (negatív kamattal) ellátott városi fizetőeszközt bocsátott forgalomba, amelyet csak helyben lehetett használni, és amellyel városi építkezéseket és

infrastrukturális beruházásokat finanszíroztak (Barinaga, 2020). A fizetőeszköz értékét a városvezetés garantálta. Amikor híre ment a modell sikerességének, és a környező települések is elkezdtek hasonló programok bevezetését tervezni, az osztrák központi bank közbelépett, és a törvényhozásra gyakorolt nyomásán keresztül betiltotta a helyi fizetőeszköz használatát. Ezt követően visszatért az általános recesszió a városba (Kennedy et al., 2012).

Egy másik – az előzőtől eltérően máig megmaradt – példa az 1930-as évekből a svájci WIR Bank, amely kamatmentes hitelt kínál a tagjainak, valamint egy belső elszámolási rendszert, amelyen keresztül a bank saját pénzével, a WIR frankkal fizetve cserélhetnek árukat és szolgáltatásokat a tagok. Az ügyfélkörbe leginkább kis- és középvállalkozások tartoznak. A WIR frank értékét a svájci frankhoz kötik, de nem váltható át arra. A hivatalos pénznem hiánya így nem érinti negatívan azt, aminek kontraciklikus hatása van: recessziók idején élénkül, fellendülések idején pedig beszűkül a WIR frank forgalma. Ez lehetővé teszi a KKV-k számára, hogy túléljék a hivatalos valután alapuló gazdaság bizonytalan periódusait, sőt akár még prosperáljanak is (CCIA, 2015; Varga, 2018).

Az Egyesült Államokban is voltak példák a helyi kötődésű pénzhelyettesítőkkel történő válságkezelésre a nagy gazdasági világválság idején, de ott végül a helyi szintű megoldások helyett a *New Deal* keretében Franklin D. Rooseveltnél elnöksége idején bevezetett szövetségi szintű fiskális gazdaságélénkítő programok és kormányzati beruházások váltak meghatározóvá (Gatch, 2008).

A wörgli helyi pénz és a WIR frank esetei elég jól mutatják a közgazdasági pénzhelyettesítők működési mechanizmusából származó előnyöket. Az előbbi esetben a negatív kamat mechanizmusa által a helyi pénz nem vált a forprofit szféra rendszerének tartozékává, ezért olyan – közösségileg hasznos – erőforrások és tevékenységek aktivitását is ösztönözte, amelyek pusztán piacgazdasági szempontok szerint nem lennének „gazdaságosan” alkalmazhatók (Kennedy, 1995). A WIR bank eredetileg egy piaci alapú profitorientált vállalkozás, a kezdeményezés azonban a piaci szempontokon túlmutatva szintén a közérdeket szolgálhatja, mivel az egyéni profitmaximalizáláshoz képest a rendszeren belül előtérbe kerülnek a tagok kollektív érdekei, a versenyhez képest felértékelődnek az együttműködésből származó kölcsönös előnyök. Ennek a két esetnek az 1. táblázat szerinti besorolása – a többségtől eltérően – viszonylag egyértelmű: míg a wörgli helyi pénz egy politikailag lehatárolt területen belül működő helyi fizetőeszköz volt, a WIR frank egy KKV-k közötti kiegészítő fizetőeszköz, amelynek működési területe az ország (Svájc) egésze mint gazdasági tér.

A 20. század végétől és az új évezred elejétől újra előtérbe kerültek a helyi pénzek Európában és Amerikában csakúgy, mint a világ többi részén. Ezek közül egyesek csak rövid életűnek bizonyultak, míg mások megmaradtak és folyamatosan bővülnek. Blanc és Fare a (fentebb már bemutatott) projektjelleg mellett generációk szerint is megkülönböztetik a legújabb kori helyi pénzhelyettesítőket, négy csoportba sorolva azokat (Blanc, 2011; Blanc – Fare, 2013). Állítása szerint mind a négy generációnak sajátos a kapcsolata a közigazgatás helyi szereplőivel, ugyanakkor erős átfedések is vannak ezek között, ezért nem választhatók el élesen, aminek eredményeként sokféle és komplex kapcsolatrendszer jellemző a kormányzat alsóbb szintjeivel. Az első generációhoz az 1980-as évektől megjelenő helyi cserekereskedelmi rendszerek tartoznak, a másodikba az ezekkel majdnem egyidős időalapú fizetőeszközök (ún. időbankok), a harmadikba a 90-es évektől elterjedő nagyobb léptékű, kis- és középvállalkozások, nonprofit szervezetek vagy szövetkezetek által működtetett átváltható fizetőeszközök, a negyedikbe pedig azok a 21. századi, komplex fejlesztéspolitikai célokat megcélzó fizetőeszközök, amelyek működtetésében aktívan szerepet vállalnak a helyi önkormányzatok. A 2.2. táblázat a legújabb kori helyi pénzhelyettesítők generációi és – az 1. táblázatban szereplő – ideáltípusai közötti összefüggést foglalja össze sematikusan Blanc (2011) csoportosítása szerint. Alább még szó lesz ennek a generációs felosztásnak a jelentőségéről a helyi fejlesztéspolitika szempontjából. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy több jelenleg működő programot – az ideáltípusokhoz hasonlóan – nem lehet egyértelműen besorolni a generációk alapján (sem), mivel azok több generáció sajátosságait is ötvözhetik. Nishibe (2018) továbbá hangsúlyozza a fejlett és fejlődő országokban működő esetek közötti különbségeket. Előbbiekben általában a helyi közösségi kapcsolatok felélesztése az elsődleges, míg utóbbiakban – ahol a piaczgazdaság és az iparosodás még kevésbé előrehaladott – a helyi gazdaság beindítása.

2.2. táblázat: A legújabb kori helyi pénzhelyettesítők generációi és típusai közötti kapcsolatok

	leginkább jellemző (ideál)típus	főbb jellemzők	kapcsolat az önkormányzattal
1. generáció	közösségi fizetőeszközök	nem váltható át hivatalos pénzre; általában szűk és zárt felhasználói kör; civil kezdeményezés	nincs nagyon (legfeljebb minimális logisztikai támogatás)
2. generáció	közösségi fizetőeszközök	nem váltható át hivatalos pénzre; önkormányzatok is támogatják esetenként; általában civil kezdeményezés	esetenként önkormányzati kezdeményezés és/vagy támogatás főleg szociálpolitikai célokkal
3. generáció	helyi és kiegészítő fizetőeszközök	átváltható hivatalos pénzre; önkormányzatok is támogatják esetenként; KKV-k közötti vagy nonprofit kezdeményezés	esetenként önkormányzati támogatás; főleg gazdaságfejlesztési célok
4. generáció	helyi és kiegészítő fizetőeszközök	komplex célokat magukba foglaló rendszerek részben önkormányzati kezdeményezésként; kiterjedtebb partneri kapcsolatok	(részben) önkormányzati kezdeményezés és működtetés többféle fejlesztéspolitikai céllal

Forrás: Blanc (2011) és Blanc és Fare (2013) alapján saját szerkesztés

Országoként eltérő a helyi közgazdasági pénzhelyettesítők aktuális jogállása, valamint azok felügyelete és viszonya a szabályozó hatóságokkal. Ebből kifolyólag országspecifikus, hogy a fentebb említett ideáltípusok és generációk közül melyek a legjellemzőbbek. Kun (2006) szerint „a felügyelés szükségességének meghatározásánál az is szempont lehet, hogy mely pénzhelyettesítők esetén jelentkezik társadalmi elvárás a PSZÁF által történő felügyeletre.” (A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének szerepét és jogköreit azóta a Magyar Nemzeti Bank vette át.) Az egyes technikai és a közgazdasági pénzhelyettesítőket más és más eljárás alá kell vonni. Jacsó (2013) leszögezi, hogy a hatályos magyarországi szabályok értelmében a helyi pénzek csak közgazdaságtanilag jelentenek pénzt, jogállásukat tekintve viszont készpénzt helyettesítő utalványnak minősülnek, és 100%-os visszaválthatósági forintfedezettel kell rendelkezniük az azokat forgalomba bocsátó pénzintézetnél. A Jacsó tanulmányának közlésekor hatályos 2009. évi LXXXV. törvény értelmében a helyi pénzek forgalomba bocsátója nem köteles előzetesen a PSZÁF engedélyét kérni, viszont számíthat annak ellenőrzésére. Ez a szerepkör azóta az MNB-hez került.

Az Egyesült Államokban szövetségi hatáskörbe tartozik az ellenőrzés, és az FBI helyi kirendeltsége illetékes megvizsgálni, hogy a helyi pénz nem veszélyezteti-e a dollár mint szövetségi pénz használatát az adott területen annak kiváltásával (Botos, 2010). A

bajorországi Chiemgauert, ami a legjelentősebb regionális pénz Németországban, a *Bundesbank* ellenőrzi rendszeres időközönként (Tóth, 2011). Franciaországban a *l'Autorité de contrôle prudentiel et de résolution* (ACPR) nevű független állami felügyelőszervezet jogköre a helyi pénzek ellenőrzése.¹ A csak elektronikusan létező pénzek esetében a szervezet előzetes jóváhagyása szükséges. (A franciaországi ACPR sok szempontból az egykori PSZÁF-hoz hasonló státusszal és jogkörökkel bír.) A többi ország esetében is elmondható, hogy az előbbiekhöz hasonlóan az adott jogrendszer szerinti sajátosságok jellemzők a helyi pénzek státuszára és ellenőrzésére vonatkozóan. Ugyanakkor az eltérő, országspecifikus jogi szabályozás ellenére is közgazdaságtanilag hasonló elvek mentén működnek a kiegészítő, helyi és/vagy közösségi fizetőeszközök.

Összességében elmondható, hogy az állami hatóságok viszonya a helyi pénzekhez történelmileg sokszor egyáltalán nem volt baráti, viszont az ezredfordulót követően a helyi pénzeknek egy újabb hulláma kezdett el kibontakozni, és a kormányok egyre jobban kezdik felismerni azok előnyeit, sőt a legutóbbi időben már az Európai Unió is felfigyelt rájuk (CCIA, 2015).

2.3. Kapcsolódás a mikrofinanszírozáshoz és egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokhoz

A pénzhelyettesítőkről szóló áttekintést követően fejlett és fejlődő világbeli országokban működő példák közötti különbségekről és hasonlóságokról lesz szó, a nonprofit finanszírozás tágabb témakörébe helyezve a témát.

Az alternatív kiegészítő fizetőeszközök használata sok esetben egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokkal – úgymint mikrohitelzés, projektfinanszírozás, szociális beruházás, környezettudatos megtakarítási programok stb. – együtt jellemző. Lagoarde-Segot és Martinez (2020) egy elméleti modellen keresztül mutatják be, hogy a helyi fizetőeszközökben folyósított kölcsönök jegybanki visszleszámlítási mechanizmussal kiegészülve hogyan idézhetnének elő a jelenlegitől eltérő gazdasági racionalitást és fenntarthatóbb gazdasági gyakorlatot.

Míg a helyi fizetőeszközök sokszor kapcsolódnak szövetkezeti pénzintézetekhez (Escobar et al., 2020), maga a „szövetkezeti bankolás” a szociális és szolidáris gazdasági szektor részének tekinthető (Horváth – Lafferton, 2020). A szektorra jellemző egyfajta kettősség, amelyre már többen felhívták a figyelmet a szakirodalomban (Laville, 2018);

¹ Forrás: <http://monnaie-locale-complementaire.net/category/mutualisation/juridiques/>

a szociális gazdaság elsődleges célja az, hogy a marginalizálódott társadalmi csoportokat és/vagy régiókat segítő gazdálkodó szervezeteket integrálja a piacgazdaságba, miközben a szolidáris gazdaság magába foglal(hat) olyan formális és informális kezdeményezéseket is, amelyek a meglévő strukturális keret meghaladásának szükségességét hirdetik. Alapelveik, illetve a gyakorlati működésük szempontjából ez a kettősség érvényes a helyi fizetőeszközökre is.

Bechetti (2011) megjegyzi, hogy míg a magasabb jövedelmű országokban működő szociális és etikus bankok viszonylag könnyen találnak olyan ügyfeleket, akik hajlandók közhasznú befektetéseket támogatni, viszont nehezebb ehhez ténylegesen közhasznú projekteket találniuk, addig a szegényebb országokban működő, mikrofinanszírozásra szakosodott pénzüzeteknek fordított problémával kell szembenéznük, mivel több a rászoruló hiteligénylő, mint a betétes. Ebből adódóan az alternatív szemléletű pénzügyi szereplők eltérő termékportfóliót kínálnak a különböző gazdagságú országokban, ugyanakkor az alapvetően közhasznú jelleg közös bennük (Weber, 2011; Yunus, 2017). A kiegészítő helyi fizetőeszközök egyfelől maguk is egyfajta alternatív pénzügyi termékek, másfelől viszont tekinthetők a különböző közhasznú pénzügyi termékek kivitelezésének eszközeiként is. A belgiumi Limburg tartományban működő e-portemonnee nevű fizetőeszközön keresztül például egyebek mellett napelemek telepítését finanszírozzák (CCIA, 2015), ami pénzügyi termékként a projektfinanszírozás körébe sorolható. Egyes fejlődő világbeli kezdeményezések – például a braziliai Banco Palmas, az el-salvadori puntoTRANSacciones vagy a kenyai Bangla Pesa – esetében a helyi fizetőeszközök a mikrohitelzésnek az eszközei, amely egy másik, szintén közhasznú pénzügyi termékfajta.

Visszatérő kérdés, hogy a szociális banki termékek és szolgáltatások mennyiben tekinthetők hagyományos pénzügyi termékek társadalmi, környezeti és egyéb etikai kritériumokkal is ellátott változatának, illetve mennyiben jelentenek ténylegesen alternatívát azokkal szemben (Weber – Remer, 2011; Yunus, 2017). Egyes szociálisnak, környezettudatosnak és/vagy etikusnak minősített pénzügyi termékeket, mint például a társadalmilag felelős betéteket vagy a széndioxid-kibocsátást kompenzáló finanszírozási programokat (ún. carbon finance), az alternatív pénzüzetek mellett hagyományos bankok is kibocsáthatnak, míg más termékek – pl. mikrohitel, közérdekű befektetési alapok, a projektfinanszírozás egyes esetei stb. – inkább csak az alternatív pénzügyi szolgáltatókra jellemzők (Weber, 2011). Bechetti (2011) megközelítésében csak azok a pénzügyi termékek és szolgáltatások közhasznúak, amelyeknél a prioritások

átrendezésével előtérbe kerülnek a társadalmi és környezeti szempontok az egyéni hozammaximalizáláshoz képest, ezért a hagyományos banki termékek körén kívül esnek. Ebben a felfogásban a pénzügyi szempontok nem tekinthetők célnak, csak eszköznek (Lagoarde-Segot, 2014). A helyi fizetőeszközök rendszereiben – amelyek mögött legtöbb esetben valamilyen szövetkezeti pénzintézet áll – a kollektív érdek az egyéni érdekeknél általában szintén hangsúlyosabban jelenik meg, ezért ezek jól illenek a közhasznú pénzügyi szolgáltatások szigorúbb fogalmi keretébe, ami indokolja, hogy azok részeként tekintsünk rájuk.

Egyes helyi fizetőeszköz-rendszerek kimondottan a mikrofinanszírozás elemei. Mikrofinanszírozáson szűkebb értelemben mikrohitelvezést értünk, tágabb értelemben pedig valamennyi olyan pénzügyi szolgáltatást, amelyet alacsony jövedelmű magánszemélyeknek, vállalkozóknak és kisvállalkozásoknak nyújtanak, akik szegény anyagi körülményeik miatt nem férnek hozzá a hagyományos banki szolgáltatásokhoz (Armendáriz – Morduch, 2005). Ez a gyakorlat elsőként az általánosan szegény területeken vált elterjedtté, például Bangladesben, Afrikában vagy Latin-Amerikában, de ugyanígy megjelent Európában és Észak-Amerikában is, mivel a fejlettnak tekintett országokon belül is sokan kívül rekedhetnek a hagyományos banki-pénzügyi szolgáltatásokban részesülők körén. A szakirodalom egy része (Weber – Remer, 2011; Becchetti, 2011) ugyanakkor különbséget tesz a kimondottan mikrofinanszírozás céljából létrehozott pénzintézetek és az egyéb jellegű szociális és etikus bankok között, hangsúlyozva, hogy Európában és Észak-Amerikában inkább az utóbbiak jellemzők. A mikrofinanszírozás és a kiegészítő fizetőeszközök eredményes használata egyaránt a helyi sajátosságok figyelembevételét, helyi beágyazottságot igényel. Nem véletlenül kapcsolódik össze sokszor ez a két terület, amikor is mikrofinanszírozást végző helyi pénzintézetek (takaré- és hitelszövetkezetek) és/vagy nonprofit szervezetek támogatnak vagy maguk működtetnek helyipénz-kezdemenyezéseket.

A két és félmillió brazil Fortaleza 32 000 fős lakosságú Conjunto Palmeiras nevű külvárosában működő Banco Palmas közösségi bankot 1998-ban alapították egy nonprofit szervezet keretében, és 2003 óta bocsátja ki a saját helyi fizetőeszközét (Kennedy et al., 2012). A pénzintézet kezdettől fogva foglalkozik mikrohitelvezéssel, 2001-ben pedig úgy döntöttek a működtetői, hogy létre fognak hozni egy fizetőeszköz-hálózatot, amelyet ekkor még csak üzleti partnereknek (mint pl. helyi pékségek, ruhaboltok és varrodák stb.) szántak. Két évvel később – miután komoly szervezőmunka következtében létrejött az elégséges elfogadói és felhasználói kör – elkezdték kibocsátani

a palmas nevű fizetőeszközt, amelyhez már magánszemélyek is hozzájuthatnak, és amely átváltható braziliai realra, az ország hivatalos pénznemére. 2011-ben nagyjából 20 000 euró értékű forgalmat bonyolítottak le a fizetőeszközzel, ami kb. 5-ször gyorsabban forog az állami pénznél. Palmashoz újonnan a hivatalos valuta átváltásával, a fizetés egy részeként (a Banco Palmas, valamint egyes részt vevő helyi üzletek és önkormányzati testületek alkalmazottai esetében), illetve mikrohitel formájában lehet hozzájutni. A közüzemi számlák egy részét lehetséges továbbá a helyi fizetőeszközzel fizetni. A rendszer így összességében képes kellő mennyiségű kereseti és elköltési lehetőséget biztosítani a működéshez. A helyi fizetőeszköz mikrohitellezéssel történő kombinálása kétségkívül kulcstényezője a helyi termelés és szolgáltatás mint kínálati oldal, illetve a helyi fogyasztás mint keresleti oldal diverzifikálásának, ami általánosan javítja a város gazdasági rezilienciáját, vagyis alkalmazkodóképességét (mivel kimutathatóan csökkenti a pénz kiáramlását), a fizetőeszköz átválthatóságával pedig a helyi KKV-k külső likviditása is erősödik. A kezdeti jogi nehézségek után mostanra már kimondottan sikeressé vált a Banco Palmas modellje, amelyet Brazília-szerte kezdtek el átültetni a főleg szegényebb környékeken. Ugyanakkor amíg a hivatalos állami gazdaságpolitika nem változik meg, a mikrohitellezéssel kombinált helyi fizetőeszköz-rendszerekben rejlő lehetőségeket csak korlátozottan lehet kihasználni.

Egy hasonló, mikrohitellezést is magába foglaló szintén latin-amerikai kezdeményezésként említhető az El Salvadorban KKV-k és magánszemélyek közötti kölcsönös jóváírárendszerként működő puntoTRANSacciones nevű fizetőeszköz-hálózat. A legutóbbi globális gazdasági válság következtében beszűkülő piacok a kisvállalkozásokra jelentettek leginkább veszélyt, a hálózat viszont segített mintegy 300 üzleti tagjának túlélni a válságot. A tagok ezen keresztül hasznosítani tudják az egyébként kihasználatlanul maradó kapacitásaikat, és hozzájuthatnak alacsony költségű pénzügyi szolgáltatásokhoz is, vagyis a mikrofinanszírozásra és az alternatív fizetőeszközökre jellemző előnyök (pl. contraciklikus hatás) együtt jelentkeznek (*Ibid*).

Lagoarde-Segot (2014) megállapítása szerint a közhasznú pénzügyi szolgáltatások és tevékenységek legfontosabb sajátossága, hogy ezeken keresztül a gazdasági szereplők, mint érintett felek, maguktól (is) – vagyis direkt kormányzati beavatkozás nélkül – internalizálhatnak kölcsönös előnyökkel járó extern hatásokat. A következő rész az egyes helyi fizetőeszköz-rendszerekben rejlő hasonló lehetőségekkel foglalkozik, alátámasztva azok bizonyos feltételek mellett érvényesülő közhasznú és közérdekű jellegét.

2.4. Lokális extern hatások internalizálásának egy módja: a helyi fizetőeszköz-rendszerek (lehetséges) közjóságjellege

Néhány, már működő program arra enged következtetni, hogy a helyhatóságoknak a passzív támogatáson túl érdemes, egyúttal célszerűbb egy-egy konkrét fejlesztéspolitikába helyben használt kiegészítő fizetőeszközöket is bevonniuk, mintsem kizárólag csak jegybanki pénzben felhasználni a rendelkezésre álló forrásokat. Az alábbi fejezet ennek egy közgazdaságtan-elméleti igazolását mutatja be.

Polányi nyomán Blanc (2018) a társadalmi-gazdasági viszonyrendszerek négy elvét különbözteti meg, mint ideáltípusokat: a piacot, a reciprocitást, a redisztribúciót és a közösségi megosztást. Ezek mindegyikében használhatók különböző fizetőeszközök, a klasszikus közgazdasági pénzfogalom azonban jobbra csak a piaczgazdaság viszonyait veszi figyelembe, illetve a modern jegybanki pénzhasználat is egyoldalúan a piaci mechanizmusokon alapszik. Bizonyos alternatív fizetőeszközök kiegészítő használatán keresztül ezzel szemben a piac mellett vagy helyett egyéb gazdasági mechanizmusok is megjeleníthetők, amelyek a társadalmi viszonyrendszerek szempontjából alapvetők. Martignoni (2018) megállapítása szerint a jelenleg működő helyi fizetőeszközök többsége – a pénz csereeszköz-funkcióját alapul véve – jobbra csak egyéni cserék lebonyolítását segíti egy adott közösségen belül. A szerző szerint ahhoz, hogy egy kiegészítő jellegű helyi fizetőeszköz-rendszer tényleg a közérdek mentén szerveződjön, olyan alaptulajdonságokkal kell azt felruházni, amelyben a helyi pénz nem árucikként, hanem a vásárlóerő kifejezőjeként jelenik meg. Történelmi példaként említi a tanulmány a wörgli helyi pénz esetét, illetve bemutat egy jelenkori zürichi lakásszövetkezeti kísérletet, amely egyfajta kerületi fizetőeszközként funkcionálhatna az előzetes elképzelések szerint.

Egyes decentralizációs elméletek szerint – amit a hétköznapi tapasztalat is alátámaszt – a közjavaknak vannak kimondottan helyi fajtái, amelyek iránt a kereslet területileg eltérő, és – Horváth (2011) megfogalmazásában – „az együttes jólétet növeli ezeknek a helyi és nem központi meghatározása, különben felesleges előállítás, illetve másutt hiányok lépnének fel”. Ilyen közjóságfajta tulajdonképpen a helyi igények és erőforrások jobb összekapcsolását lehetővé tevő kiegészítő helyi fizetőeszközök

rendszerei is.² Többen felhívták már a figyelmet arra, hogy a jegybanki pénz monopóliuma jelenleg szükségszerűen idéz elő egyes helyeken túlzott koncentrációt, míg máshol hiányt, vagyis kohézió helyett területi egyenlőtlenséget eredményez (Lietaer et al., 2015; Rivero Santos, 2007). Erre megoldást kínálhat az, ha a fizetőeszközök rendszereire olyan közjósággént tekintünk, amelyekből többfajta létezési lehetőség szerint, hogy milyen szintű – helyi, regionális, állami, nemzetközi –, illetve milyen típusú – piaci, reciprocitáson alapuló, redistributív vagy szociális-közösségi – igényeket szolgál (Seyfang – Longhurst, 2013). A jegybanki pénztől eltérően a kisebb területi léptékű helyi vagy regionális fizetőeszközök használatán keresztül tekintetbe lehet venni a területi különbségeket, vagyis ezek a kiegészítő fizetőeszközök megjelenítik a térbeliség szempontját (Kennedy et al., 2012).

A közjavak közül néhányat, melyek klasszikus megközelítésben externáliának számítanak, az önkormányzatok biztosítanak, és a területfejlesztési programok egy része tekinthető ezek internalizálásának (Lengyel – Mozsár, 2002). Egyes helyipénz-programok is tekinthetők lokális extern hatások egyfajta internalizálásának, de nem a klasszikus piaci értelemben, hanem azt meghaladva, a prioritások átrendezésével lehetővé téve, hogy a (helyi alapon szerveződő) közérdek az (ilyen esetekben háttérbe szorítandó) egyéni érdekek elé kerüljön. Amennyiben ugyanis sikerül ezek használatán keresztül jobban összekapcsolni az egyébként kihasználatlan helyi kapacitásokat a meglévő helyi igényekkel, akkor az így keletkező többlethaszonból az érintett szereplők nemcsak egyénileg, hanem – és elsősorban – *kollektíven* is jól járnak. Mindez a hagyományos közgazdaságtani racionalitás szemléletmódjának megfordítását jelenti; nem az egyéni profithozam-maximalizálás vezet el a közjóhoz, hanem a közérdekű szempontok érvényesítésének velejárója az egyéni jólét (hosszú távú) javulása.

Az imént mondottakat néhány fejlett és fejlődő világbeli példa egyaránt megerősíti. A svájci WIR-rendszer (1998-tól hivatalosan WIR Bank), a hollandiai TradeQoin hálózat, a belgiumi RES fizetőeszköz-rendszer, a braziliai Banco Palmas közösségi bank és helyi fizetőeszköz, az el salvadori puntoTRANSacciones nevű jóváírásrendszer vagy a kenyai Bangla Pesa – hogy csak néhány példát említsünk – esetében egyaránt javíthatják a résztvevők pénzügyi helyzetüket és likviditásukat külső, kamatos banki hitel igénylése nélkül (CCIA, 2015; Kennedy et al., 2012). Argentínában is hasonló célból szerveződtek

² Hangsúlyozandó, hogy nem az egyes fizetőeszközök (fizikai vagy elektronikus) címei jelentenek magukban közjóságot, hanem bizonyos feltételek megvalósulása esetén a programok által életre hívott forgalmi szisztéma egésze az, amely közjósággént jelenhet meg.

meg az országossá váló barterhálózatok az ezredforduló környékén, amelyek mind a credito nevű alternatív fizetőeszközt használták a peso mint hivatalos állami pénznem helyett. Bár ez a laza hálózatokból álló rendszer a gyors növekedést követően pár év után összeomlott – részben az alulszervezettség, részben a belső csalások, részben pedig a bizalmatlan politikai légkör miatt –, nagy szerepe volt abban, hogy a 2001-es államcsőd idején túlélték a válságot a kistermelők, így a lakosság is hozzájuthatott alapvető árucikkekhez. Segítettek továbbá ezek a barterhálózatok abban is, hogy kiépüljön egy olyan belső kapcsolatrendszer, amely a gazdasági növekedés újbóli beindulása után is megmaradt, erősítve ezzel a hazai és a helyi fogyasztást (Gómez – Helmsing, 2007; Lakócai et al., 2018). A London környéki brixtoni font esetében, ahol az önkormányzat lehetővé tette alkalmazottai számára, hogy bérük egy részét brixtoni fontban kérjék, felmérést készítettek azok körében, akik éltek a lehetőséggel (NEF, 2015). A felmérés alapján a válaszadók nagyobbik része (67%) a helyi pénzben kapott rendszeres juttatás következtében olyan helyi üzletekben is vásárol, ahová korábban nem járt vásárolni. Közülük azok vannak többségben, akik a korábban nem látogatott helyeken a brixtoni font mellett font-sterlinggel is fizetnek, illetve akik a régi helyeiken is gyakrabban vásárolnak a helyi pénzzel történő fizetés lehetőségének következtében. Az említett példák összességében azt mutatják, hogy a kezdeményezések előnyei az egyéni piaci szempontokon túl a tágabb közérdeket szolgálhatják.

A helyi fizetőeszköz-rendszerek közjószágjellege kapcsán megállapítható, hogy a bevezetésük következtében az adott térségben jelentkező gazdasági pozitívumok nagy része mindenkire kihathat, még azokra is, akik nem használják a fizetőeszközt, feltéve, hogy a rendszer használatának volumene már elért egy bizonyos szintet. Ezért is célszerű az önkormányzatoknak támogatniuk, illetve esetenként maguknak kezdeményezniük és működtetniük az ilyen programokat. A helyhatóságok részéről a támogatás többféle és több szintű lehet; legtöbbször ez csak elvi vagy infrastrukturális jellegű – pl. tanúsítványok odaítélése az elfogadóhelyeknek –, néhány esetben azonban ezen túlmenően helyi szintű közpolitikákba is bevonják az adott helyi pénzt, elfogadják azt helyi adók és illetékek fizetésére, illetve részben azzal fizetnek saját alkalmazottaiknak (FMDV, 2014). Az önkormányzatilag támogatott helyipénz-programok kivitelezése és tartós sikere jelentős kapacitásráfordítást igényel, hosszú távon azonban megtérülő költséghatékony eszközt jelenthetnek, amennyiben hozzájárulnak az adott közösség általános gazdasági és társadalmi körülményeinek javulásához.

Általában helyi szintű közpolitikai igénynek tekinthetők például egyes szociális támogatások (idősellátás, lakásfenntartási támogatás, átmeneti szociális segélyek stb.), a városrehabilitáció, részben a környezetvédelem (mind az épített, mind a természeti környezet) vagy a helyi közlekedés fejlesztése, amelyek önkormányzati finanszírozását segíthetik a helyi fizetőeszközök. Aszerint, hogy (a piacon túl) milyen gazdasági mechanizmusok rendelkeznek hozzájuk leginkább, a különböző szociálpolitikai, környezetpolitikai és gazdaságfejlesztési célok kivitelezéséhez Blanc és Fare (2013) más-más típusú fizetőeszközt tart célszerűnek.

A helyi pénz bevezetésére irányuló törekvések legtöbbje alulról jövő civil vagy KKV-k közötti kezdeményezés, amelyek elindítói általában összefognak egy szövetkezeti típusú helyi pénzintézettel a kivitelezés érdekében. A fentebb már említett generációs besorolás alapján ezek leginkább az első és a harmadik csoportba sorolhatók (Blanc, 2011; Blanc – Fare, 2013). Az önkormányzati köztisztviselők által részben támogatott kezdeményezések (főleg az időalapú programok) a második generációhoz, az önkormányzatok által fenntartott rendszerek pedig a negyedik generációhoz tartoznak (*Ibid*). Az utóbbiaknál is fontos, hogy a helyi lakosságot mindvégig partnernek tekintsék a projektben. Valamennyi működő program esetében egy lényeges kritérium, hogy társadalmi és környezeti szempontok is érvényesüljenek a gazdasági szempontok mellett.

Kimondottan szociálpolitikai célok leginkább talán az időalapú (második generációs) fizetőeszközökkel támogathatók, amire egy szemléletes példa a svájci Sankt Gallen városában bevezetett Zeitvorsorge nevű, időjövőírásán alapuló rendszer, melynek célja az, hogy kiegészítse a város folyamatosan növekvő igénybevételnek kitett nyugdíj- és egészségügyi rendszereit (CCIA, 2015). A projekt lehetővé teszi a lakosoknak, hogy jóváírásokat keressenek és takarítsanak meg azáltal, hogy különböző módokon részt vesznek az idősebb lakosok ellátásában. Ezeket a jóváírásokat később visszaválthatják különböző ellátással kapcsolatos szolgáltatásokra, amikor a jóváírások gyűjtői maguk szorulnak majd segítségre. A városi önkormányzat garantálja, hogy bármikor legyen lehetőség a jövőben az összegyűjtött jóváírások visszaváltására. A kereseti lehetőségek szervezésében és koordinálásában helyi szociális szervezetek is segítenek. Mindez elég meggyőzően demonstrálja, hogy a társadalombiztosítási rendszereket meg lehet erősíteni anélkül, hogy jelentősen növelnék az adóterheket, vagy leépítenék a közszolgáltatásokat más területeken.

Egy másik fajta – az előzőnél komplexebb, negyedik generációs – helyi fizetőeszköz a városrehabilitációs céllal létrehozott tőreke, amelyet a belgiumi Gent város Rabot nevű

kerületében vezettek be 2011-ben, és amely környezetpolitikai és gazdasági célkitűzéseket egyaránt magába foglal (Lietaer et al., 2015). A környék viszonylag szegény, a lakosság etnikai összetétele pedig vegyes. Egy lakossági felmérést követően a városi önkormányzat használaton kívüli földterületeket bocsátott rendelkezésre, ahol több mint száz 4 m²-es kertet hoztak létre, amelyeken a lakosok zöldséget és dísznövényeket termeszthetnek. A kis kerteket 150 tőreke éves bérleti díjért lehet használni, amit kizárólag tőrekében lehet fizetni. Tőrekét a közösségen belüli városrehabilitációs tevékenységekben való részvétellel lehet keresni, mint például közterek tisztításával, virágosládák felszerelésével és virágültetéssel, a futballpálya rendbetételével mérkőzés után stb. A tevékenységeket az önkormányzat és a helyi civil szervezetek által működtetett közösségi centrum szervezi meg. A megkeresett tőrekéket a kertek bérleti díjának fizetése mellett a helyi boltokban is fel lehet használni egyes helyi árucikkek megvásárlására, továbbá mozijegyeket (amennyiben az üres székek kihasználatlanul maradnának egyes vetítéseken) és tömegközlekedési jegyeket lehet velük venni. A vállalkozások működtetői maguk is használhatják fizetőeszközként a tőrekét, vagy beválthatják euróra a közösségi centrum irodájában. Az indulás óta eltelt időszak azt bizonyította, hogy az önkormányzatnak mindenképpen megéri a program működésére elkülöníteni a szükséges állandó eurófedezetet, mert azáltal, hogy az így lekötött pénzüsszegnek megfelelő anyagi értéket euró helyett tőrekében használják a lakosok, bizonyosan a helyi közérdekek érvényesülnek, míg a hivatalos pénznem használatával ez korántsem lenne biztos.

Szintén önkormányzati kezdeményezésként valósult meg a Nantes nagyvárosi térségben 2015 eleje óta működő SoNantes nevű helyi pénz. A fizetőeszköz működésének operatív-technikai feltételeit a Crédit Municipal de Nantes nevű önkormányzati tulajdonú pénzüintézet SoNao nevű divíziója biztosítja. A fizetőeszköz-rendszer napi szintű irányításáért és a hálózat fejlesztéséért a La SoNantes nevű önkormányzati egyesület felelős. Azáltal, hogy a digitális formában létező fizetőeszközt nemcsak helyi kiskereskedőknél lehet elkölteni, hanem helyi közszolgáltatásokra is fordítható – pl. tömegközlekedésre, múzeumi belépőkre, szabadidős központok szolgáltatásaira stb. –, az önkormányzat tulajdonképpen biztosítja, hogy mindig legyen elégséges kínálat a rendszerben, így a helyi pénz iránti igény megmaradjon.

További lehetőség a helyhatóságok részéről, amivel garantálhatják a helyi fizetőeszközök értékét, ha elfogadják az önkormányzati adók egy részét helyi pénzben. Ez elsősorban gazdaságfejlesztési célokat tükröz, és a fentebbi besorolás alapján a

harmadik generációs helyi pénzhelyettesítőknél jellemző, amikor is az önkormányzat maga nem kezdeményezi és működteti a programot, de aktívan támogatja azt. Bristol város önkormányzata – Nagy-Britanniában elsőként – 2015-től lehetővé teszi a helyi adózást bristoli fonttal (CCIA, 2015). Mintegy kiegészítheti ezt egy adott önkormányzat azzal, ha az alkalmazottai bérének egy részét vagy a béren felüli juttatását helyi pénzben fizeti. A londoni Lambeth városrész Brixton kerületében a kerületi önkormányzat alkalmazottai kérhetik fizetésük egy részét brixtoni fontban.

A kelet-amszterdami makkie egy időalapú fizetőeszköz és hűségprogram egyúttal, amihez önkéntes közmunkával juthatnak a lakosok, és beválthatják termékekre, szolgáltatásokra, szabadidős tevékenységekre vagy kedvezményekre helyi boltokban. A működtetésben helyi lakásszövetkezetek, jóléti intézmények, hivatásos szervek és az önkormányzat is részt vesz a civil lakossággal partnerségben (*Ibid*). Az illetékes önkormányzat a holland fővárosban lévő nagyarányú egyenlőtlenséget megoldani hivatott szélesebb kormányzati törekvések keretében működteti a programot, amelybe állami és uniós forrásokat is bevonnak. Jellege alapján ez leginkább a második és a negyedik generációs helyi pénzek ötvözete.

A kelet-belgiumi Limburg tartományban forgalomban lévő e-portemonnee egy nagyobb területi léptékű regionális fizetőeszköz, illetve elektronikus megtakarítási és jutalomrendszer, amelyet a háztartási hulladékok csökkentésére és a környezetileg fenntartható viselkedésmód támogatására terveztek a tartomány 44 településén. Az önkormányzatok digitális jóváírásokat adhatnak a lakosoknak környezeti szempontból hasznos tevékenységekért, mint például zöld energiára történő átállásért vagy az élelmiszer-hulladék komposztálásáért. Ezekért a jóváírásokért fenntartható szolgáltatások és termékek vehetők, például tömegközlekedési jegyek, környezetbarát cikkek vagy tanfolyami órák. Ebben az esetben főleg környezetpolitikai célokat támogathatnak önkormányzatilag a fizetőeszköz-használton keresztül, amely a negyedik generációs helyi/regionális pénzekhez sorolható. Az E-portemonnee-hoz hasonlóan működik a szintén belgiumi Eco-Iris, a hollandiai NU és a franciaországi SOL többek közt (Blanc – Fare, 2013).

A fejezetben bemutatott működő eseteknél sikerült megoldani, hogy a rendszeren belül a közérdek érvényesüljön elsősorban, vagyis játékelméleti terminológiával élve a résztvevők kooperáljanak a kollektív érdekük érvényesítése érdekében a szűkebb egyéni önérdekkövető viselkedés helyett. Ez természetesen nem mindig mondható el; több helyi fizetőeszköz-kezdeményezés fulladt érdektelenségbe a rendszeren belüli önző, illetve

potyautas viselkedés elterjedése miatt. Azokban az esetekben viszont, ahol a fizetőeszköz-rendszer már bejáratódott, és a forgalom elérte a túléléshez szükséges szintet, megállapítható, hogy mintegy beépített biztosítékként működik a fizetőeszköz kamatmentes vagy negatív kamatozású mivolta. Ez tekinthető a Turchanyi és Csom (2012) által említett koordinációs mechanizmus egy formájának, amivel biztosítható közösségen belül a közérdekkövető magatartás. Itt megemlítendő, hogy a negatív kamattal vagy más néven kötbérrel ellátott pénz elméleti alapjait Silvio Gesell német-argentin közgazdász-gondolkodó fektette le *A természetes gazdasági rend* című könyvében a 20. század elején. Az ilyen „pénz” lényege, hogy az szándékosan ne rendelkezzen tőkefelhalmozási eszköz funkcióval annak érdekében, hogy jobban betölthesse a fizetőeszköz szerepét. A helyi kötődésű fizetőeszközök, átvéve ezt az elvet, szintén nem alkalmasak a felhalmozásra, elejét véve az esetleges spekulatív szándéknak. Emiatt ugyanakkor nem is tekinthetők ezek klasszikus értelemben pénznek. Bár a magyar nyelvű irodalomban elterjedt a „helyi pénz” kifejezés használata, kíváncsú lenne inkább következetesen a helyi fizetőeszköz kifejezésnél maradni minden esetben, ahogy az angol nyelvű irodalomban is következetesen használják a *local currency* megnevezést a *local money* helyett.

2.5. A helyi fizetőeszközök korlátai és hiányosságai a gyakorlatban

A helyi fizetőeszközök eredményes működésének legalapvetőbb feltétele az, hogy a használat volumene elérjen egy bizonyos szintet. Ez azonban még akkor sem garantált, ha a helyi gazdasági szereplők között egyébként már megvalósult az összefogás. Ennek egy példája a soproni kékfrank, ahol a forintfedezetet kezelő Rajka és Vidéke Takarékszövetkezet a piacinál jóval magasabb betéti kamatot fizet a részt vevő helyi vállalkozásoknak, viszont az alacsony használatból adódó alacsony pénzfedezet miatt veszteségesen működik a program, és kérdésessé vált annak túlélése (Juhász, 2017; Juhász – Varga, 2018; Lakócai et al., 2018).

Hangsúlyos az is, hogy a sikeres működés a helyi tényezők figyelembevételén alapul, ezért egy valahol jól működő rendszert nem lehet csak úgy lemásolni és átültetni egy másik országban (Nishibe, 2018). North (2006) például kimondottan a posztoszocialista magyarországi viszonyok között vizsgálta, hogy a – főleg vidéki – magyar társadalomban hagyományosan meglévő, helyi ismeretségen alapuló kölcsönös segítségnyújtási

gyakorlat miért nem tudott a legtöbb esetben átalakulni az angol nyelvű országokban elterjedt LETS-típusú programokhoz hasonló modern helyi cserekereskedelmi rendszerekké. Sobiecki (2018) a lengyelországi helyi fizetőeszközöket vizsgálva megállapítja, hogy azok jellegüket tekintve inkább szociális, mintsem gazdasági rendszerek, amelyek sikeres működtetése érdekében az adminisztrációs és koordinációs feladatokra fordított munkát találja a legfontosabb teendőknek. Ezzel szemben a Franciaországban működő programok inkább gazdasági jellegűek, és a helyi kiskereskedelem erősítését célozzák, amit kiegészítenek az alapítólevélben megfogalmazott társadalmi és környezetvédelmi célok.

A már régebb óta működő és sikeresnek tekinthető helyi fizetőeszköz-programok esetében is kérdéses, hogy azok képesek-e valódi és mérhető gazdasági hatást kifejteni. Két bristoli fonttal foglalkozó empirikus esettanulmány is arra a következtetésre jut, hogy a helyi pénz használatának főleg kulturális és ideológiai okai vannak, miközben a használók fogyasztási szokásai összességében nem változtak meg (Johnson – Harvey-Wilson, 2018; Marshall – O’Neil, 2018). A gazdaság hosszú távú szerkezeti átalakítása elsősorban gazdaságpolitikai és intézményi változásokat kíván, amihez a helyi fizetőeszközök önmagukban nem elegendők, legfeljebb a társadalmi tőke erősítésében, illetve recessziók idején a csereüzletek megkönnyítésében lehet szerepük (Dittmer, 2013). Horváth és Lafferton (2020) megfogalmazásában:

[...] a közösségi kezdeményezéseknek túl kell mutatniuk önmagukon: foglalkozniuk kell létrejöttük társadalmi kereteivel és annak alrendszerével egyaránt. Ennek az a praktikus oka, hogy a globalizálódó és egyre finanszírozódó kapitalizmusnak egy-egy, de akár számos helyi szolidáris és fenntartható közösség egyelőre még aligha képezheti reális egyensúlyát. Úgy véljük azonban, hogy a tartós változást eredményező úton a központi intézkedések, a megfelelő szabályozás és ösztönzőrendszerek kialakítása elkerülhetetlen, és ezekhez mindenképpen alulról jövő, nagyobb pénzügyi önrendelkezést célzó közösségi kezdeményezéseknek kell társulniuk. (174. o.)

Barinaga (2019) továbbá a jóváírás-alapú közösségi fizetőeszközökkel kapcsolatban megjegyzi, hogy azok a gyakorlati működésük során sokszor újratermelik a formális gazdaságban is meglévő egyenlőtlenségeket, amelyeket eredetileg enyhíteni hivatottak. Bár a lehetőség megvan ezekben a rendszerekben arra, hogy a szolidárisabb viselkedést ösztönözzék, a gyakorlatban egyelőre ez csak korlátozottan érvénysül, és minden esetben egyedi koordinációs munkát igénylő feladatról van szó. Mindez egyébként a társadalmi innovációkkal kapcsolatban tágabban is elmondható (Moulaert – MacCallum, 2019).

Meyer és Hudon (2019) szerint a helyi fizetőeszközök által létrehívott forgalmi szisztéma inkább csak gazdasági közjóságnak (*commercial commons*) tekinthető, társadalmi közjóságnak (*social commons*) kevésbé.

Összességében megállapítható, hogy helyi fizetőeszközök rendszereinek az előző részben kifejtett lehetséges közjóságjellege a gyakorlatban eddig csak kevés esetben valósult meg, ami a régebb óta működő programok körére is igaz.

*

Franciaországban – akárcsak Magyarországon a soproni kékfrank – 2010-ben indult az első olyan helyi fizetőeszköz-kezdemenyezés, amely a pénzügyi válságra adott lokális válaszként született, és ma is működik. Hazánktól eltérően azonban a 2010-es évek végére Franciaországban országszerte elterjedtek a hasonló programok, igaz, területileg nem mindenhol egyformán. Magyarországon még az önkormányzatok által támogatott balatoni korona működése is kérdésessé vált, aminek oka Juhász és Varga (2018) megállapítása szerint az, hogy nem sikerült eléggé meggyőzni a helyi gazdasági szereplőket arról, hogy szükség van-e egyáltalán a programra. Valóban nem mindig és mindenhol szükséges egy helyi fizetőeszköz használata a lokális gazdaságfejlesztéshez; ha mégis bevezetnek valahol egy ilyen programot, már az előkészületekkor a helyi feltételekre kell azt szabni – tekintettel a korlátokra is – ahelyett, hogy máshol működő modelleket igyekeznének lemásolni mindenáron.

A franciaországi helyi fizetőeszközök látványos terjedése a 2010-es évtizedben (meglátásom szerint) az önkéntes – sokszor ideológiai alapú – aktivizmusnak és a helyi beágyazódásnak együtt köszönhető, ugyanakkor ez még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a programok valóban kimutatható társadalmi-gazdasági hatást fejtenek ki. Ennek alaposabb vizsgálata külön kutatási téma, amivel csak érintőlegesen foglalkozom.

A következő fejezetben a kutatás hipotéziseit és az alkalmazott módszereket mutatom be, majd a folytatásban rátérek az empirikus elemzésre.

3. Kutatási hipotézisek és módszertan

Doktori értekezésem empirikus részében az alábbi három kutatási hipotézist vizsgálom meg egy-egy fejezeten keresztül:

- 1) *Franciaország kontinentális területén a 2010-es évek végén a helyi fizetőeszköz-programok területi eloszlása egyenlőtlen, ami összefüggésbe hozható bizonyos társadalmi tényezőkkel.* Ezen tényezők vizsgálatához (nemlineáris) regressziót, illetve korrelációanalízist használok, ahol a helyi fizetőeszközök (hozzávetőleges) használatának megyei szintre aggregált értéke jelenti az eredményváltozót, a megfigyelt területi egységek pedig a megyék (Párizs központi régiója nélkül).
- 2) *Franciaország Auvergne-Rhône-Alpes régiójában kistérségi bontásban is kimutatható és vizsgálható a helyi fizetőeszközök területileg egyenlőtlen megoszlása, amelynek okai földrajzi és társadalmi tényezőkkel magyarázhatók.* Ennek mélyebb kvantitatív-empirikus vizsgálatához logisztikus regressziós modellt használok, amelyben az elfogadóhelyek megléte vagy hiánya bináris eredményváltozóként jelenik meg.
- 3) *Lyon nagyvárosi térségében, illetve a városon belül az ott működő, Gonette nevű helyi fizetőeszköz elfogadóhelyeinek területi és kategóriák szerinti megoszlása – a vonatkozó szakirodalom alapján – szociodemográfiai tényezőkkel hozható összefüggésbe.* Ennek vizsgálatához asszociációs kapcsolatelemzést és nemlineáris (Poisson, negatív binomiális, bináris logisztikus) regressziós modelleket használok különböző területi lehatárolásokban (kerületi-önkormányzati, városnegyed-szintű, illetve szabályos négyzetrácsos bontásban).

A doktori értekezésem keretében végzett teljes empirikus kutatás mögött húzódo alapfelvetés az, hogy a helyi fizetőeszközök terjedését és használatát, végső soron pedig a sikerességét a helyi beágyazódás, vagyis a meglévő – materiális és immateriális tényezők dinamikus kölcsönhatása által alakított – helyi viszonyok figyelembevétele és az azokhoz történő alkalmazkodás képessége határozza meg. Ebből adódik, hogy amennyiben egy nagyobb vizsgált területi egységen belül (ország, régió) a társadalmi és környezeti viszonyok egyenlőtlenek, a programok terjedése is területileg egyenlőtlenül megy végbe, használatuk jellege – ami kifejezhető például az elfogadóhelyek típusaival – pedig különböző. Következésképpen nincs két egyforma program, legalábbis hosszú távon nem működnek ilyenek, legfeljebb csak hasonlóak. Ugyanakkor a működésre ható

egyes helyi tényezők részben kvantitatív eszközökkel történő vizsgálata rámutathat olyan alapösszefüggésekre is, amelyeket bárhol érdemes lehet figyelembe venni. Példa kedvéért egy ilyen, az alább bemutatásra kerülő elemzésekből kiolvasható összefüggés, hogy a fizetőeszközök használata (elfogadottsága) inkább függ a nonprofit szektor helyi jelenlététől és erősségétől, mint a formális piacgazdasági fejlettségtől.³

A területszociológiai szakirodalom megállapítása szerint a helyi beágyazódás – ahogy maguk a „helyi” (*local*) és „területi” (*territorial*) fogalmak is – földrajzi és társadalmi tényezők egymásra hatásából ered (Courlet – Pecqueur, 2013; Lefebvre, 1991; Urry, 1995; Vanier, 2008). A helyi fizetőeszközök működését nem csupán befolyásolják ezek a tényezők, hanem maguk a programok is a helyet (és a „helyit”) formáló tényezőkké válhatnak, dinamikus kölcsönhatásban a többi területformáló tényezővel (Fare – Ould Ahmed, 2017). Amennyiben egy helyi fizetőeszköz-program úgy válik területformáló tényezővé, hogy hozzájárul a helyi életszínvonal minőségi javulásához, akkor az – Oláh – Szabó – Tóth (2017) definícióját alapul véve – a területi tőke részének tekinthető. Az említett területitőke-definíció a következő:

„A területi tőke egy földrajzi térség esetében a gazdasági értéktermeléshez kapcsolódó (a gazdasági értéktermelésben résztvevő, avagy arra ható) anyagi (materiális) és nem anyagi (immateriális) köz-, vegyes vagy magántulajdoni formában lévő, a térbeli együttességből eredően egymással különböző kombinációkat, s így egyedi struktúrákat alkotni képes endogén jellegű tényezők összessége.” (Oláh – Szabó – Tóth, 2017; 36. o.)

Az említett esetben, vagyis ha egy helyi fizetőeszköz-programból területitőke-tényező lesz, a program a helyi fejlődés egyik közvetve vagy közvetlenül mérhető inputjává válik. Ennek feltétele pedig – amint az a disszertáció során többször is említésre kerül –, hogy a fizetőeszközök használatának el kell érnie egy bizonyos szintet.⁴ Ez a „bizonyos szint” viszonylagos és minden esetben eltérő, és az, hogy egy fizetőeszköz-

³ Ugyanakkor maga a nonprofit szektor is egyéb helyi társadalmi tényezőkkel függ össze. Artis és szerzőtársai (2020) franciaországi mikrotérségi szintű empirikus adatokon végzett elemzésének eredményei szerint például a szociális és szolidáris gazdasági szervezetek számára összességében, illetve kategóriákra bontva is hatással van egyebek mellett a jövedelmi egyenlőtlenség, a szolgáltatászektor részaránya és a helyi foglalkoztatottsági struktúra.

⁴ A hálózatos javak külső gazdasági hatásával (*network externalities*) foglalkozó – alapvetően mikroökonómiai megközelítésű – szakirodalomban elméleti modellekkel vizsgálták már annak kérdését, hogy mekkora az a kritikus felhasználói-fogyasztói kör, amelynél a rendszer túllendülhet a bizonytalanság állapotán, mintegy önfenntartóvá válna (Pepall – Richards – Norman, 2008; Rohlfs, 1974; Varian, 2001). Az ilyen elméleti modellek empirikus vizsgálata, illetve helyi fizetőeszköz-rendszerekre történő alkalmazása további kutatások lehetőségét veti fel, ami túlnyúlik a jelen doktori disszertáció keretein, ugyanakkor a későbbiekben érdemes foglalkozni vele.

program elérte-e már ezt, az aktív felhasználók és az elfogadóhelyek számán túl attól is függ, hogy a felhasználási lehetőségek (a helyi viszonyoknak megfelelően) eléggé diverzifikáltak-e, és meglévő szükségletet elégítenek-e ki. Utóbbira példák az aktív önkormányzati részvétel olyan formái, amikor egyes közszolgáltatásokért vagy helyi illetékekért is elfogadnak helyi fizetőeszközt. Az esetek többségében nem jellemző az ilyen szintű önkormányzati hozzájárulás egy-egy program működéséhez, ezért helyette az üzleti partnerek jellege és területi eloszlása tekintendő kulcstényezőnek.

A dolgozatban empirikusan vizsgált franciaországi helyi fizetőeszközök elindulása óta még kevés idő telt el ahhoz, hogy számszerűen elemezhető legyen a nagyobb programok esetében, hogy azok képesek-e akár konvencionális makrogazdasági és jól(l)éti mutatókkal is mérhető helyi fejlődést indukálni. Az viszont vizsgálható, hogy ennek feltételei adottak-e; erre szolgál az elfogadóhelyek diverzifikációjának és területi koncentrációjának elemzése egy konkrét eset, a lyoni várostérségben működő Gonette nevű program részletes vizsgálatán keresztül. Ezt megelőzően a következő két részben a Franciaország kontinentális területén, majd az Auvergne-Rhône-Alpes régióban működő programoknak a területi megoszlását és térbeli sajátosságait vizsgálom empirikusan a fent említett statisztikai módszerek alkalmazásával. A helyi fizetőeszközök vagy azok elfogadóhelyeinek jelenléte doktori elemzésemben tehát nem valamilyen társadalmi hatást magyarázó tényezőként (inputként), hanem egyes vizsgált területitőke-tényezők eredményeként, vagyis eredményváltozóként (outputként) jelenik meg.

Franciaország európai kontinentális területe, majd az azon belül tovább szűkített regionális és nagyvárosi térség az empirikus kutatás szempontjából azért jó választás, mert földrajzilag könnyen lehatárolható, ugyanakkor a vizsgált társadalmi változók tekintetében heterogén területekről van szó, és az elemzéshez viszonylag gazdag adatállomány áll rendelkezésre. A területitőke-tényezők empirikus kutatásában általános az európai NUTS2-es vagy (a megyei szintnek megfelelő) NUTS3-as régiók vizsgálata (Capello et al., 2011; Fratesi – Perucca, 2014; Russo – Servillo, 2011), illetve kistérségi szintű területi egységeket vizsgáló tanulmányokra is van példa (Bodnár, 2016; Brodzicki – Ciołek, 2015). Míg a hivatkozott tanulmányok jobbra a területi tőke konvencionálisan mért gazdasági hatásait vizsgálják, a doktori értekezésemben bemutatott elemzés szemléletmódja és fókusza ezektől eltérő, ami a helyi fizetőeszköz-programok volumenének, az elfogadóhelyek meglétének/hiányának és fajátinak, vagy éppen a közhasznú projektfinanszírozásnak (lásd: 5.4. alfejezet) eredményváltozóként történő megjelenésében nyilvánul meg (a konvencionális gazdasági mutatók helyett).

Az elemzések eredményeit és a kutatási hipotézisekkel kapcsolatos következtetéseket az *Összegzés* részben foglalom össze. Az egyes kvantitatív elemzésekhez használt adatforrásokat és adatállományokat az adott fejezeteken belül ismertetem részletesebben.

4. A helyi fizetőeszközök működése Franciaországban

4.1. A helyi fizetőeszközök terjedése Franciaországban

A 2010-es években Franciaországban növekedett a legdinamikusabban a helyi fizetőeszközök száma, bár ezek mérete változó, területi eloszlásuk pedig egyenlőtlen. Az első jelenleg is működő programok a 2008-as pénzügyi és gazdasági válságra adott lokális válaszként születtek, céljuk pedig a külső sokkhatásokkal szembeni ellenálló- és alkalmazkodóképesség (reziliencia) erősítése közösségeikben. A 2014-ben hatályba lépett, a szociális és szolidáris gazdasági szektorról szóló törvénycsomagnak⁵ egy külön cikkelye foglalkozik a helyi kiegészítő fizetőeszközökkel, amelyek ennél fogva jogi kategóriaként is megjelennek. A vonatkozó törvényrendelet értelmében valamennyi működő helyi fizetőeszközt az euró árfolyamához kell kötni, folyamatos átválthatósági fedezettel kell rendelkezniük az azokat működtető nonprofit szervezetnél, és az üzleti partnerek számára lehetővé kell tenni a bármikori átváltást.

A francia helyi fizetőeszközök működésében alapvető jelentőségük van az alapító okiratoknak, amelyek elsősorban azt hivatottak biztosítani, hogy a rendszer ne térjen el az induláskor meghirdetett társadalmi céloktól és értékektől (Blanc – Fare, 2016). Ennek érdekében csak olyan üzleti partnerek csatlakozhatnak az elfogadói hálózathoz, amelyek tevékenysége összhangban van az alapító okiratban foglaltakkal, és aláírásukkal vállalják, hogy ettől a jövőben sem térnek el. Ezzel a szelekciós eljárással kizárhatók a helyipénz-programokból az olyan piaci szereplők – elősorban erős helyi beágyazottsággal nem rendelkező nagyvállalatok –, amelyek eltéríthetnék egy program működését annak eredeti céljaitól.

Franciaországban a helyi fizetőeszköz-programoknak két nagy országos hálózata működik. Az egyik a helyi szociális szövetkezeti kezdeményezéseket egybefogó *Mouvement SOL*, a másik pedig a civil kezdeményezésű helyipénz-programok informális hálózata, a *Réseau des Monnaies Locales Complémentaires Citoyennes*⁶. A legtöbb franciaországi helyi fizetőeszköz tagja a két hálózat valamelyikének, illetve vannak olyan programok, amelyek mindkettőnek tagjai (Blanc et al., 2020). Mindkét csoporttal szorosan együttműködik a közhasznú befektetéseket támogató *la NEF* (teljes nevén:

⁵ Lásd:

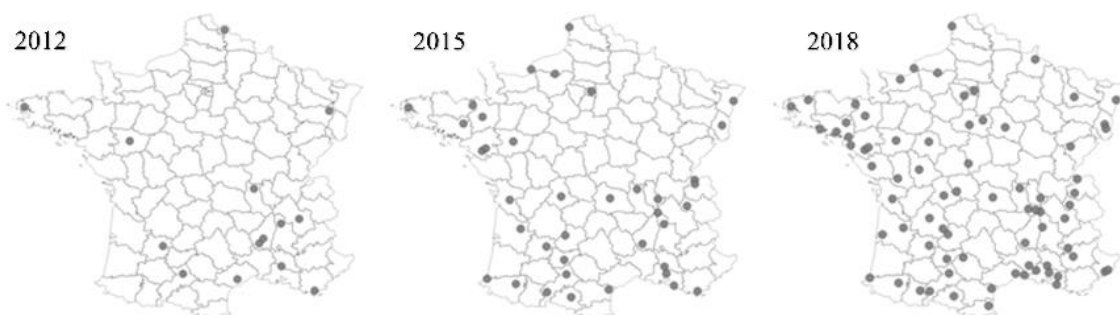
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000029313296&categorieLien=id>

⁶ Lásd: <https://monnaie-locale-complementaire-citoyenne.net/>

Société financière de la NEF) nevű szociális takarékszövetkezet-hálózat.⁷ Sok esetben náluk helyezik el betétszámlára a helyi fizetőeszközöket működtető szervezetek a kötelező pénzfedezetet euróban, amelyből közhasznú helyi projekteket finanszíroznak (la NEF, 2019). Ennélfogva megvalósul a helyipénz-programok összekapcsolása más közhasznú pénzügyi termékekkel.

Franciaország kontinentális területén 2018-ban évközi adatok alapján összesen 75 helyi fizetőeszköz működött, illetve 13 állt le az elindulása óta (Blanc – Lakócai, 2020). A 4.1. ábrán látható az éppen meglévő programok területi eloszlása három év (2012, 2015 és 2018) keresztmetszetében. A 4.2. ábra a 2018. év végén működő programok kapcsolódási grafikonját mutatja. A szomszédság távolságalapú küszöbértéke – ami ebben az esetben 160,1 km – úgy lett meghatározva, hogy minden programnak legalább egy szomszédja legyen. Azok a programok vannak vonallal összekötve, amelyek légvonalbeli távolsága ezen értéken belül van. A térképen három területi koncentráció rajzolódik ki délkeleten, délnyugaton és északnyugaton, míg északkeleten szemmel láthatóan kevés helyi fizetőeszköz működik. Amennyiben a programok területi eloszlása egyenletes lenne, vagy arra következtethetnénk, hogy az ország gazdasági és társadalmi viszonyai területileg szintén kiegyenlítettek, vagy pedig arra, hogy a területi egyenlőtlenségeknek nincs hatásuk a helyi fizetőeszközök térbeli terjedésére. Mivel azonban nem ez a helyzet, az alábbiakban érdemes jobban megvizsgálni a területi különbségek szerepét a helyi fizetőeszköz-programok terjedésében.

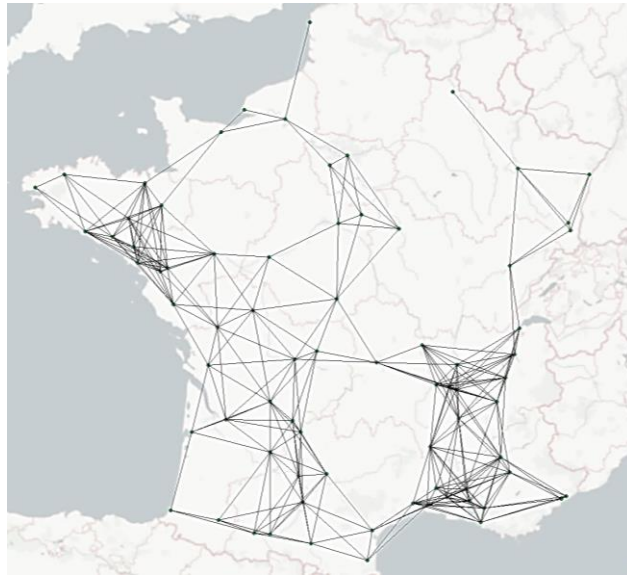
4.1. ábra: A franciaországi helyi fizetőeszköz-programok elterjedése 2012 és 2018 között

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

⁷ A továbbiakban az egymástól teljesen független londoni *New Economics Foundation* nevű szervezet és a franciaországi *Société financière de la NEF* nevű takarékszövetkezet-hálózat megkülönböztetéséhez előbbinél a „NEF”, utóbbinál pedig a „la NEF” rövidítést használom.

4.2. ábra: A 2018. év végén Franciaországban működő 75 helyi fizetőeszköz-program távolságalapú kapcsolódási grafikonja

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

Franciaországban a helyi fizetőeszközök többsége egyelőre szűk területen belül forgalomban lévő lokális kezdeményezés, amelyeknek közvetlen makrogazdasági hatását (akár csak regionális vagy megyei szinten) nehéz kimutatni. Ez egyébként a legtöbb helyi és regionális fizetőeszközzel elmondható, néhány kivételtől eltekintve. Gelleri és Stodder (2021) a bajorországi Chiemgauer programról írt esettanulmányukban idősoros adatokkal végeztek regressziós elemzést, amelynek eredménye szerint a 2003 óta működő fizetőeszköznek helyi (kistérségi) szinten szignifikáns hatása volt a foglalkoztatottság javulására a vizsgált bő másfél évtizedben. A programok többsége esetében azonban hasonló ökonometriai modellek felépítéséhez nem állnak rendelkezésre ennyire precíz adatok, illetve a franciaországi programoknál egyelőre az indulásuk óta eltelt időszak rövideje miatt sem nagyon lehetne idősoros viszonylatban vizsgálni a helyi hatást.

Becsült adatok alapján 2018 végén a Franciaországban forgalomban lévő helyi fizetőeszközök értéke összesen kevesebb mint 3,5 millió eurónak felelt meg (Blanc – Lakócai, 2020). Ennek közel harmadát a legnagyobb és az egyetlen kistérségi jelentőségűnek tekinthető program, a francia Baszkföldön működő eusko nevű fizetőeszköz tette ki. Az eusko látványos – és európai szinten is egyedülálló – sikere a 2013-as indulása óta elsősorban a francia Baszkföldön régóta meglévő erős helyi kulturális identitással, a magas önkéntes hajlammal, a szociális szövetkezetek és környezetvédő szervezetek hálózatával, illetve az elhivatott szervezőmunkával magyarázható, amelynek eredményeként települési önkormányzatok is csatlakoztak a

programhoz, 2017 óta pedig lehetőség van a digitális fizetésre is (Edme-Sanjurjo et al., 2020). A franciaországi helyi fizetőeszköz-programok volumene tekintetében kétségtelenül Pyrénées-Atlantiques megye francia Baszkföld (*Pays basque français*) térségében tudták legjobban kihasználni a területitőke-adottságokat az elmúlt évtizedben.

Az eusko kiugró értéke az oka annak, hogy az összes forgalomban lévő fizetőeszköz átlagértéke jóval magasabb a medián értékénél (4.1. táblázat). Blanc és szerzőtársai (2020) szerint az Eusko program a közeljövőben tovább fog bővülni, ami a helyi fizetőeszközök további polarizálódásával jár együtt.

4.1. táblázat: Becsült adatok a 2018. év végén forgalomban lévő franciaországi helyi fizetőeszközök használatáról

	Érték	Elfogadóhelyek száma	Egyéni használók száma
Összes forgalomban lévő helyi fizetőeszköz	3 300 000 €	9 150	37 500
<i>ebből az eusko</i>	30,2 %	7,1 %	8,0 %
<i>ebből a 10 legnagyobb program</i>	57,4 %	33,2 %	42,0 %
Átlag	43 504 €	121	493
Medián	18 500 €	90	305

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

A 4.1. táblázatban szereplő három változó – a forgalomban lévő fizetőeszközök euróban kifejezett értéke, az elfogadóhelyek száma és az egyéni használók száma – az egyes programokra becsült adatok alapján lett kiszámolva. Az esetenként csupán közvetett forrásokra támaszkodó becslések nagy aránya miatt az adatok csak nagyságrendi méréseket tesznek lehetővé. Ehhez az egyes fizetőeszközök volumene egy szintetikus mutatóval lett kiszámolva az alábbi módon:

$$\text{Volumen} = \text{forgalomban lévő fizetőeszköz-mennyiség} \times (\text{elfogadóhelyek} + \text{egyéni használók})$$

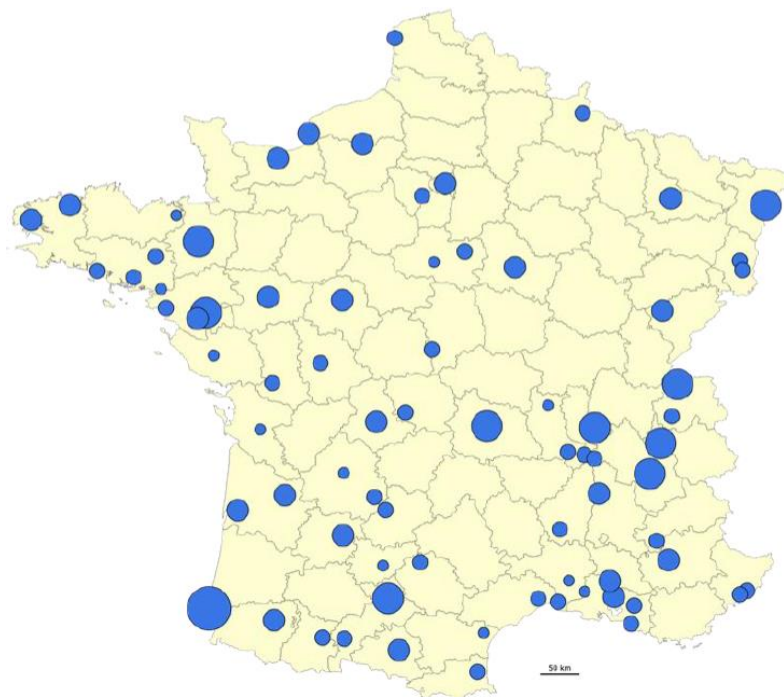
Ezt követően a kapott volumenértékük alapján öt csoportba soroltam a fizetőeszközöket a 4.2. táblázatban látható módon. A csoportok számozása ordinális skálán kifejezett nagyságrendi értékeknek felel meg. Megállapítható, hogy az egy csoportba (klaszterbe) került fizetőeszköz-programok nemcsak méretükben, hanem jellegükben is jobban hasonlítanak egymáshoz, mint a más csoportba sorolt programok. A 4.3. ábra a franciaországi helyi fizetőeszközöket mutatja földrajzi helyük és klaszterméretük szerint 2018-as adatok alapján.

4.2. táblázat: A franciaországi fizetőeszközök csoportosítása és besorolása méretük szerint

Csoport	Volumen terjedelme	Esetek száma		Néhány program neve
		2018	2019	
1. csoport: legkisebb méretű belső elszámolási rendszerek	$V < 10^6$	12	15	Commune, Trèfle
2. csoport: kis volumenű helyi programok	$10^6 < V < 10^7$	32	35	Bou'SOL, Lignière, Luciole, Nissart, Galais, Lien
3. csoport: közepes volumenű helyi programok	$10^7 < V < 10^8$	22	22	Abeille, Florain, MIEL, Pive, Pêche, Roue 84
4. csoport: nagyobb volumenű helyi programok	$10^8 < V < 10^9$	9	8	Cairn, Doume, Gonette, Léman, Rollon, SoNantes
5. csoport: kistérségi jelentőségű programok	$10^9 < V < 10^{10}$	1	1	Eusko

Forrás: Blanc – Lakócai (2020) alapján saját szerkesztés

4.3. ábra: A franciaországi helyi fizetőeszközök méretei 2018-as adatok alapján

Forrás: Blanc – Lakócai (2020)

Bár doktori kutatásom fókuszában nem ez áll, a helyi fizetőeszközök vizsgálatakor fontos még figyelembe venni a digitalizáció kérdését is. Lung és szerzőtársai (2019) felhívják a figyelmet, hogy egy helyipénz-program részlegesen vagy teljesen digitális

formában történő megvalósítása ugyanúgy rejt magában veszélyeket, mint lehetőséget.⁸ A digitális fizetési mód elérhetővé tétele jelentősen növelheti az elfogadói és felhasználói kört, ugyanakkor állandó professzionális személyzet alkalmazását igényli a programok részéről, továbbá még nagyobb kihívást jelent egy program eredeti célkitűzéseinek megtartása a felhasználási/elköltési lehetőségek tudatos korlátozásával (North, 2014). Franciaországban a 2019. év végén forgalomban lévő programok közül összesen 3 működött csak elektronikus formában, 11 papíralapon és elektronikusan is, míg 67 csak papíralapon (Blanc et al., 2020). Utóbbiak közül mintegy 16 esetben tervezik, hogy bevezetik a digitális fizetési lehetőséget is (a „papírpénz” megtartása mellett) a közeljövőben, de egyes további programok működtetői sem zárkoznak el attól, hogy fontolóra vegyék a részleges digitalizációt. Ebben a kérdésben fontos szempont a működési terület földrajzi jellege (is); míg a jobbára városi közegben működő programoknál viszonylag könnyű és célszerű lehet megoldani a digitális használati mód elérhetővé tételét, az inkább vidékies és öregedő lakosságú térségekben forgalomban lévő fizetőeszközöknél ez jobban meggondolandó.

*

2018-ban készült a franciaországi helyi fizetőeszközök területi statisztikai elemzéséhez használt első adatállomány (Blanc – Lakócai, 2020). 2019 novemberében egy átfogó országos kérdőíves felmérést készítettek a programokat működtető szervezetekkel (Blanc et al., 2020). Az ország kontinentális területén (ekkor) működő – és a kérdőívvel megkeresett – 81 ismert helyipénz-program közül 63-tól érkezett válasz, ami alapján viszonylag könnyen lehet minőségi és nagyságrendi adatokat becsülni a maradék programokra is. A disszertációban bemutatásra kerülő empirikus kutatás a továbbiakban jobbára a 2019-es felmérés adataira hagyatkozik, amelyek kiegészülnek a francia állami statisztikai hivatal területi adataival.

⁸ Az alternatív fizetőeszközök közül az online fizetőeszköz-programok (kriptoaluták) szemléletmódjukban és céljaikban alapvetően különböznek a helyi fizetőeszközöktől. Előbbiek esetében a (földrajzi tértől sokszor teljesen elszakadó) virtuális közelség játszik szerepet, amihez sokszor társul libertárius szabadpiaci ideológia. Ezzel szemben a helyi fizetőeszköz-programok esetében alapvető a konkrét területi közelség, illetve célkitűzéseik tekintetében meghatározóak a tisztán piaci szempontokon túlmutató szolidáris gazdasági és ökológiai-fenntarthatósági szempontok (Lung et al., 2019). A digitális formában működő helyi fizetőeszközök – amennyiben megmaradnak a helyi gazdasági célkitűzéseiknél – csak technikailag tekintendők digitális fizetőeszközöknek, és nem közgazdaságtani értelemben (lásd az alternatív fizetőeszközök második fejezetben bemutatott tipológiáját).

4.2. A helyi fizetőeszköz-rendszerek térbeli koncentrációja Franciaország kontinentális területén

A 4.1. és 4.2. ábra térképein látható, hogy az északkeleti megyékben kevésbé terjedtek el a helyi fizetőeszközök, mint az ország többi részén. A 3.3. táblázat – Île-de-France és Korzika megyéit itt nem számítva⁹ – ezt szintén jól szemlélteti. A megyék földrajzi elhelyezkedése és a helyi fizetőeszköz-programok megléte vagy hiánya közötti statisztikai összefüggést a 3.4. táblázat mutatja.

4.3. táblázat: A kontinentális franciaországi megyék száma – Île-de-France megyéi nélkül – területi elhelyezkedésük és a működő helyi fizetőeszköz-programok megléte vagy hiánya szerint (2019)

Elhelyezkedés	Van-e működő helyi fizetőeszköz?		Összesen
	Igen	Nem	
Északkelet	10	13	23
Északnyugat	13	7	20
Délkelet	19	4	23
Délnyugat	17	3	20
Összesen:	59	27	86

Forrás: saját szerkesztés

4.4. táblázat: A megyék elhelyezkedése és a helyi fizetőeszköz-programok megléte közötti kapcsolat

	megfigyelt érték	kritikus érték	szignifikancia
Khi-négyzet próba	11,453	7,815	0,01
Wilks-féle G ² próba	11,471	7,815	0,009

Forrás: Saját szerkesztés a 4.3. táblázat adatai alapján

Az eredmény beleillik a franciaországi kis- és közepes városokról szóló kutatások és társadalomtudományi viták tágabb kontextusába, ugyanis a helyi fizetőeszközök egy jelentős része kis vagy közepes méretű városban és/vagy annak környékén működik. Ezekre a településekre általában a globalizáció veszteseiként tekintenek. Mivel a tőkevonzó képességük kisebb, mint a nagyvárosoké, általában magas a munkanélküliség, nagyarányú az elköltözés és alacsony a vásárlóerő, aminek következtében sokszor társítják a leépülő közszolgáltatások képét az ilyen településekhez. Ez részben igaz is, bár földrajzilag nem annyira homogén a helyzetük, mint elsőre tűnhet. A kis- és

⁹ Az ország kontinentális területére fókuszáló elemzésből a továbbiakban kimarad a Párizst és környékét magába foglaló Île-de-France régió nyolc megyéje, aminek oka, hogy a főváros és környéke gazdaságilag és demográfiaiilag is kiugró területnek számít Franciaország többi részéhez képest. Ebből következően a központi régióban működő *la pêche* nevű fizetőeszköz sem szerepel a további elemzésben.

középvárosok gazdasági sérülékenységeivel foglalkozó kutatások kimutatták, hogy a legsérülékenyebb települések az ország északkeleti részein helyezkednek el, míg a nyugati, déli és délkeleti részeken kedvezőbb helyzetben vannak a közepes méretű települések (Boutet, 2017). További elemzések rámutattak arra is, hogy a képzeletbeli Cherbourg–Lyon vonaltól északra fekvő kis- és közepes városok történelmileg jobban függnék a hagyományos gyártóipari szektoroktól, ezért az ágazati válságokkal szemben kiszolgáltatottabbak, egyúttal kevésbé nyitottak általában az olyan társadalmi újítások felé, amelyek a belső erőforrásokon alapuló lokális közösségi fejlesztéseket helyezik előtérbe (Molénat, 2018). Mindez részben magyarázattal szolgálhat arra, hogy jelenleg miért nem terjednek a helyi fizetőeszköz-programok északkeleten ugyanolyan mértékben, mint az ország többi részén.

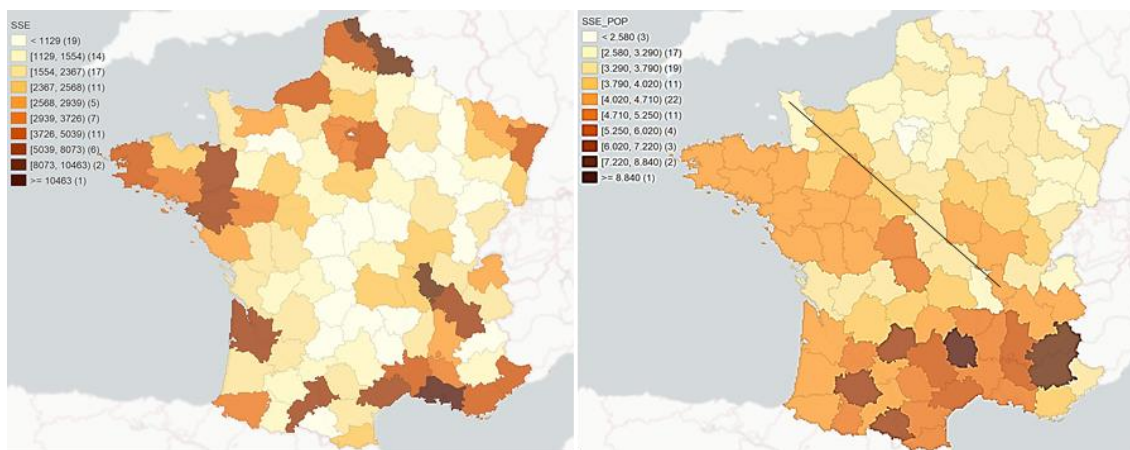
Egy, az imént írtakkal összefüggő további vizsgálandó tényező a szociális és szolidáris gazdaság regionális helyzete az országban. A fentebb említett, 2014. július 31-én hatályba lépő jogi szabályozás értelmében a helyi fizetőeszközöket működtető egyesületek a szociális és szolidáris gazdasági szektor részei. Emellett feltételezhető, hogy azokon a területeken, ahol nagyobb a szektorhoz tartozó további szervezetek jelenléte és társadalmi szerepvállalása, nyitottabb a lakosság az olyan társadalmi innovációkra, mint (egyebek mellett) a helyi fizetőeszközök. Ezzel szemben minél kevésbé meghatározó valahol a harmadik szektorba¹⁰ tartozó nonprofit szervezetek jelenléte, a lakosságnak annál inkább a formális piaci szektorra és/vagy az állami (esetleg önkormányzati) közszférára kell támaszkodnia, ami a társadalmi innovációk terjedése szempontjából kevésbé kedvező. A feltételezés elméleti háttere az, hogy a társadalmi innovációk kezdeményezésének és kivitelezésének fő aktorai nonprofit szervezetek (Anheier et al., 2019). Az innovációk és a térszerkezet kapcsolatával foglalkozó szakirodalom már megállapította, hogy a tudás áramlása térben korlátozott, és erősen függ a helyi gazdasági ökoszisztémáktól (Varga, 2009). Ez alapján a társadalmi innovációk terjedésében alapvetően a helyi nonprofit gazdasági ökoszisztémák lehetnek meghatározóak.

Az iménti állítás a franciaországi szociális és szolidáris gazdasági szervezetek számának megyei területi megoszlásával empirikusan is szemléltethető. A 4.4. ábra

¹⁰ A disszertáció empirikus kutatást bemutató részében – az egyszerűség kedvéért – többnyire szinonim fogalomként szerepelnek a harmadik szektor, nonprofit szféra, illetve a szociális és szolidáris gazdaság kifejezések, jóllehet ezek részleges átfedésben vannak egymással. A szakirodalomban használatos fogalmak és meghatározások részletes szövszedetét mutatja be Gagyi és szerzőtársai (2020) cikke.

térképein a francia Szociális és Szolidáris Gazdasági Kamara (*Chambre française de l'économie sociale et solidaire*) honlapján elérhető 2020-as évközi adatok¹¹ alapján a szektorhoz tartozó szervezetek száma, illetve az 1000 főre jutó szervezetek száma látható. Utóbbi esetében jól kivehető az említett képzeletbeli Cherbourg–Lyon választóvonal szerinti földrajzi elkülönülés; jobbra ettől délre-délnyugatra helyezkednek el a magasabb, északkeletre pedig az alacsonyabb értékű megyék. (Párizs városa, amely kiugró esetnek számít, nem szerepel a térképeken, habár érdemes megjegyezni, hogy 7,74-es értékével lakosságarányosan csak a harmadik legmagasabb itt a szervezetek száma.)

4.4. ábra: A szociális és szolidáris gazdasági szektorhoz tartozó szervezetek száma (balra), illetve az 1000 főre jutó szervezetek száma (jobbra) Franciaország kontinentális megyéiben (Párizs nélkül) 2020-ban

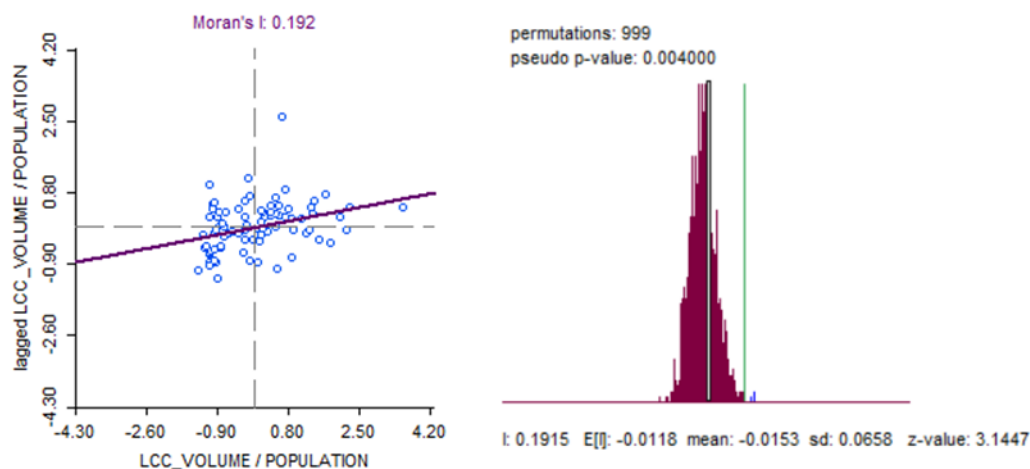

Forrás: saját szerkesztés a francia Szociális és Szolidáris Gazdasági Kamara adatai alapján

A helyi fizetőeszközök térbeli koncentrációjának pontosabb kimutatásához és méréséhez nem elég pusztán a meglévő programok számát figyelembe venni, hanem azok méretére is tekintettel kell lenni. Ehhez használhatók az előző fejezetben ismertett szintetikus mutató megyei szintre aggregált értékei. Ezen adatok alapján a népességszámmal súlyozott globális Moran I elemzés és annak permutációs tesztje megerősíti a pozitív területi koncentráció meglétét (4.5. ábra).

¹¹ Lásd: <https://www.ess-france.org/fr/la-liste-des-entreprises-de-less>

4.5. ábra: Népeségsszámmal súlyozott globális Moran I elemzés és permutációs tesztje a helyi fizetőeszközök aggregált volumenének területi megoszlásáról megyei bontásban (2019)

Forrás: saját szerkesztés

Megjegyzés: A globális Moran I elemzés (balra) eredménye szerint a népeségsszámmal súlyozott aggregált megyei volumenértékek mintegy 20%-os területi koncentrációt mutatnak (elsőfokú szomszédsgalapú térbeli súlymátrixon), ami ugyan nem tekinthető erősnek, viszont a permutációs szignifikanciateszt (jobbra) eredménye szerint szignifikáns és nem véletlenszerű

További kutatási kérdés, hogy – megyei bontásnál maradva – milyen tényezőkkel hozható összefüggésbe a franciaországi helyi fizetőeszközök területi megjelenése. Módszertani szempontból ennek megválaszolásához regresszió- és korrelációanalízist használok, amelynél a megyei szintre aggregált helyi fizetőeszköz-volumen mutatóját különböző gazdasági és társadalmi változókkal vetem össze. Fontos megjegyezni, hogy jelenleg és a közeljövőben sem feltételezhető még semmilyen, a helyi fizetőeszközök használatából származó közvetlenül mérhető makrogazdasági hatás, ahogyan általában a fizetőeszközök használata sem hozható direkt okozati összefüggésbe semmilyen magyarázó tényezővel. Másként fogalmazva, ahol van statisztikailag kimutatható összefüggés a változók között, ott direkt oksági viszony helyett szimmetrikus kapcsolatot feltételezek, ami indokolja, hogy a következő részben bemutatásra kerülő területi elemzés módszerei közül a regresszió helyett – még akkor is, ha módszertanilag elfogadható a modell – inkább a korrelációs megközelítést tekintsük alkalmasabbnak a tényleges összefüggések kimutatására.

Az imént mondottak egy benchmark példával illusztrálhatók. A belgiumi Limburg tartományban, ahol az első részben említett E-portemonnee nevű jóváírási fizetőeszköz-rendszer működik, felmérést végeztek a tartomány 44 önkormányzatában 2009 és 2012

között arról, hogy milyen tényezők vannak összefüggésben az egyes hulladékfajták termelődésének mennyiségével (NEF, 2015). Az egyik (dummy) magyarázóváltozó az e-portemonnee használata volt. A kapott eredmények alapján abban a 10 önkormányzatban, ahol használják a fizetőeszközt, szignifikánsan nagyobb az organikus hulladék és kisebb a fém- és műanyag hulladék aránya, mint a teljes sokaságban. Ezzel a példával jól illusztrálhatók a fentebb mondottak, ugyanis nem feltételezhető, hogy a fizetőeszköz használata direkt módon idézne elő környezettudatosabb fogyasztói viselkedést. (Ennek kimutatásához a megkérdezett 260 főnél több megfigyelésre, illetve hosszabb időtávra lenne szükség.) Inkább arról van szó, hogy az alternatív jóváírás- és fizetőeszköz-rendszert ösztönző tényezőként bevezető vagy átvevő önkormányzatokban a lakosok általában környezettudatosabbak, ami egyszerre eredményezheti a fizetőeszköz használatát és a környezetbarátabb fogyasztási szokásokat.

Hasonlóképpen Franciaországban sem beszélhetünk direkt oksági viszonyról, amikor a helyi fizetőeszközök elterjedése és használata, illetve az egyéb társadalmi tényezők közötti viszonyt vizsgáljuk. Megjegyzendő továbbá az is, hogy a helyi fizetőeszköz-programok többsége sokszor az informális gazdasági és társadalmi szférához kötődik, ami miatt a rendelkezésre álló hivatalos statisztikai adatokkal kevésbé mutatnak összefüggést. Hlebik (2017) országok szintjén vizsgálja, hogy a helyi kiegészítő fizetőeszköz-programok terjedése milyen pénzügyi, gazdasági, társadalmi és környezeti tényezőkkel függhet össze.¹² A helyi fizetőeszközök terjedése, mint eredményváltozó, ebben az esetben sem közvetlen okozatnak, hanem inkább az általános társadalmi kontextus kifejezőjének (vagyis proxyváltozónak) tekintendő, amely hatással van a programok terjedésére. Hasonlóképpen értelmezhetők a következő részben ismertetett eredmények is a franciaországi megyék viszonylatában; bizonyos földrajzi, gazdasági és társadalmi tényezők által meghatározott miliő hatással lehet a helyipénz-programok terjedésére, ami régióként változhat az ország területén belül.

¹² Hlebik (2017) 2006 és 2012 közötti adatokkal végzett elemzésének eredményei szerint a kiegészítő helyi fizetőeszközök terjedése a világ országaiban szignifikánsan pozitív összefüggést mutat az államadóssággal, a hitelkockázati besorolással, a kormányzati kiadásokkal, a népességszámmal, a nők arányával a felsőoktatásban, a GDP-arányosan forgalomban lévő pénzmennyiséggel, a biztonságos internetszerverek számával, az új vállalkozások arányával, illetve a széndioxid-kibocsátással. Másfelől szignifikánsan negatív összefüggés mutatható ki az éves GDP-növekedéssel, a belföldi hitelezési hajlandósággal a magánszektor részére, a fogyasztói hitelezéssel, valamint a társadalombiztosítási lefedettséggel. A szerző megállapítása szerint az eredmények összességében azt mutatják, hogy a helyi fizetőeszközök ott terjednek jobban, ahol a gazdasági helyzet bizonytalanabb, viszont az infrastrukturális feltételek adottak, továbbá a társadalom nyitottabb, illetve jobban felismerték a környezetszennyezés veszélyeit. A tanulmány eredményeit és következtetéseit érdemes összevetni a franciaországi helyi fizetőeszközök megyei szintű terjedését vizsgáló korrelációanalízissel.

4.3. Területi heterogenitás a helyi fizetőeszközök elterjedésében

A helyi fizetőeszközök használatának megyei szinten összesített volumene, illetve a francia állami statisztikai hivatal (INSEE¹³) adatállományából elérhető alábbi változók (mint proxyváltozók) közötti összefüggést vizsgáltam:

- népesség 2019-ben
- születéstől várható élettartam 2018-ban
- egy főre eső szociális kiadások 2017-ben
- munkanélküliségi ráta 2019-ben
- alacsony iskolázottságú fiatal munkanélküliek aránya 2016-ban
- szegénységi ráta 2016-ban
- az alapszintű közegészségügyi szolgáltatásoktól földrajzilag távol élő lakosság aránya 2016-ban
- háztartások egyenlőtlenségi rátája 2017-ben
- a szociális szférában dolgozók aránya 2015-ben
- háztartási hulladékok újrahasznosításának aránya 2013-ban
- helyi Agenda 21 programban érintett lakosság aránya 2014-ben
- bankok és takarékszövetkezetek száma 2018-ban
- kisboltok száma 2018-ban
- 100 000 főre eső munkaügyi központok (ún. *pôle emploi*) száma 2017-ben

A vizsgált változók mindegyike (a népességszám kivételével) egy-egy proxyváltozónak tekinthető, amelyekkel a helyi fizetőeszközök terjedésével és használatával összefüggő gazdasági, társadalmi és környezetpolitikai körülményekre következtethetünk a 2010-es évek viszonylatában.

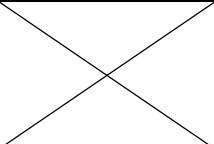
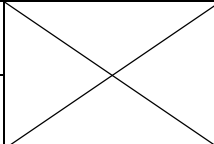
Mivel a helyi fizetőeszköz-programok aggregált megyei volumenének, mint eredményváltozónak, kevés a lehetséges értéke (ún. *count* változó), illetve viszonylag sok a nullaértékű kimenet – a 86 vizsgált megyéből 27-ben nincs ilyen program –, négyféle regressziós modellel vizsgálok meg, hogy mely magyarázóváltozókkal mutatható ki szignifikáns összefüggés. Ez a négy modell a standard Poisson és standard negatív binomiális regresszió, valamint ezek zéróinflált változatai.¹⁴ A fent felsorolt változók közül csak azok kerültek be magyarázóváltozóként a modellekbe, amelyek a négyből

¹³ *Institut national de la statistique et des études économiques* (INSEE). Lásd: <https://www.insee.fr/fr/accueil>

¹⁴ A modellfajták kiválasztásánál Vit (2018) módszertani tanulmányát vettem alapul.

legalább az egyik regresszióban szignifikánsak (5%-os szignifikanciaszint mellett). A zéróinflált modellváltozatok bináris komponenseibe szintén csak szignifikáns magyarázóváltozó került. A 4.5. táblázat foglalja össze a modelledményeket. (Részletes eredmények STATA szoftveres output formában az 1. sz. Mellékletben láthatók.)

4.5. táblázat: A franciaországi helyi fizetőeszközök (Île-de-France nélküli) aggregált megyei volumenét befolyásoló tényezőket vizsgáló négyféle regressziós modell

Magyarázóváltozó	Modell			
	Poisson	zéróinflált Poisson	negatív binomiális	zéróinflált negatív binomiális
	count komponens			
földrajzi távolság	-0,0514977*** (0,0140459)	-0,0346051* (0,0144645)	-0,0481034** (0,0157364)	-0,0346051* (0,0144645)
Agenda 21 érintettség	0,0149595*** (0,0035827)	0,0119596** (0,0038874)	0,0159298*** (0,0044669)	0,0119597** (0,0038874)
kisboltok	-0,0010838** (0,0004036)	-0,00073 (0,0004299)	-0,0010800* (0,0004956)	-0,00073 (0,0004299)
foglalkoztatási központok (100e főre)	-0,0622526* (0,0247071)	0,0002739 (0,0292976)	-0,0690174* (0,0285724)	0,0002739 (0,0292976)
egyenlőtlenségi ráta	0,5978548* (0,2467576)	0,5365539* (0,2493414)	0,615827* (0,2931873)	0,5365541* (0,2493414)
konstans	-0,3952394 (0,8852081)	-0,4165729 (0,9059424)	-0,4960464 (1,040106)	-0,4165734 (0,9059425)
bináris komponens				
foglalkoztatási központok (100e főre)		0,2575223** (0,0918337)		0,2575226** (0,0918338)
konstans		-2,618743*** (0,7423025)		-2,618746*** (0,7423042)

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

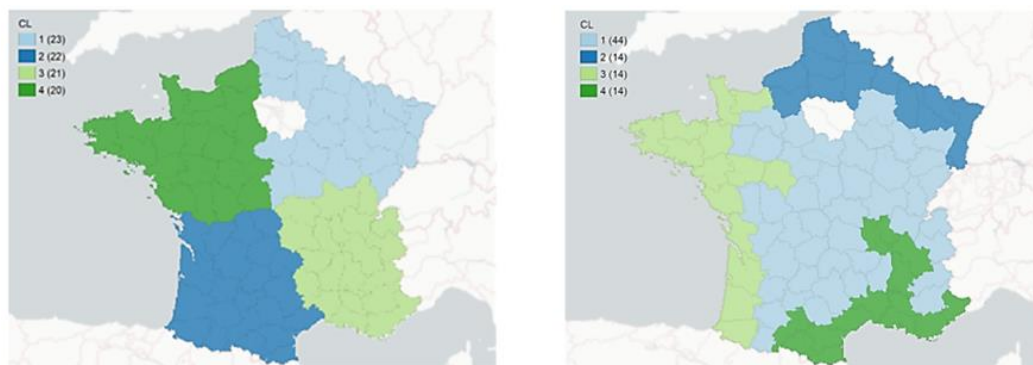
Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények alapján a standard (nem zéróinflált) modelleknél mind az öt magyarázóváltozó szignifikáns; a helyi Agenda 21 programokban érintett lakosság és a szegénységi ráta pozitív, míg a földrajzilag félreeső helyen élő lakosság, a kisboltok száma és a 100 000 főre eső foglalkoztatási központok száma negatív összefüggést mutat a helyi fizetőeszközök megyei szinten aggregált volumenével. A zéróinflált modellekben a kisboltok száma és a 100 000 főre eső foglalkoztatási központok száma nem szignifikáns (5%-os szignifikanciaszinten), ugyanakkor utóbbi bináris komponense mindkét esetben szignifikáns. Mindezek alapján az állapítható meg, hogy a helyi fizetőeszköz használata ott jelentősebb, ahol a lakosság környezettudatosabb és nagyobb a háztartások közötti egyenlőtlenség, ahol viszont többen élnek városközpontoktól

távolabb, több a kisközség, és lakosságarányosan több a munkaügyi központ, ott kisebb a helyi fizetőeszközök használatának volumene, vagy éppen nincs ilyen program. Ez utóbbi – vagyis hogy hol nincsenek helyi fizetőeszköz-programok – a zéróinflált modellváltozatok bináris komponenseivel vizsgálhatók; eszerint azokban a megyékben, ahol lakosságarányosan több munkaügyi központ van (vagyis jobbak a foglalkoztatási kilátások regisztrált álláskeresőként), inkább jellemző, hogy nincs működő helyi fizetőeszköz-program. Ugyanezzel a változóval viszont már nem magyarázható a meglévő programok volumenének nagysága (i.e. a zéróinflált modellek count komponenseiben nem szignifikáns független változóként).

A következőkben korrelációanalízissel vizsgálom meg azt, hogy ha Franciaország kontinentális területét – Párizs régiója és Korzika szigete nélkül – részsokaságokra osztjuk, akkor az egyes földrajzi részterületeken belül milyen eltérések mutatkoznak az egész vizsgált területhez képest. A részsokaságokra osztás kétféleképpen történt. Először a földrajzi elhelyezkedés geometriai középpontjai alapján osztottam négyfelé a megyéket: délkeleti, délnyugati, északnyugati és északkeleti megyék csoportjait különböztettem meg (4.5. ábra bal oldali térképe). Ezt követően az ún. maximális elemszámú homogén régiókra osztás (*max-p setting*) célfüggvényével alakítottam ki – GeoDa szoftver használatával – szintén négy részsokaságot: atlanti partvidéki és Loire menti, mediterrán és Rhône menti, belső, valamint északi és északkeleti megyék csoportjait különböztettem meg (4.6. ábra jobb oldali térképe). Utóbbi felosztás mellett szóló érv, hogy a fentebb felsorolt változók bevonásával ez bizonyult a csoportokon belüli és a csoportok közti négyzetösszegek aránya szempontjából a legjobbnak mindazon csoportosítások közül, amelyeknél a területi kapcsolódás követelményként lett meghatározva.

4.6. ábra: Franciaország megyéinek felosztása földrajzi elhelyezkedésük geometriai középpontjai (balra) és a maximális elemszámú homogén régiókra osztás célfüggvénye (jobbra) alapján

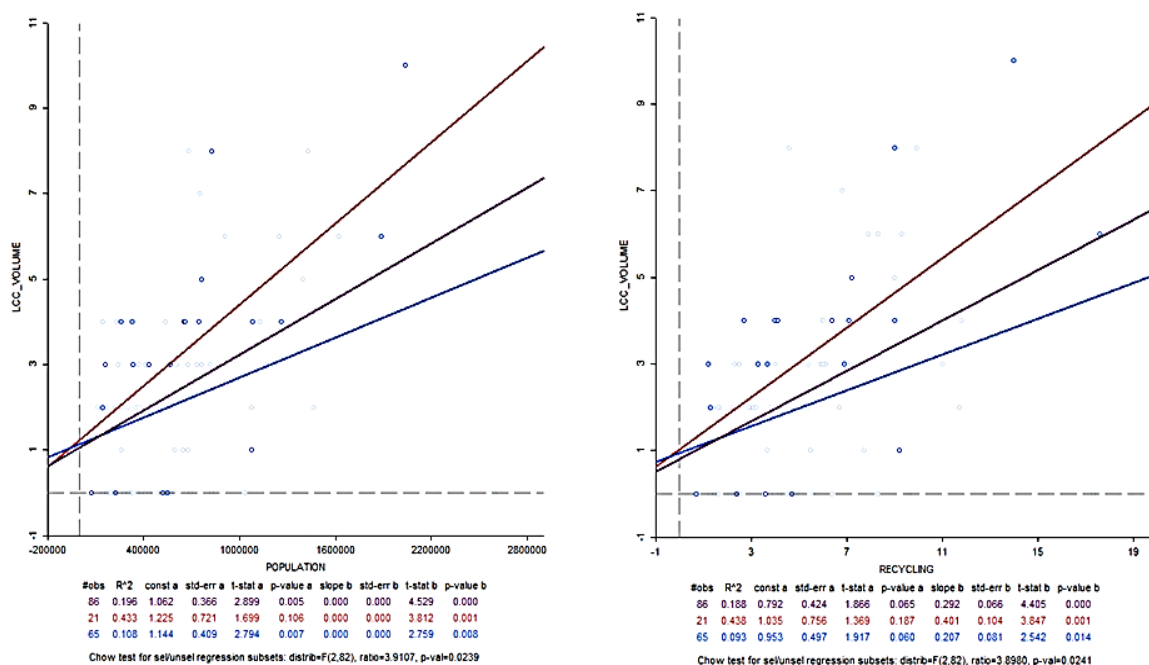

Forrás: saját szerkesztés INSEE adatállományok alapján

A két felosztás alapján képzett részsokaságok közül három esetben találtam összefüggést bizonyos változók és a helyi fizetőeszközök aggregált volumene között: a délkeleti, az északnyugati, illetve az atlanti parvidéki és Loire menti megyék csoportjaiban. A statisztikai összefüggést a vizsgált változók között akkor fogadtam el, ha a részsokaságban a korrelációs függvény magyarázó ereje legalább 40%-os, valamint a részsokaságra számított korreláció szignifikánsan eltér a teljes sokaság maradékára számított korrelációtól (Chow-teszt alapján, 5%-os szignifikanciaszint mellett).

A délkeleti megyékben a népességszámmal és a háztartási hulladékok újrahasznosításával mutat szignifikáns összefüggést a helyi fizetőeszközök aggregált volumene (4.7. ábra), míg az északnyugati megyék esetében ugyanezen változókön túl még a kisboltok számával is korrelál a volumenmutató (4.8. ábra). Az atlanti partvidéki és Loire menti megyék csoportjában az alapszintű közegészségügyi szolgáltatásoktól földrajzilag távol élő lakosság arányával negatív, a helyi Agenda 21 programban érintett lakosság arányával pedig pozitív összefüggést mutat a helyi fizetőeszközök elterjedése és használata (4.9. ábra).

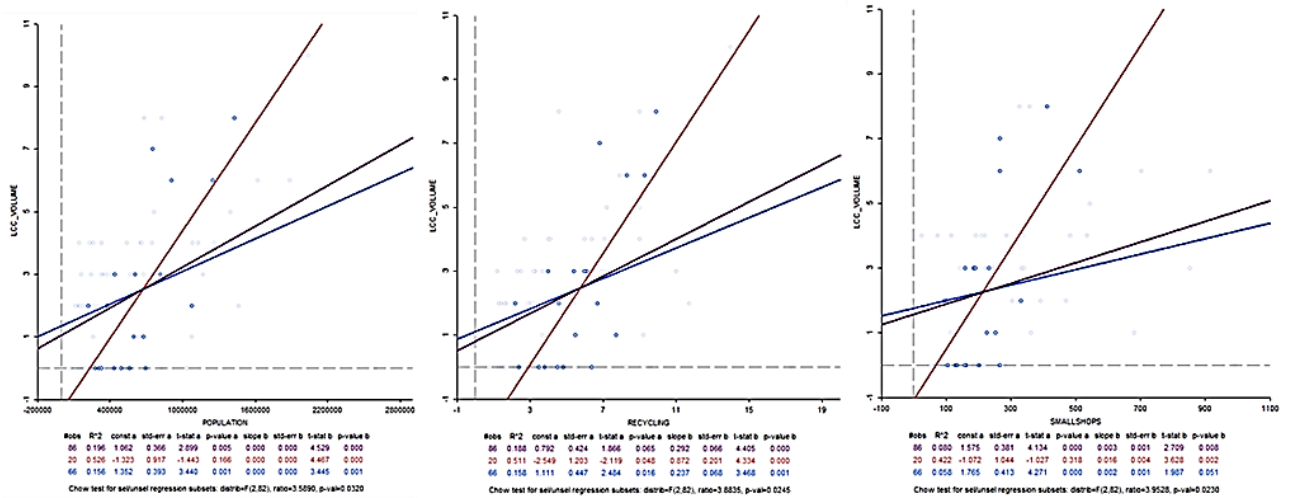
4.7. ábra: A helyi fizetőeszköz-használat aggregált megyei volumene, illetve a népesség és a háztartási hulladékok újrahasznosítása közötti kapcsolat Délkelet-Franciaországban

Forrás: saját szerkesztés

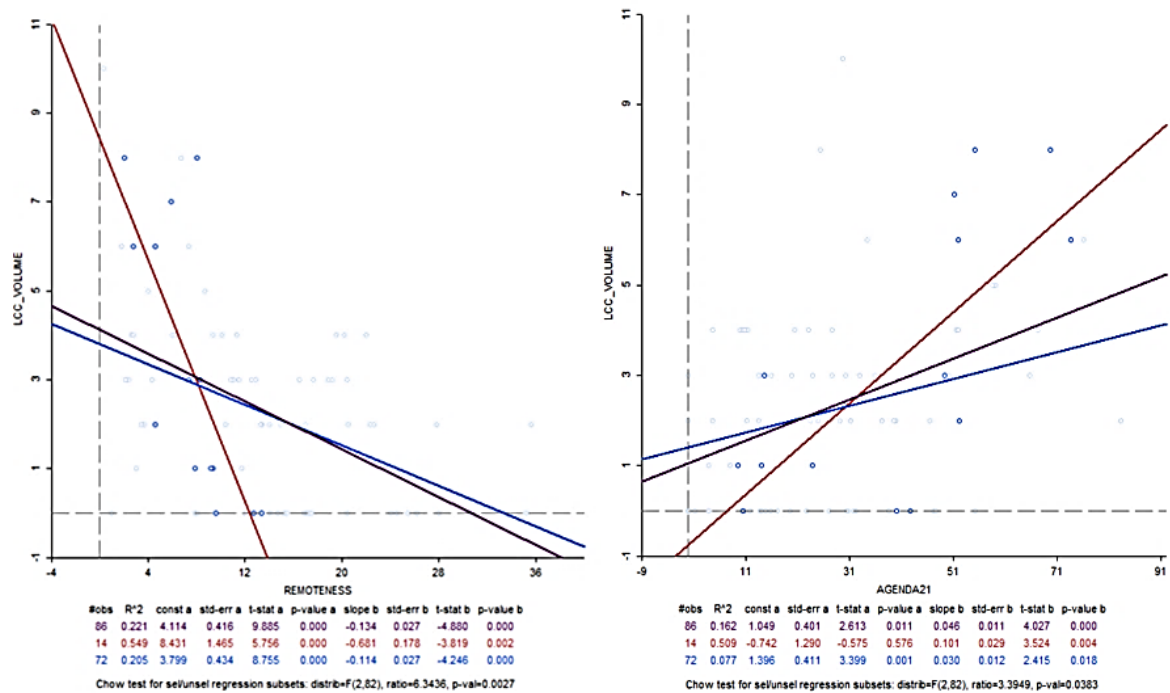
Megjegyzés: A piros szín jelöli a vizsgált részsokaságot, a lila az alapsokaságot (az ország egészét), a kék pedig a maradék sokaságot a vizsgált részsokaság nélkül.

4.8. ábra: A helyi fizetőeszköz-használat aggregált megyei volumene, illetve a népesség, a háztartási hulladékok újrahasznosítása és a kisboltok száma közötti kapcsolat Északnyugat-Franciaországban

Forrás: saját szerkesztés

4.9. ábra: A helyi fizetőeszköz-használat aggregált megyei volumene, illetve az alapszintű közegészségügyi szolgáltatásoktól földrajzilag távol élő lakosság aránya és a helyi Agenda 21 programban érintett lakosság aránya közötti kapcsolat az atlanti partvidéki és Loire menti megyék csoportjában

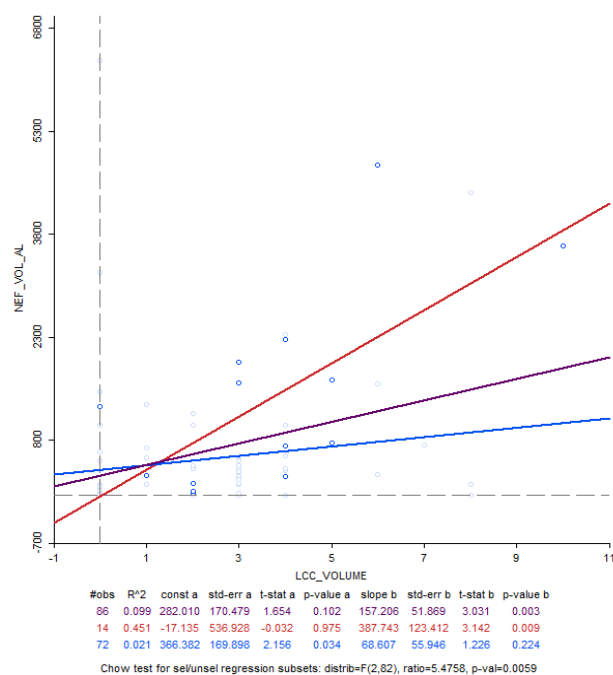

Forrás: saját szerkesztés

További érdekes összefüggésre mutat rá az, hogy a helyi fizetőeszköz-programok mérete hogyan hat a közhasznú projektfinanszírozás egy részére. Ebben az esetben azért beszélhetünk mérsékelt közvetlen hatásról, mert a la NEF nevű takarékszövetkezet-

hálózat a helyipénz-programok náluk lekötött eurófedezetét környezetvédelmi, szociális vagy kulturális jellegű közhasznú projektek finanszírozására fordítja. Egy 2018-as megállapodás keretében, amely a la NEF és a két helyi fizetőeszköz-hálózat között kötött, az előbbi egy helyi fizetőeszköz-program részéről náluk lekötött betét összegének kétszeresét fordítja projektfinanszírozásra az adott program területén (la NEF, 2019). A 4.10. ábra azt mutatja, hogy a 2019-ben összesen – nem csak a helyipénz-programok lekötéseiből megvalósuló – projektfinanszírozásra fordított pénzösszeg megyei bontásban a déli partvidéki és Rhône menti megyék csoportjában korrelál szignifikánsan a helyi fizetőeszközök összesített volumenével.

4.10. ábra: A la NEF által 2019-ben projektfinanszírozásra fordított pénzösszeg és a helyi fizetőeszköz-használat aggregált megyei volumene közötti kapcsolat a déli partvidéki és Rhône menti megyék csoportjában

Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények összességében alátámasztják azt, hogy a franciaországi helyi fizetőeszközök elsősorban környezetvédelmi és lokális kisközösségi gazdasági célokkal függnek össze, amelyekhez csak közvetve társulnak szociálpolitikai megfontolások (Blanc et al., 2020).

3.4. A helyi fizetőeszközök és a lokalizmus kapcsolata Franciaországban

Florentin és Chabanel (2016) tanulmánya a franciaországi várostérségek (*aires urbaines*¹⁵) vonatkozásában vizsgálja az ún. lokális multiplikátor hatást, ami azt fejezi ki, hogy a térségben megtermelt minden 100 euróból mennyi marad a következő néhány évben biztosan helyben. A mutató közvetlenül nem foglalkozik a területek tökevonzó képességével, viszont kiegészíti azt; minél nagyobb a multiplikátor értéke, annál jobban hasznosul fajlagosan helyben minden kívülről bevont tőkebefektetés. A lokális multiplikátor különböző helyi szektorális multiplikátoroknak az adott helyi gazdaságban betöltött szerepe szerint súlyozott átlaga. Abszolút számokban természetesen Párizsnak és az azt követő legnagyobb városi térségeknek van a legnagyobb multiplikátorértékük, mert ezeken a területeken van a legtöbb munkahely. A várostérség mérete tehát korrelál a multiplikátor értékével, ezért indokolt, hogy az egyes térségek esetében az utóbbi abszolút nagysága helyett a regressziós görbétől való eltérést vizsgáljuk, vagyis azt, hogy egy adott térségnek mennyivel nagyobb vagy kisebb a ténylegesen mért értéke annál, mint amire a mérete alapján számítani lehet (*Ibid*). Azok a térségek a „leglokalistábbak”, amelyeknél pozitív irányban, illetve azok a legkevésbé lokalisták, amelyeknél negatív irányban a legnagyobb az eltérés. A 4.6. táblázat a 15 leglokalistább és a 15 legkevésbé lokalista várostérséget mutatja be 2015-ös adatok alapján.

Amennyiben elhelyezzük térképen a 4.6. táblázatban bemutatott várostérségeket, az alátámasztja a 4.2. alfejezetben írtakat a Franciaországon belüli helyi gazdaságok területi rezilienciáról; a leglokalistább térségek az ország déli, a legkevésbé lokalisták pedig az északkeleti részén helyezkednek el (4.11. ábra). Fontos megjegyezni, hogy a lokális multiplikátorértékek eltérései a regressziós görbétől erősen korrelálnak (69,4%) a helyi gazdaságok diverzifikáltságával (*Ibid*).

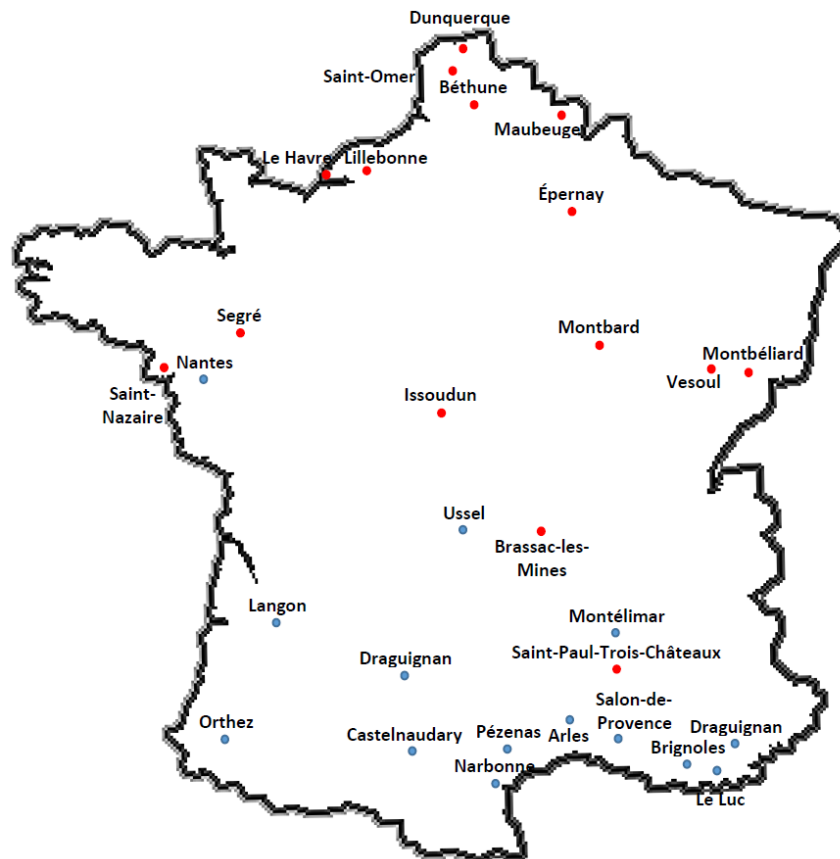
¹⁵ Az *aire urbaine* (magyarul: városi térség) egy, a francia statisztikai hivatal (INSEE) által a 2010-es években használt területi lehatárolás, amely több szomszédos önkormányzatot foglal magába. Olyan területek tartoznak ide, amelyek egy városi pólusból és annak környékéből állnak, ahol az állandó lakosság legalább 40%-a a pólusban vállal munkát. 2020 végétől ezt felváltotta a városi vonzáskörzet (*aire d'attraction d'une ville*), mint új területi lehatárolás, ami sokszor egybeesik a korábbi városi térségekkel.

4.6. táblázat: Az elméleti lokális multiplikátorértéktől (regressziós görbétől) való eltérés alapján a 15 leglokalistább és 15 legkevésbé lokalista városi térség Franciaországban 2015-ben

Leglokalistább franciaországi települések			
Városi térség	100 euróra vetített lokális multiplikátor (€)	Eltérés az elméleti multiplikátorértéktől (€)	Helyi hatás (abszolút nyereség millió euróban)
Montélimar	37,09	6,26	231
Pézenas	28,87	5,77	32
Castelnaudary	30,24	5,73	52
Salon-de-Provence	34,69	5,69	125
Orthez	29,03	5,49	34
Draguignan	36,08	5,41	180
Arles	34,14	5,25	118
Montauban	37,6	5,25	238
Brignoles	31,29	5,22	62
Ussel	28,86	5,16	37
Narbonne	36,4	5,14	195
Le Luc	27,78	5,07	27
Nantes	52,13	5	2 769
Langon	29,45	4,97	40
Lézignan-Corbières	27,72	4,87	25
Legkevésbé lokalista franciaországi települések			
Városi térség	100 euróra vetített lokális multiplikátor (€)	Eltérés az elméleti multiplikátorértéktől (€)	Helyi hatás (abszolút veszteség millió euróban)
Lillebonne	11,32	-15,47	-1 160
Le Havre	24,47	-13,79	-3 448
Montbéliard	23,27	-10,95	-1 153
Saint-Nazaire	26,2	-9,89	-1 501
Maubeuge	23,01	-9,19	-539
Dunkerque	28,49	-8,45	-1 390
Béthune	29,73	-7,57	-1 176
Saint-Paul-Trois-Châteaux	15,47	-7,35	-71
Épernay	21,06	-7,28	-222
Segré	16,15	-7,26	-68
Montbard	15,27	-6,96	-47
Saint-Omer	24,8	-6,92	-327
Vesoul	23,55	-6,59	-257
Issoudun	18,16	-6,58	-92
Brassac-les-Mines	14,56	-6,55	-28

Forrás: Florentin és Chabanel (2016)

4.11. ábra: A 15 leglokalistább (kékkel) és 15 legkevésbé lokalista (pirossal) városi térség Franciaországban 2015-ben

Forrás: a 3.5. táblázat alapján saját szerkesztés

Érdemes megvizsgálni, hogy a 4.6. táblázat alapján leglokalistábbnak számító várostérségek területileg milyen kapcsolatban állnak a helyi fizetőeszközökkel. Valamennyi ezekkel kapcsolatos információ interneten keresztül érhető el. A Rhône folyó partján, Drôme megyében fekvő mintegy 40000 lakosú Montélimar városának nincs saját helyi pénze, viszont a szomszédos Ardèche megyében működő luciole nevű fizetőeszközt pár helyen elfogadják a városban. A Hérault megyében lévő, kevesebb mint 10000 lakosú Pézenas településen a 2010-es évek első felében működött helyi pénzként az occitan, amely 2015 után megszűnt. (A megszűnés konkrét okáról nincs elérhető információ, de valószínűleg az alacsony forgalom miatt vezették ki.) A nagyjából 11000 főt számláló Castelnaudary városában projektszinten voltak már elképzelések egy „cassolle” nevű helyi pénz bevezetésére, de erre ténylegesen még nem került sor. A 45000 fős, Bouches-du-Rhône megyei Salon-de-Provence városában és környékén 2015-től működik a roue, ami a SEVE la Roue nevű regionális szövetkezeti helyipénz-hálózat egyik helyi fizetőeszköze. A hálózatba még további hat – azonos nevű, de működésükben különálló – helyi fizetőeszköz-program tartozik Provence régió különböző részeiről. A Pyrénées-

Atlantiques megyében és Béarn kistérségben található tízezres nagyságú Orthez településen több elfogadóhelye is van a tinda nevű kistérségi fizetőeszköznek. A Var megyében fekvő negyvenezres Draguignan nevű kisvárosban és környékén még nincs forgalomban helyi pénz, de projektként már régóta szó van róla. Az ötvenezres Arles városában, amely Bouches-du-Rhône megyében van, akárcsak Salon-de-Provence, szintén a SEVE la Roue szövetkezeti rendszer helyi fizetőeszköze van forgalomban. A 60000 fős Montauban városában 2014-től működik a Sol Olympe, ami egyelőre csak szűk körű belső elszámolási rendszer. A 20000 főnél valamivel kevesebb lakosú provence-i Brignoles városában nemrégén kezdték el tervezni egy helyi pénz bevezetését, aminek tényleges időpontja még bizonytalan. A közép-franciaországi Ussel településén és környékén nincsen forgalomban helyi fizetőeszköz, és a közeljövőben nem is terveznek bevezetni ilyet. Az Aude megyei, mintegy 54000 fős Narbonne városában és környékén 2014-től működik a cers nevű fizetőeszköz. A Var megyében lévő Le Luc településen nincs helyi fizetőeszköz forgalomban, bár Provence régióban viszonylag sok program működik. A Loire folyó tölcserőrtorkolatánál elhelyezkedő Nantes városában – amely sokáig a történelmi Bretagne tartomány központja volt, és több mint 300 000 fős lakosságával Franciaország nyolcadik legnagyobb városa – 2015-től működik az országban egyedülálló módon önkormányzatilag kezdeményezett SoNantes digitális helyipénz-program. A nem egészen 8000 fős Langon településen hét elfogadóhelye van a Gironde megyei MIEL nevű fizetőeszköznek. A Narbonne-hoz közel fekvő, tízezres nagyságú Lézignan-Corbières településen jelenleg nincs forgalomban helyi fizetőeszköz, illetve elfogadóhely sem található itt.

A legkevésbé lokalista térségek között is vannak olyanok – talán épp a veszteségek mérséklése céljából –, ahol működnek helyi fizetőeszközök. Ilyen például a normandiai Le Havre, ahol a grain, illetve a Loire torkolatánál fekvő Saint-Nazarine, ahol a rozo nevű helyi pénz működik. Összességében azonban elmondható, hogy minél erősebb egy környék lokalizmusa, annál valószínűbb, hogy már forgalomban van, vagy tervbe van véve egy helyi fizetőeszköz bevezetése. Ennek oka az, hogy a legtöbb esetben megelőzi a helyi pénz bevezetését egy erős helyi beágyazottságú termelői-szolgáltatói és kiskereskedelmi partnerhálózat kiépülése (akár formális, akár informális keretek között), amire rá lehet építeni a későbbiekben a fizetőeszköz-rendszert. Az erős lokalizmus ugyanakkor még nem biztosíték a helyi pénz tartós működésére, aminek egyik oka lehet az, hogy a használói és elfogadói kör úgy érzi, helyi fizetőeszköz-rendszer nélkül is biztosítani tudják a pénzforgalom nagy részének helyben tartását. A tapasztalat azt

mutatja, hogy egy viszonylag erős és reziliens lokális gazdaság helyi fizetőeszköz-rendszer használata nélkül is kiépülhet. Ugyanakkor, ha mégis bevezetnek egy helyi fizetőeszközt, amelynek forgalma idővel át tud lépni egy bizonyos kritikus szintet, annak lehetnek olyan, korábban említett addicionális hatásai – pl. helyi kisvállalkozások likviditásának javulása, helyi projektfinanszírozás és mikrohitelzés élénkülése –, amelyek csak az euró használata mellett nem jelentkeznének.

*

A fejezetben bemutatott empirikus vizsgálati eredmények alátámasztják, hogy Franciaországban a helyi fizetőeszköz-programok terjedése területileg egyenlőtlenül ment végbe a 2010-es évtized során, ami összefügg az ország földrajzi, társadalmi és gazdasági heterogenitásával. Az első kutatási hipotézist ezzel sikerült igazolni. A következő fejezetben Franciaország Auvergne-Rhône-Alpes nagyrégióján belül vizsgálom, hogy a területi jelleg – pl. városi, vidéki, köztes – hogyan hat a meglévő programokra az elfogadóhelyek megléte vagy hiánya, illetve azok szektorális jellege tekintetében.

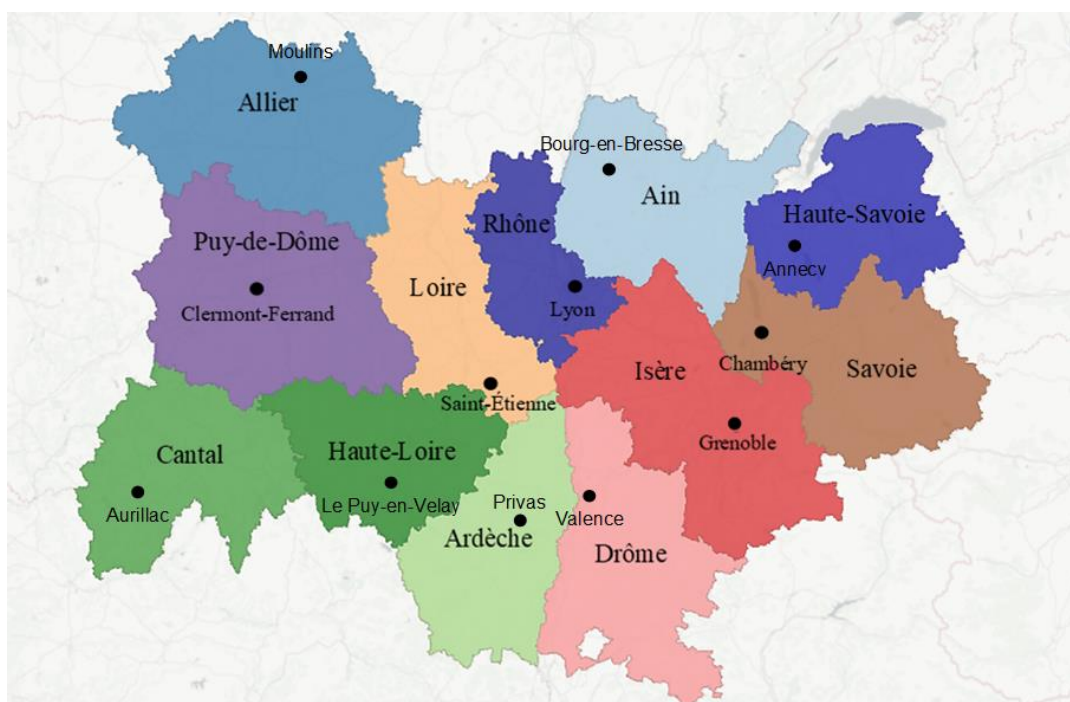
5. A helyi fizetőeszközök működése Auvergne-Rhône-Alpes régióban

5.1. Auvergne-Rhône-Alpes régió társadalmi és gazdasági viszonyai

Auvergne-Rhône-Alpes régió a 2014-es franciaországi területi reform keretében jött létre Auvergne és Rhône-Alpes egyesítésével. Hivatalosan 2016. január 1-től működik mint a kontinentális Franciaország 13 közigazgatási nagyrégiójának egyike. Az Európai Unióban használatos besorolás szerint NUTS 1-es szintű régiónak számít. Közel 8 millió fős lakosságával Île-de-France után a második legnépesebb francia régió. Nyugaton a Francia-középhegységbe, keleten pedig az Alpokba nyúlik. A környék éghajlata vegyes; jobbra kontinentális, de délen a mediterrán beütés, a keleti és nyugati peremterületein pedig a hegyvidéki klíma jellemző. A természetes erdőtakaró aránya több mint 30%, ami az egyik legmagasabb Európában. Ezzel összefüggésben a mezőgazdaságba vont földterületek aránya kevesebb mint 50%, ami jelentősen elmarad az országos értéktől. Ugyanakkor a természetes környezet diverzitásának megőrzése az elmúlt évtizedek urbanizációs folyamatai mellett komoly kihívássá vált itt is (INSEE, 2018).

A régióhoz 12 megye tartozik (5.1. ábra). Legnagyobb városa és központja Lyon, melynek szűkebb értelemben vett lakossága több mint félmillió fő, a tágabb agglomerációé pedig mintegy 1,6 millió fő. Ezzel Párizs és Marseille után Lyon az ország harmadik legnépesebb városa, illetve a második legnépesebb nagyvárosi térsége.

5.1. ábra: Auvergne-Rhône-Alpes régió megyéi és megyei központjai

Forrás: saját szerkesztés

Demográfiaiilag Auvergne-Rhône-Alpes Európa egyik legfiatalabb nagyrégiója; a lakosság mintegy fele 40 év alatti (INSEE, 2018). Ugyanakkor jelentős különbségek jellemzők a régió belül. Míg középen, a Rhône folyó mentén, valamint a keleti, alpesi részeken a lakosság egyharmada 25 év alatti, a déli és a nyugati, többnyire rurális térségekben az öregedő társadalmi korfa jellemző. A régió egyéb szempontból is heterogén. Az országos szintet meghaladó 68%-os regionális foglalkoztatottsági arány mögött jelentős régió belüli területi különbségek vannak. Ez elmondható egyéb társadalmi változók – mint például a diplomások aránya, a foglalkoztatási struktúra, a szegénységi ráta, a szociális segélyezés aránya, illetve az infrastrukturális ellátottság szintje – esetében is (*Ibid*). Társadalmi és gazdasági szempontból általában a régió középső és keleti részei kedvezőbb, a déli és nyugati részek pedig kedvezőtlenebb helyzetben vannak.

A francia állami statisztikai hivatal által használt egyik kistérségi léptékű területi lehatárolás az ún. „*bassin de vie*”, amelynek nincs pontos megfelelője Franciaországon kívül sehol, ezért hivatalos fordítása sem létezik. A dolgozatban a továbbiakban (szabad fordításban) infrastrukturális kistérségeknek nevezem magyarul ezeket a statisztikai jellegű területi egységeket, amelyek olyan települési önkormányzatokat foglalnak magukba, ahol a lakosság infrastrukturális ellátottsága és közszolgáltatásokhoz való

hozzáférése nagyjából azonos.¹⁶ Ennélfogva ez a lehatárolás nem feltétlenül igazodik a megyei közigazgatás határaihoz; több olyan infrastrukturális kistérség van, amely megyehatárokon átnyúlva több megyéhez is tartozik. Ezek a kistérségek a helyi fizetőeszközök működési lehetőségei szempontjából is meghatározóak, és a legtöbb esetben a közigazgatási lehatárolásnál pontosabban fedik le azok működési területeit.

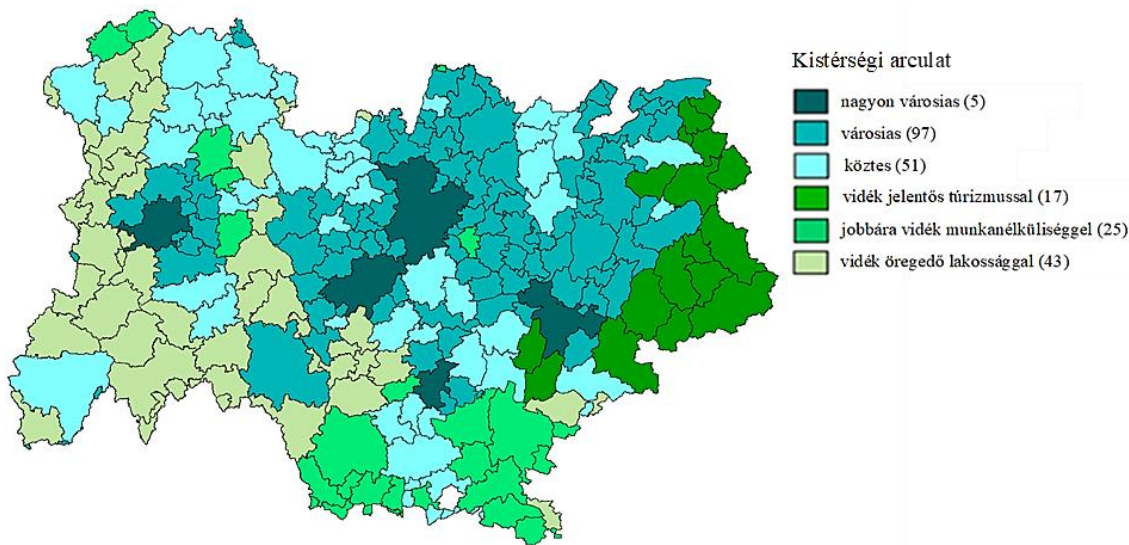
Auvergne-Rhône-Alpes régió területén 2012-es statisztikai lehatárolás alapján részben vagy egészében összesen 238 kistérség található, amelyeket jellegük alapján hat csoportba sorolnak (Gicquiaux, 2015):

- *nagyon városias térségek*: ide tartozik öt regionális nagyváros (Clermont-Ferrand, Grenoble, Lyon, Saint-Étienne és Valence) és azok közvetlen agglomerációja;
- *városias agglomerációs térségek*: ide tartoznak a nagyobb városok tágabb vonzáskörzetei;
- *vidékiek térségek jelentős turizmussal*: jobbra a keleti, alpesi térségek tartoznak ide;
- *köztes helyzetű térségek*: olyan területek, amelyek arculata a városias és vidékiek jelleg között van – több közülük a hagyományos ipari szektorok leépülésének vesztese, de van, ahol továbbra is jelentős maradt a gyárpar;
- *vidékiek térségek magas munkanélküliséggel*;
- *vidékiek térségek öregedő lakossággal*.

Az 5.2. ábra térképén látható, hogyan oszlanak el a különféle infrastrukturális kistérségek a régióban, ami alátámasztja a fentebb írtakat. A demográfiailag és/vagy szociálisan kedvezőtlenebb helyzetű rurális kistérségek nyugaton, az egykori Auvergne régió területén, illetve délen találhatók. (Ez alól Clermont-Ferrand és Valence vonzáskörzetei jelentenek kivételt.) A középső területeken fekszenek jobbra a fejlett infrastruktúrájú városias térségek, míg a jelentős turisztikai forgalommal rendelkező vidékek keleten koncentrálódnak. A városias és vidékiek jelleg határán lévő köztes helyzetű térségek területileg kevésbé koncentrálódnak, és valamennyi megyében megtalálhatók.

¹⁶ Az infrastrukturális kistérségek (*bassin de vie*) lehatárolásának módszerét részletesen lásd: <https://www.insee.fr/fr/information/2115016>

5.2. ábra: Auvergne-Rhône-Alpes régió infrastrukturális kistérségei

Forrás: INSEE adatok alapján saját szerkesztés

A továbbiakban azt vizsgálom, hogy a régióban működő helyi fizetőeszközök térbeli terjedése milyen összefüggéseket mutat egyéb területi jellemzőkkel az infrastrukturális kistérségek (*bassins de vie*) szintjén.¹⁷

5.2. A helyi fizetőeszközök működésének és terjedésének területi összefüggései a régióban

2019-es év végi adatok alapján Auvergne-Rhône-Alpes régióban összesen 11 különböző méretű és indulási idejű helyipénz-rendszer működik (5.1. táblázat).¹⁸ Ezeknek a működési területe is sokféle; nagyvárosi és vidékies profilú térségekben működő helyi fizetőeszközök egyaránt találhatók a régióban. Blanc (2021) az elfogadóhelyek területi elhelyezkedése alapján öt csoportba sorolja ezeket, amit az 5.2. táblázat foglal össze.

¹⁷ 2010-es évek végének viszonylatában

¹⁸ Egy további program, a Commune pedig megszűnt, vagy legalábbis inaktívvá vált a 2010-es évek végére (Blanc, 2021).

5.1. táblázat: Auvergne-Rhône-Alpes régióban működő helyi fizetőeszköz-rendszerek 2019. év végi adatok alapján

Fizetőeszköz neve	Megye	Forgalomba hozás éve	Volumenérték szerinti csoport
Lucioles	Ardèche	2011	2
Éco du bon sens	Haute-Savoie	2012	2
Elef	Savoie	2014	3
Doume	Puy-de-Dôme	2015	4
Gonette	Rhône	2015	4
Léman	Ain, Haute-Savoie	2015	4
Lien	Loire	2016	2
Cairn	Isère	2017	4
Babet	Rhône, Ardèche, Loire	2018	2
Gentiane	Haute-Savoie	2018	2
Soudicy	Allier	2019	3

Forrás: Blanc és szerzőtársai (2020) alapján saját szerkesztés

5.2. táblázat: A régióban működő helyi fizetőeszközök öt csoportja az elfogadóhelyek területi jellege alapján

Fizetőeszközök csoportjai	Jellemzők
1. gonette és léman	nagy méretű programok sűrűn lakott (nagy)városi közegben
2. cairn és doume	nagy területi kiterjedésű programok részben városi, részben vidéki közegben
3. éco du bon sens, lien és gentiane	kisebb méretű és területi kiterjedésű programok jobbára városi közegben
4. soudicy, lucioles és babet	kis- és közepesméretű programok viszonylag nagy területű vidéki közegben
5. élef (és babet részben)	„hibrid” eset(ek)

Forrás: Blanc (2021) alapján saját fordítás és szerkesztés

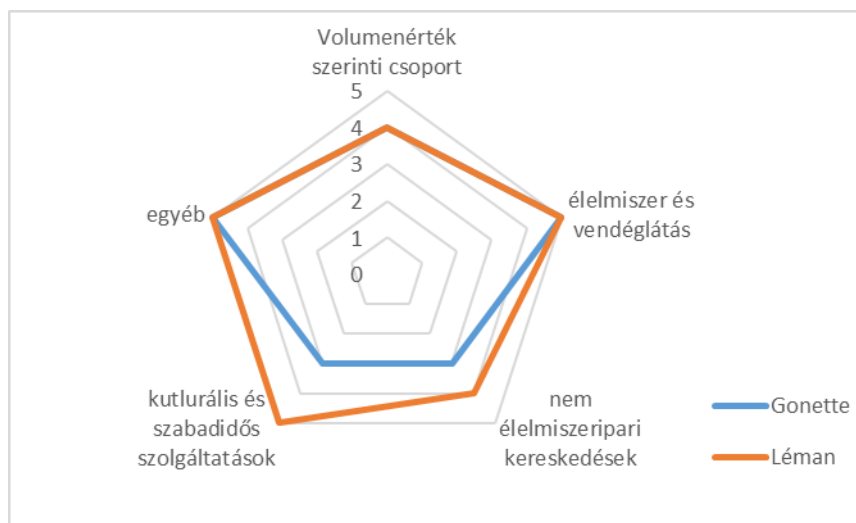
A régió 11 helyi fizetőeszköze közül 5 működik papíralapú és digitális fizetőeszközként, míg a többi 6 csak papíralapú helyi pénz. A digitális fizetési mód lehetőségének bevezetésében alapvetően a földrajzi és méretbeli tényezők játszanak szerepet. A leginkább városi közegben működő fizetőeszközök – gonette, léman, cairn, doume és lien – digitálisan is használhatóak. A 4. csoportba tartozó, többnyire rurális kistérségekben működő soudicy, lucioles és babet fizetőeszközök csak papíralapon léteznek. Rajtuk kívül az inkább városi, ugyanakkor kisméretű éco du bon sens és gentiane, valamint a „hibrid” esetnek számító élef szintén csak papír-fizetőeszközként használhatók.

Az a különbözőség, amely az Auvergne-Rhône-Alpes régióban lévő programokra jellemző, nem egyedi Franciaországon belül; Guillaume és Lung (2019) a Nouvelle-Aquitaine nagyrégióban működő helyi fizetőeszközöket vizsgálva mutatnak rá azok sokféleségére mind méretük, mind pedig jellegük alapján. Mint megjegyzik, az újonnan létrehozott programokra mindig hatással vannak a közelben működő régebbi programok, ugyanakkor mindegyik helyipénz-rendszernek a saját földrajzi-területi adottságaihoz kell igazodnia, ezért az alapvető hasonlóságok mellett a gyakorlati működésükben eltérőek. A szerzők tanulmányát használva benchmark példaként az alábbiakban az elfogadóhelyek típusainak megoszlása alapján hasonlítom össze Auvergne-Rhône-Alpes régió helyi fizetőeszközeit az 5.2. táblázatban bemutatott csoportosítás szerint, majd a földrajzi elhelyezkedésük területi összefüggéseit nézem meg kapcsolatvizsgálati módszerrel.

Gonette és léman: nagy méretű programok sűrűn lakott nagyvárosi közegben

Volumenértékük alapján a gonette és léman a legnagyobb méretű fizetőeszközök a régióban. Használatuk nagyrészt a nagyvárosi magtériségben (Lyon és Genf) koncentrálódik, de az agglomerációban is vannak elfogadóhelyeik. A léman egy francia-svájci határ menti kezdeményezés, de az elfogadóhelyek döntő többsége a svájci oldalon található. Az 5.3. ábra sugárdiagramja mutatja a két fizetőeszköz használatának méretét a korábban bemutatott volumenérték szerinti csoporthovatartozás, illetve a különböző típusú elfogadóhelyek száma alapján. Az elfogadóhelyek száma szerinti értéket (a könnyebb összevethetőség érdekében) egy ötös skála fejezi ki a következőképpen: 1-es értéket 1 és 20 között, 2-es értéket 21 és 40 között, 3-as értéket 41 és 60 között, 4-es értéket 61 és 80 között, 5-ös értéket pedig 80-nál több elfogadóhely esetében kapnak a programok.

5.3. ábra: A gonette és a léman használatának volumene, valamint az elfogadóhelyek nagyságrendje típusonként

Forrás: saját szerkesztés a Gonette¹⁹ és a Léman²⁰ honlapján elérhető információk alapján

Az elfogadóhelyek típusai közül az élelmiszer-kereskedések és (éttermi jellegű) vendéglátó szolgáltatások a legjellemzőbbek mindkét esetben. Hasonlóképpen nagyszámban jellemzőek az „egyéb” kategóriába tartozó szolgáltatóhelyek, melyek elfogadják a fizetőeszközt; ide soroltam egyebek mellett a fodrászatokat, kozmetikusokat, könyvelői szolgáltatást nyújtó magánszemélyeket, informatikai szolgáltatásokat, illetve a szállásadókat is (feltéve, hogy az általuk kínált szolgáltatásért legalább részben elfogadják a helyi fizetőeszközt). A nem élelmiszer jellegű kiskereskedések (pl. kézműves kereskedések, ruházati és háztartási kisboltok, könyvesboltok stb.), illetve a kulturális és szabadidős szolgáltatások közül is viszonylag sokan vesznek részt ezekben a programokban, bár a másik két kategóriához képest kisebb számban vannak jelen.

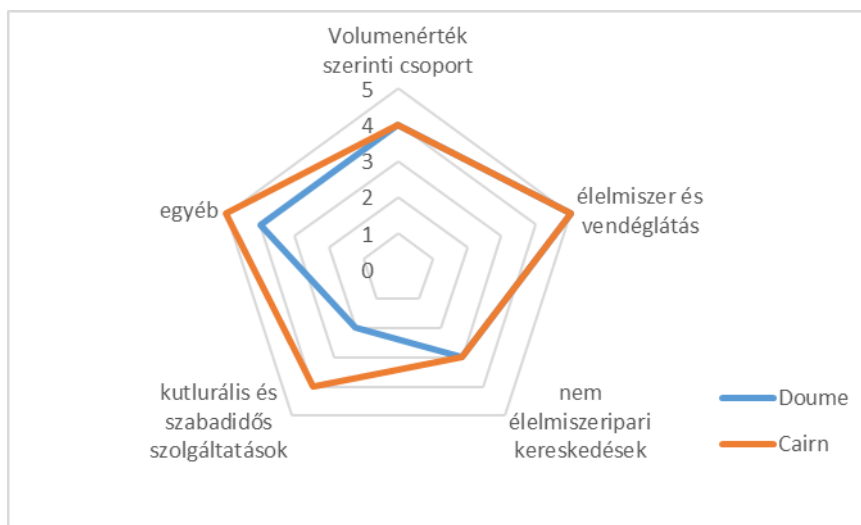
Cairn és doume: nagy kiterjedésű programok részben városi, részben vidéki közegben

Volumenértékük alapján a cairn és a doume, hasonlóan a gonette-hez és a lémanhoz, szintén a nagy méretű helyi fizetőeszközök csoportjába tartoznak. Az elfogadóhelyek területi elhelyezkedése alapján földrajzi kiterjedésük széles. Ezen belül a városi magtérsegek (Grenoble és Clermont-Ferrand) súlya jelentősen kisebb, mint az előző két esetben; az elfogadóhelyeknek csak kevesebb mint a fele található ott.

¹⁹ <http://www.lagonette.org/partenaires/>

²⁰ <https://monnaie-leman.org/comment-ca-marche-carte-reseau>

5.4. ábra: A cairn és a doume használatának volumene, valamint az elfogadóhelyek nagyságrendje típusonként

Forrás: saját szerkesztés a Cairn²¹ és a Doume²² honlapján elérhető információk alapján

Az 5.4. ábrán látható a két fizetőeszköz volumenérték szerinti hovatartozása, valamint az elfogadóhelyek típus szerinti jelentősége. Az élelmiszer-kereskedések és vendéglátóhelyek, illetve a különböző egyéb szolgáltatók jelenléte ebben a két esetben is jelentős. A nem élelmiszeripari kereskedések, valamint a kulturális és szabadidős szolgáltatások a korábbi két esethez képest kevésbé jelentősek, ugyanakkor a többi helyipénz-programhoz viszonyítva mégis számottevők.

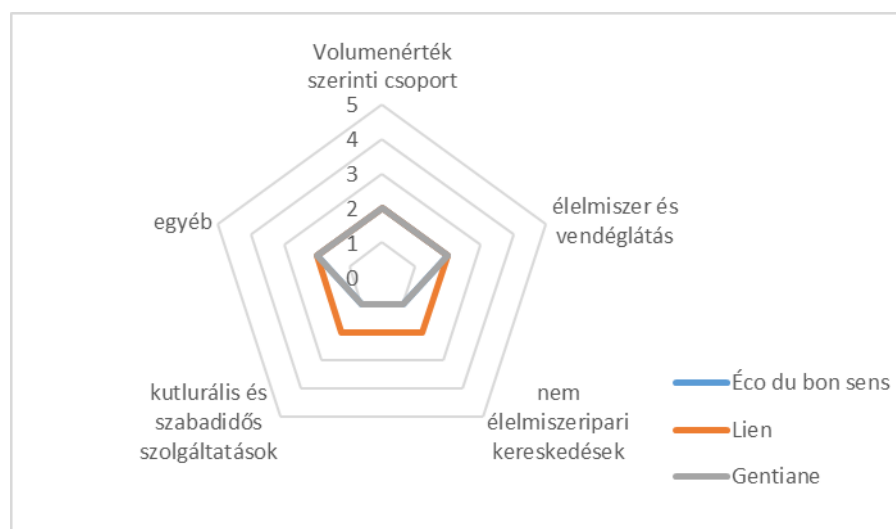
Éco du bon sens, lien és gentiane: kisebb méretű és területi kiterjedésű programok jobbára városi közegben

Ez a három fizetőeszköz a kis méretű programok közé tartozik mind volumenük (5.5. ábra), mind földrajzi kiterjedésük szempontjából. Az elfogadóhelyeik jobbára közepesen városias területeken találhatók. Az éco du bon sens működési területe átfedésben van a léman franciaországi területével.

²¹ <https://www.cairn-monnaie.com/la-carte/>

²² <https://doume.org/>

5.5. ábra: Az éco du bon sens, a lien és a gentiane használatának volumene, valamint az elfogadókörzetek nagyságrendje típusonként

Forrás: saját szerkesztés az Éco du bon sens²³, a Lien²⁴ és a Gentiane²⁵ honlapján elérhető információk alapján

Soudicy, luciole és babet: kis és közepes méretű programok viszonylag nagyterületű vidéki közegben

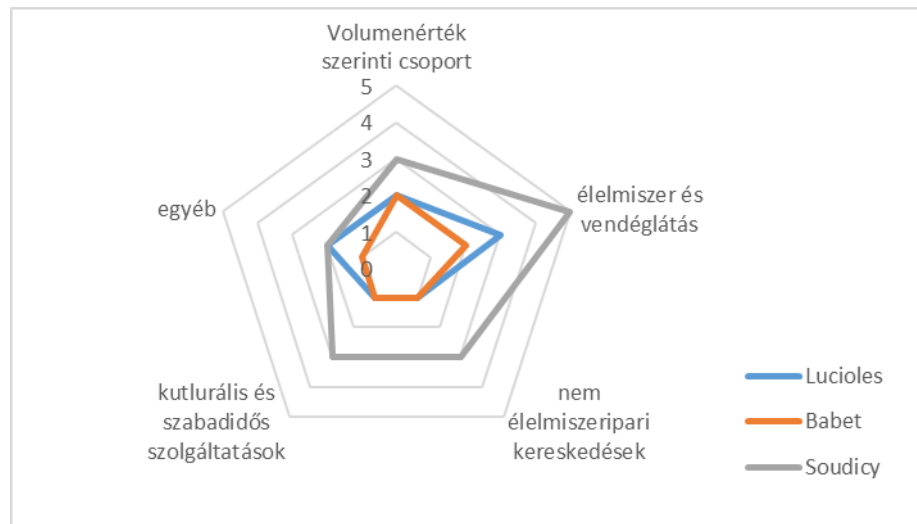
Ezek a fizetőeszközök magtértség nélküli, jobbra vidékies területeken működnek, amelyeken belül ugyanakkor – a ritkább népsűrűség miatt – közepesen jelentős szerepet töltenek be használati volumenük alapján. Működési területük rurális jellegéből adódóan nem meglepő, hogy az elfogadókörzetek többsége élelmiszer-kiskereskedelem vagy vendéglátóhely, míg egyéb szolgáltatóipari vállalkozások csak elvétve találhatók közöttük (5.6. ábra). A legkisebb méretű babet annyiban tér el a másik két fizetőeszköztől, hogy a nagyvárosi térségnek számító Saint-Étienne környékén is van néhány elfogadókörzet.

²³ <http://lecodubonsens.fr/prestataires/>

²⁴ <https://lelien42.org/annuaire-pros/>

²⁵ <https://monnaiegentiane.org/php-gt/public/map.html>

5.6. ábra: A soudicy, a luciole és a babet használatának volumene, valamint az elfogadóhelyek nagyságrendje típusonként

Forrás: saját szerkesztés a Soudicy²⁶, a Luciole²⁷ és a Babet²⁸ honlapján elérhető információk alapján

Élef: egy „hibrid” eset

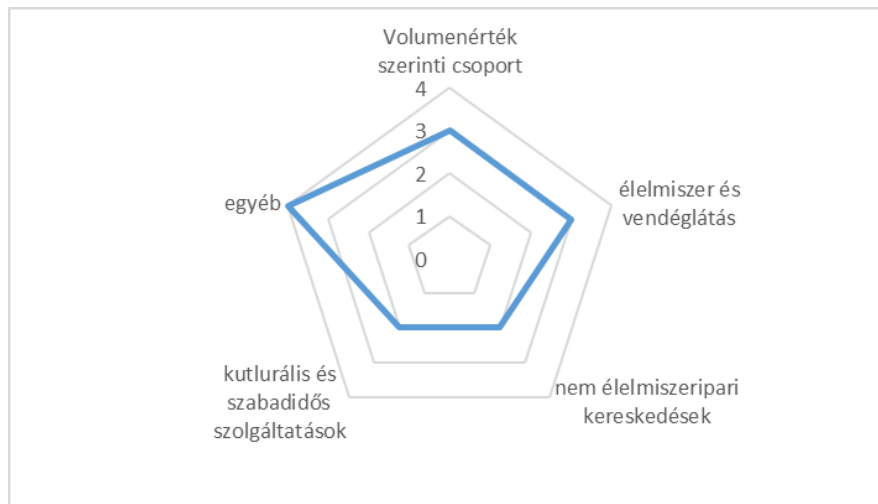
Az élef egy közepes méretű helyi fizetőeszköz, melynek működési területe földrajzilag Chambéry (városi) térségére korlátozódik, elfogadóhelyeinek típus szerinti megoszlása pedig a cairn és a doume fizetőeszközökhöz hasonlít (5.7. ábra). Ugyanakkor ennél a programnál a legnagyobb a különböző szolgáltatásokat nyújtó – „egyéb” kategóriába tartozó – elfogadóhelyek aránya a többi kategóriához képest, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy a kistérség, illetve a jobbra alpesi fekvésű Savoie megye gazdasági szerkezetén belül is jelentős a szolgáltatói szektor aránya (Martin – Bertrand, 2019).

²⁶ <https://soudicy.kohinos.eu/index.php>

²⁷ <https://www.monnaie-locale-ardecche.org/carte-prestataires/>

²⁸ <http://www.lebabet.org/>

5.7. ábra: Az élel felhasználásának volumene, valamint az elfogadóhelyek nagyságrendje típusonként

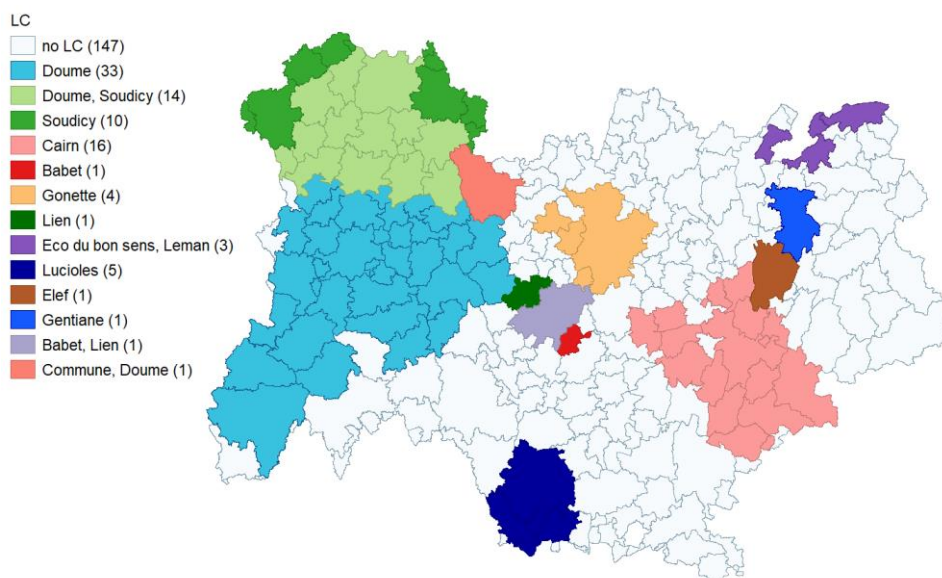
Forrás: saját szerkesztés az Élel²⁹ honlapján elérhető információk alapján

5.3. A helyi fizetőeszköz-programok terjedésének területi modellezése a régióban kapcsolatvizsgálati módszerrel

A 5.8. ábra térképén látható az egyes helyi fizetőeszközök elfogadóhelyeinek területi elhelyezkedése kistérségi lehatárolás szerint. A régió 238 kistérsége közül 91-ben működik elfogadóhelye valamelyik helyi fizetőeszköznek, illetve egyes programok területileg átfedik egymást. Amennyiben az elfogadóhelyek kistérségi szintű meglétét vagy hiányát összevetjük az infrastrukturális kistérségek fentebb bemutatott jellegével, mint másik kategorikus változóval, statisztikailag szignifikáns összefüggés állapítható meg (5.3. és 5.4. táblázat).

²⁹ <https://lamonnaieautrement.org/images/Annuaire.pdf>

5.8. ábra: A régióban működő helyi fizetőeszközök elfogadóhelyeinek elhelyezkedése kistérségi lehatárolásban

Forrás: saját szerkesztés (a helyi fizetőeszközök honlapján elérhető információk alapján)

5.3. táblázat: A régió infrastrukturális kistérségeinek megoszlása a helyi fizetőeszközök elfogadóhelyeinek megléte és hiánya, valamint a térség jellege alapján

Kistérség jellege	Elfogadóhely	
	van	nincs
nagyon városias	4	1
városias	31	66
köztes	21	30
vidéki jelentős turizmussal	3	14
vidéki magas munkanélküliséggel	10	15
vidéki öregedő társadalommal	22	21

Forrás: saját szerkesztés

5.4. táblázat: Az infrastrukturális kistérségek jellege és az elfogadóhelyek megléte közötti kapcsolat

Khí-négyzet (megfigyelt érték)	11,625
Khí-négyzet (kritikus érték)	11,070
szabadságfok	5
p-érték	0,04

Forrás: saját szerkesztés a 3.3. táblázat alapján

A fenti összefüggés alapján indokolt logisztikus regressziós modellel is megvizsgálni, hogy az elfogadóhelyek meglétének vagy hiányának valószínűségét (mint

bináris kategorikus változót) mennyiben befolyásolják a kistérségek demográfiai jellemzői. Ehhez magyarázóváltozóként szolgál a lakosságszám (mint folytonos változó), valamint a kistérség jellege. Mivel utóbbi többértékű kategorikus változó, dummy kódolás szükséges a modellbe építéséhez. Jelen esetben a városi jelleget választottam referenciakategóriának, amelyhez viszonyítható a másik öt kategória. A 2. sz. Melléklet tartalmazza szoftveres (SPSS) output formában a részletes eredményeket. Az 5.5. táblázatban látható az egyes magyarázóváltozók hatása (vagy annak hiánya) az eredményváltozó bináris értékére. A magyarázóváltozók közül a kontrolváltozóként használt lakosságszámnak szignifikáns hatása van az eredményváltozóra. A különböző típusú infrastrukturális kistérségek közül a városi térségekhez képest csak az öregedő lakosságú vidéki térségekben magasabb szignifikánsan az elfogadóhelyek meglétének valószínűsége, míg többi esetben nincs szignifikáns hatása a térségi jellegnek. Az eredmény háttérében az állhat, hogy a nyugati, jobbra rurális jellegű és viszonylag ritkán lakott kistérségekben a városi agglomerációkhoz képest területileg kevésbé koncentrálódnak – vagyis földrajzilag szórtabbak – az elfogadóhelyek (Blanc, 2021). Ugyanakkor az ezekben a térségekben működő programok volumene összességében általában kisebb a városiakénál.

5.5. táblázat: A régió kistérségeiben a helyipénz-elfogadóhelyek meglétét (vagy azok hiányát) befolyásoló tényezőket vizsgáló logisztikus regresszió eredményei (referenciakategória: városi térség)

Magyarázóváltozó	B	SE	Wald	Sz. fok	Szig.	Exp (B)
lakosságszám	0,000	0,000	6,730	1	0,009	1,000
nagyváros	-0,620	1,538	0,163	1	0,687	0,538
köztes térség	0,363	0,366	0,983	1	0,321	1,437
vidék jelentős turizmussal	-0,606	0,678	0,799	1	0,371	0,546
vidék magas munkanélküliséggel	0,401	0,473	0,721	1	0,396	1,494
vidék öregedő társadalommal	1,050	0,389	7,2970	1	0,007	2,858
konstans	-1,116	0,260	18,380	1	<0,001	0,328

Forrás: saját szerkesztés

Valamely helyi fizetőeszközt elfogadó üzleti partner meglétének valószínűsége egy adott kistérségben a lokális gazdaság erősségével is vizsgálható. Az előző fejezet 4.4. alfejezetében bemutatásra került a helyi fizetőeszközök és a lokalizmus kapcsolata (a

kontinentális) Franciaország egészének viszonylatában a Florentin és Chabanel (2016) által publikált lokális multiplikátorhatás alapján. A tanulmány a lokális multiplikátorhatás várható értékét különböző magyarázóváltozókkal vizsgálja, úgymint a helyi gazdaság diverzitása, a gazdasági kapcsolatok intenzitása, foglalkoztatottság, valamint a térség mérete. Ezek közül a helyi gazdaság diverzitásának van a legnagyobb magyarázó ereje (69,4%), amely azt mutatja százalékos értékben, hogy ez mennyiben hasonló az országos gazdaság szerkezeti diverzitásához. Egy helyi fizetőeszköz-programban részt vevő elfogadóhelyek meglétének várható valószínűsége szempontjából az említett tanulmányban szereplők közül az alábbi magyarázóváltozókat vizsgálok:

- helyi gazdaság diverzitása (százalékos érték)
- gazdasági kapcsolatok intenzitása (az összes költség összege adott időintervallumban, osztva a népesség számával)
- eltérés az elméleti multiplikátorértéktől (lásd az előző részt)

Az 5.6. táblázat mutatja a bináris logisztikus regresszió eredményeit, amelynek alapján a helyi gazdaság diverzitása szignifikánsan pozitívan hat az elfogadóhelyek meglétének valószínűségére, míg a másik két tényezőnek nincs hatása. (A részletes szoftveres outputot a 3. sz. Melléklet tartalmazza.) Ez alapján elmondható, hogy minél inkább többre tő a lokális gazdaság szerkezete, annál nagyobb az esélye annak, hogy a térségben működjön egy helyi fizetőeszköz. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy ebben az esetben csak 55 kistérségre volt elérhető adat (a 238-ból) Auvergne-Rhône-Alpes régióban, továbbá Florentin és Chabanel területi lehatárolása (bár átfedésben van) nem teljesen egyezik meg az infrastrukturális kistérségekkel.³⁰

5.6. táblázat: A régió 55 kistérségében az elfogadóhelyek meglétének valószínűségére ható magyarázóváltozókat vizsgáló logisztikus regresszió eredményei

Magyarázóváltozó	B	SE	Wald	sz. fok	Szig.	Exp (B)
eltérés az elméleti multiplikátorértéktől	-0,188	0,138	1,852	1	0,174	0,828
gazdasági kapcsolatok intenzitása	0,000	0,000	2,596	1	0,107	1,000
helyi gazdaság diverzitása	0,220	0,087	6,458	1	0,011	1,246
Konstans	-4,472	1,163	7,684	1	0,006	0,011

Forrás: saját szerkesztés

³⁰ Florentin és Chabanel (2016) városi vonzáskörzeteket (*aire urbain*) vizsgálnak, míg a regressziós modellben megfigyelt területi egységek a fent bemutatott infrastrukturális kistérségek (*bassin de vie*).

A következő részben – az eddigiektől eltérően – a régióban működő helyipénz-programokat nem eredményváltóként, hanem egy lehetséges területitőke-tényezőként (magyarázóváltóként) vizsgálom egy modell erejéig, amelyben a közhasznú finanszírozás az eredményváltó.

5.4. A régióban működő helyi fizetőeszközök hatása egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokra

Az Auvergne-Rhône-Alpes régióban működő helyi fizetőeszköz-programok a törvényileg előírt kötelező eurófedezetet két pénzintézet valamelyikénél helyezik el, illetve egyes esetekben mindkettőnél megosztva vannak a letétek. Az egyik pénzintézet a korábban említett la NEF, a másik pedig a szintén szociális takarékszövetkezet-hálózatként működő Cédit Coopératif (5.7. táblázat).

5.7. táblázat: A helyi fizetőeszközök eurófedezetét kezelő pénzintézetek Auvergne-Rhône-Alpes régióban

Pénzintézet:	Helyi fizetőeszköz-programok:
la NEF	Gonette, Lien, Cairn, Soudicy
Crédit Coopératif	Gonette, Lien, Cairn, Doume, Elef, Gentiane, Babet

Forrás: Trotignon (2021)

A la NEF esetében formális jogi kötelezettségvállalás van arra, hogy egy helyipénz-program náluk lekötött eurófedezetének kétszeresét fordítsák közérdekű helyi projektek finanszírozására. A Crédit Cooperatif esetében is jobbra közhasznú pénzügyi szolgáltatások nyújtására fordítják a lekötött összeget, bár ott nincs erre vonatkozó formális szerződéses kötelezettségvállalás. Két esetben – la Doume és le Lien – a helyipénz-programok közvetlenül is támogatnak közérdekű projekteket az eurótartalékukból (Trotignon, 2021). A Lien működtetői például a helyipénz-programmal közvetlenül részt vesznek anyagilag egy mezőgazdasági felhasználású napelemek telepítését megcélzó kezdeményezésben, illetve ugyanezt a projektet finanszírozza részben a la NEF is. Általában megállapítható, hogy a helyi fizetőeszköz-programokon keresztül legtöbbször környezetvédelmi célú projekteket finanszíroznak, de emellett még helyi érdekeltségű szociális és kulturális projekteket is támogatnak.

A projektfinanszírozás mellett másfajta szociális vagy közérdekű támogatásokra is van példa. 2019 januárjában például 210 rászoruló grenoble-i lakosnak folyósítottak egy

hónapon keresztül fejenként napi 20 (ugyanekkora értékű eurónak megfelelő) cairn kiegészítő segélyt. A la Gonette programban elfogadóhelyként részt vevő és a COVID-járványhelyzet miatt bajba jutott vállalkozásoknak 2020 közepétől 1500 gonette értékig – összesen 30 000 gonette értékben – adnak teljesen kamatmentes hitelt helyi pénzben, amit később kétoldalú megállapodás útján euróban kell törleszteni.

A fentiek alapján indokolt számszerűen is megvizsgálni, hogy a helyi fizetőeszközöknek van-e szignifikáns hatásuk egyéb közhasznú pénzügyi szolgáltatásokra a régióban. A la NEF minden évben elérhetővé teszi az előző évben általuk finanszírozott projektek listáját. Ez alapján az egyes kistérségekben 2015-től támogatott projektek megléte vagy hiánya, mint kategorikus változó, tekinthető eredményváltozónak (5.8. táblázat). Sajnos más forrásból nem állnak rendelkezésre további olyan területi adatok, amelyeket még vizsgálni lehetne eredményváltozóként. Ugyanakkor mivel a la NEF és a vele együttműködő helyipénz-programok között szerződéses megállapodás van a projektfinanszírozásról, feltételezhető, hogy azokon a helyeken, ahol ilyen programok működnek, nagyobb valószínűséggel található finanszírozott projekt, mint ott, ahol nincsenek jelen a helyi fizetőeszközök.

A takarékszövetkezettel együttműködő helyi pénzeket elfogadó helyek megléte vagy hiánya ezúttal tehát dummy magyarázóváltozóként jelenik meg. Emellett további magyarázóváltozókat is érdemes bevonni a modellbe. Az 5.6. táblázatban lévő három, lokális gazdaság erősségét mutató változó ezúttal is szerepel, mivel a gazdasági lokalizmus és a helyi közérdekűség között szintén feltételezhető kapcsolat. Emiatt azonban, akárcsak az előző modellben, ezúttal is csak azt az 55 kistérséget lehet vizsgálni, amelyekre ezek az adatok elérhetők.

Végül egy további magyarázóváltozóként bevontam a modellbe a vizsgált kistérségekben jelen lévő közhasznú szervezetek számát. A szociális és szolidáris gazdaságról (*Economie Sociale et Solidaire*, röviden: ESS) szóló 2014-es törvénycsomag külön jogi kategóriaként határozza meg a közhasznú tevékenységet végző szervezeteket, amelyek többféle formában működhetnek, például egyesületként, szövetkezetként, alapítványként, közérdekű vállalkozásként stb. A leggyakoribb kategória ezek közül az egyesület (*association*), amely a 2010-es évek végén az összes közhasznú szervezeti kategória 83%-át tette ki (*Observatoire national de l'ESS*, 2020). Egyesületként működnek a helyi fizetőeszköz-programokat létrehozó és irányító szervezetek is. A szociális és szolidáris gazdaság szektora a dolgozó lakosság több mint 10%-át

foglalkoztatja Franciaországban (CNCRESS, 2020). 2016-os adatok alapján a szektorba tartozó szervezetek 13,3%-a található Auvergne-Rhône-Alpes régióban, amellyel Île-de-France után (15,1%) a második helyen áll (CNCRESS, 2018/1). A közhasznú szervezetek száma és a közhasznú projektfinanszírozás között is feltételezhető ok-okozati kapcsolat – mivel általában ezek a szervezetek a kivitelezői a támogatott projekteknek –, ami indokolja az előbbi magyarázóváltozóként történő bevonását a modellbe. Hogy népességarányos legyen a vizsgált változó, a közhasznú szervezetek 1000 főre vetített számát használtam.

5.8. táblázat: A régió 55 kistérségében a la NEF által finanszírozott projektek meglétének valószínűségét magyarázó változókat vizsgáló logisztikus regresszió eredményei³¹

Magyarázóváltozó	B	SE	Wald	Sz. fok	Szig.	Exp (B)
helyipénz-program (la NEF-fel együttműködő)	2,159	1,986	1,182	1	0,277	8,664
eltérés az elméleti multiplikátorértéktől	-0,366	0,184	3,983	1	0,046	0,693
gazdasági kapcsolatok intenzitása	0,000	0,000	0,797	1	0,372	1,000
helyi gazdaság diverzitása	0,336	0,105	10,167	1	0,001	1,400
1000 főre eső közhasznú szervezetek száma	1,130	0,448	6,362	1	0,012	3,094
Konstans	-14,104	4,167	11,454	1	<0,001	0,000

Forrás: saját szerkesztés

Az 5.8. táblázatban látható modelleredmények szerint a kistérség mérete szerinti lokális multiplikátorértéknek, a helyi gazdaság diverzitásának, valamint az ezer főre eső közhasznú szervezetek számának szignifikáns a hatása arra, hogy mekkora eséllyel található támogatott projekt egy kistérségben. Ezek közül az első változó – amely azt mutatja, hogy egy kistérség tényleges multiplikátorértéke mennyire tér el a mérete alapján várható értéktől (lásd: Florentin és Chabanel, 2016) – paramétere negatív előjelű, amiből arra következtethetünk, hogy a kevésbé lokalista térségekben nagyobb igény van a közérdekű projektre. Ezzel szemben – és látszólag ellentmondva az előbbinek – az erősebb helyi gazdasági diverzitás pozitívan hat a projekt támogatásra, akárcsak a közhasznú szervezetek száma. Mindez arra enged következtetni, hogy a támogatásra

³¹ A részletes modelleredményeket lásd a 4. sz. Mellékletben.

érdemesnek bizonyuló közérdekű projektek inkább a sikeres kivitelezés helyi feltételeitől függenek, mintsem egyes piaci szereplők helyi jelenlététől.³²

Ami még érdekes a fenti eredményekből, az az, hogy a helyi fizetőeszközök meglétének nincs szignifikáns hatása projekt támogatásra, pedig részben ezeken keresztül finanszírozzák a projekteket. Ennek az lehet oka, hogy a la NEF és egyes helyi fizetőeszközök között 2018-ban megkötött formális szerződéses együttműködés óta még viszonylag kevés idő telt el. Az, hogy a gazdasági kapcsolatok intenzitásának sincs szignifikáns hatása a közérdekű projektek támogatására, kevésbé meglepő, mivel ez a változó a hagyományos piaci szereplők kapcsolatait mutatja.

*

Ebben a fejezetben a második kutatási hipotézisemet vizsgáltam, rámutatva, hogy Auvergne-Rhône-Alpes kistérségeinek földrajzi és társadalmi viszonyai hatással vannak a helyi fizetőeszköz-programok terjedésére és működésére a régióban, ami az elfogadóhelyek kategóriák szerinti megoszlásából is látszik. A regressziós modellel történő kvantitatív elemzés lehetőségei a rendelkezésre álló területi adatok hiányosságai miatt ugyan korlátozottak, de az kimutatható, hogy a lokális gazdaság relatív (helyi lehetőségekhez mért) diverzitása pozitívan hat a helyi fizetőeszközök elfogadására.

³² Az eredményeket érdemes egybevetni a francia Szociális és Szolidáris Gazdasági Kamara egyik tanulmányával (CRESS, 2018/2), amely szignifikáns kapcsolatot állapít meg a szociális gazdaság helyi jelenlétének erőssége és az egyenlőtlenség mértéke között. A tanulmány szerint ez arra utal, hogy a közhasznú szervezetek ott vannak leginkább jelen, ahol nagyobb igény mutatkozik a társadalmi változásra. Ez a megállapítás releváns lehet a régióon belül a helyi fizetőeszközöket működtető szervezetekre is, amelyek a hatályos jogi szabályozás értelmében ugyancsak közhasznúak.

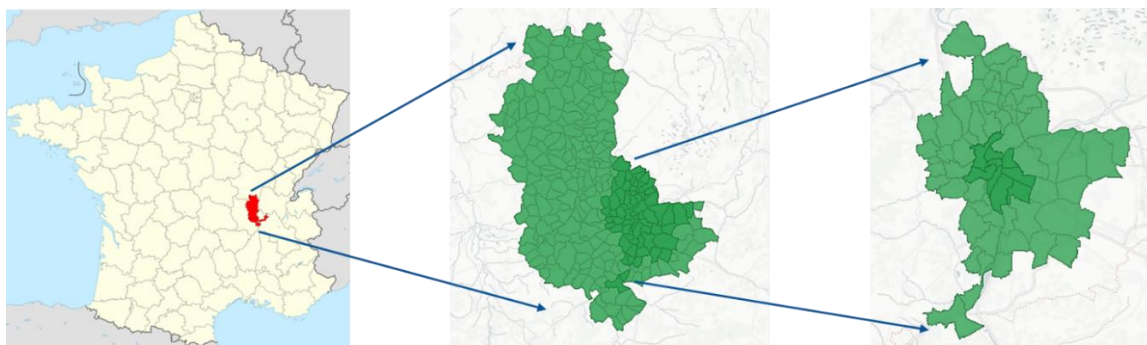
6. A területi viszonyok szerepe a lyoni helyi fizetőeszköz-program működésében

6.1. A Gonette működésének földrajzi területe: Lyon nagyvárosi térsége

Az elfogadóhelyek elhelyezkedésének vizsgálatán keresztül egyes esetekben egy településen vagy agglomeráción belüli tágabb városszociológiai és helyi gazdasági viszonyokról is többet tudhatunk meg (Lakócai, 2021). Az alábbiakban ezt az állítást empirikus statisztikai elemzéssel igyekszem alátámasztani. A választott várostérség Auvergne-Rhône-Alpes régió fővárosa, Lyon, illetve annak nagyvárosi térsége. A választást egyfelől az indokolja, hogy az itt működő gonette nevű helyi fizetőeszköz a legnagyobb volumenű program a régióban (a nagyjából svájci oldalon működő lémant nem számítva), másfelől pedig Lyon a régió egyetlen metropoliszaként társadalmilag a legheterogénebb. Balouzat és Simon (2017) három további régiós nagyvárossal (Clermont-Ferrand, Grenoble és Saint-Étienne) egybevetve megállapítják, hogy a háztartások elhelyezkedésének jövedelmi viszonyok szerinti területi mintázata itt mutatja a legkoncentráltabb képet, aminek további (alább bemutatásra kerülő) vizsgálata a helyipénz-program működése szempontjából is érdekes.

Lyon Franciaország harmadik legnagyobb városa és, 1,3 millió fős lakosságával, a második legnagyobb várostérsége. A lyoni várostérség (franciául: *Métropole de Lyon*) 2015 óta megyei jogú terület és metropolisz egyben, saját területi közigazgatással (a benne lévő települési önkormányzatokon felül). A megyei szintű statisztikai adatnyilvántartásban gyakran külön veszik Rhône megye többi részétől. A várostérségen belül a közigazgatás, az oktatás, az egészségügy és a szociális gondozás képezik együtt a legnagyobb foglalkoztatási szektort (29%), de a szolgáltatói szektor (23%) is meghatározó (Lahi, 2009; Reynaud and Simon, 2016). Más hasonló méretű európai várostérségekhez képest kiemelkedő a közép- és felsőfokú oktatásban részt vevő diákok és hallgatók száma (140 000 fő).

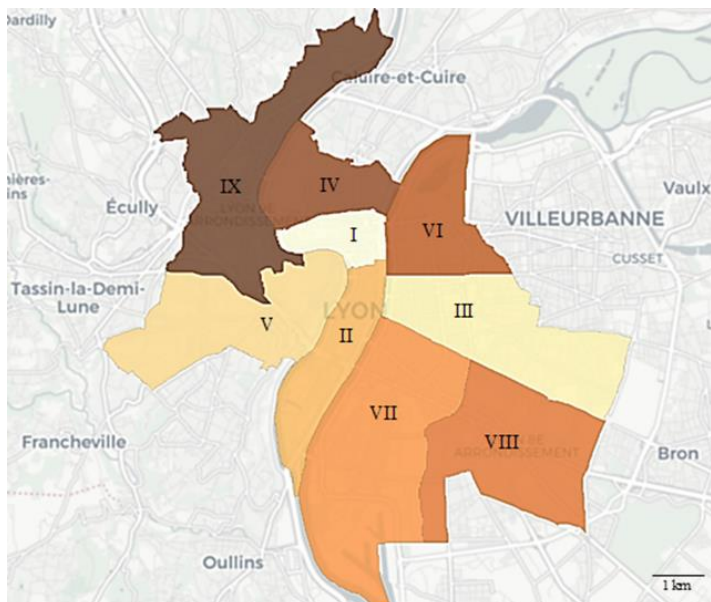
6.1. ábra: Rhône megye és benne Lyon nagyvárosi térsége (jobb oldalon)

Forrás: saját szerkesztés

Az 1982-es helyi közigazgatási törvény értelmében Párizs, Marseille és Lyon városában közvetlenül választott kerületi önkormányzatok is működnek a városi önkormányzat mellett.³³ Lyon városa kilenc kerületből áll (6.2. ábra). A kerületeken belüli informális területi egységek az ún. negyedek (franciául *quartiers*, angolul *neighborhoods*), amelyek gyakran szerepelnek a városfejlesztési stratégiákban és szakirodalomban. A városnegyed-szintű lehatárolás jobbára kerületi önkormányzati hatáskör, és időről időre módosulhat.

6.2. ábra: Lyon kerületei

Forrás: saját szerkesztés

Az alábbiakban különböző szintű területi lehatárolások mentén vizsgálom a *la Gonette* programban részt vevő üzleti partnerek elhelyezkedését 2019-es adatok

³³ Lásd: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000880033>

alapján.³⁴ 2015-ös indulása óta jelentős bővülést ért el az évtized végére a helyipénz-program; a kezdeti 39 elfogadóhely száma 296-ra nőtt, sőt a két járványév (2020-21) alatt még tovább bővült a résztvevő partnerek köre, meghaladva a 300-at.³⁵ 2019. november 30-tól már digitálisan is lehet fizetni, ami a közeljövőben várhatóan tovább növeli a pénzforgalmat.

A program tehát már elérte a túléléshez szükséges használati szintet, ami abban nyilvánul meg, hogy van elég igény és kínálat is a helyi fizetőeszköz használatára. Innentől kezdve egy érdekes kérdés az, hogy ezen túlmenően a jövőben ki tud-e fejteni bármilyen szignifikáns (mérhető) helyi gazdasági-társadalmi hatást, vagyis képes lesz-e – a 3. fejezetben hivatkozott meghatározást alapul véve – területitőke-tényezővé válni. A kérdés (nem teljes körű) megválaszolásához az egyik változó, amit érdemes vizsgálni, az elfogadóhelyek jellege. Valamennyi helyi fizetőeszköz-program számára kihívást jelent, hogy egyfelől eléggé diverzifikált elköltési lehetőséget tudjon biztosítani a használói számára, másfelől megőrizze eredeti lokális céljait és értékrendjét. (A franciaországi programok esetében, mint fentebb szó volt róla, ezt az alapító okirat hivatott biztosítani.) Egy másik változó, amit szintén érdemes figyelembe venni, az az elfogadóhelyek területi megoszlása. A különböző típusú elfogadóhelyek bővítésének területileg diverzifikált stratégiájával nagyobb hatást lehet elérni. Ez az állítás Torre (2018) megállapításán alapszik, miszerint földrajzi-fizikai közelség és a szervezeti közelség kölcsönhatásban állnak egymással.

A következő rész kerületi és agglomerációs települési önkormányzati szinten vizsgálja a két említett változó – az elfogadóhelyek típusa és elhelyezkedése – közötti kapcsolatot.

³⁴ Az adatokat részben Charlotte Perrin bocsátotta rendelkezésre a La Gonetthe egyesület részéről 2019 végén, részben pedig a program honlapjáról származnak.

³⁵ 2021 közepére már három önkormányzat, Villeurbanne, Métropole de Lyon és Lyon városa is csatlakozott a programhoz, lehetővé téve képviselőiknek, hogy önkéntes alapon gonette-ben kapjanak béren felüli juttatást. Emellett ezek az önkormányzatok vállalták azt is, hogy részt vesznek a helyi fizetőeszköz promóciójában. Önkormányzati részről a következő lépés az lenne, ha a helyhatóságok bizonyos szolgáltatásokért és/vagy díjtételekért el is fogadnák a helyi fizetőeszközt, erre viszont még kevés példa van Franciaországban.

<http://www.lagonette.org/apres-villeurbanne-metropole-de-lyon-ville-de-lyon-adhere-a-gonette/>

6.2. Az elfogadóhelyek megoszlása kerületi és települési önkormányzatok szerint

A Gonette internetes oldalán interaktív térkép segíti az odalátogatót abban, hogy kategóriák szerint keressen elfogadóhelyeket.³⁶ Annak érdekében, hogy a kategorikus megoszlást könnyebb legyen változóként kezelni, négy csoportba soroltam a honlapon szereplő kategóriákat a 6.1. táblázatban látható módon. (Azokat az elfogadóhelyeket, amelyek több kategóriához is tartoznak, a főtevékenységük alapján soroltam be.) A másik vizsgált változó a területi elhelyezkedés. Először Lyon kilenc kerületében vizsgálom, hogyan oszlanak meg az elfogadóhelyek kategóriák szerint (6.2. táblázat).

6.1. táblázat: A gonette-et fizetőeszközként elfogadó üzleti partnerek fő kategóriákba sorolása

Elfogadóhelyek fajtái	Fő kategóriák
éttermek, bárók	élelmiszer és vendéglátás
élelmiszerüzletek	
mezőgazdasági termékek	
kézműves-kereskedések	nem élelmiszeripari kereskedések
ruházat	
kozmetikumok	
papíráruk, könyvkereskedés, kiadók	
dekoráció, lakberendezés, barkácsolás, kertészkedés	
egyéb üzletek	
kulturális programok	kulturális és szabadidős szolgáltatások
sport és szabadidő	
oktatás, képzés	
elektronika és számítógép	egyéb szolgáltatók
web, multimédia, kommunikáció, nyomtatás	
egészség és jóllét	
javítás	
szállítás és közlekedés	
szállás	
személyi szolgáltatások	
üzleti szolgáltatások	
egyéb	

Forrás: Lakócai (2021) (saját szerkesztés és fordítás)

³⁶ Lásd: <http://www.lagonette.org/>

6.2. táblázat: Az elfogadóhelyek kerületek és kategóriák szerinti megoszlása Lyon városán belül

Kerület	Elfogadóhelyek				Összesen
	Élelmiszer és vendéglátás	Nem élelmiszeripari kereskedések	Kulturális és szabadidős szolgáltatások	Egyéb szolgáltatók	
1	18	8	8	6	40
	45%	20%	20%	15%	
2	3	1	1	5	10
	30%	10%	10%	50%	
3	10	6	7	11	34
	29%	18%	21%	32%	
4	8	6	2	6	22
	36%	27%	9%	27%	
5	3	3	2	0	8
	37,5%	37,5%	25%	0%	
6	7	0	0	6	13
	54%	0%	0%	46%	
7	18	6	3	11	38
	47%	16%	8%	29%	
8	3	2	1	3	9
	33%	22%	11%	33%	
9	5	0	2	4	11
	45%	0%	18%	36%	
Összesen	75	32	26	52	185
	41%	17%	14%	28%	

Forrás: Lakócai (2021) (saját szerkesztés és fordítás)

Az 5.2. táblázatból látható, hogy a legtöbb kerületben az elfogadóhelyek kategória szerinti százalékos megoszlása nem tér el jelentősen a teljes sokaságon belüli megoszlástól. Ugyanez elmondható a Lyonon kívüli agglomerációról is. Itt az összesen 104 elfogadóhelynek 34%-a vendéglátóhely és élelmiszer-kereskedés, 11%-a nem élelmiszeripari kiskereskedés, 21%-a kulturális és szabadidős szolgáltatóhely, 34%-a pedig egyéb szolgáltatás. Az 5. sz. Mellékletben látható asszociációteszt-eredmények megerősítik, hogy statisztikai értelemben nincs szignifikáns kapcsolat az elhelyezkedés és a kategóriák megoszlása között sem Lyon városán belül, sem azon kívül. Kvalitatív szempontból ugyanakkor megállapítható néhány érdekes területi sajátosság az elfogadóhelyek elhelyezkedése tekintetében.

Lyonon belül a legtöbb elfogadóhely az első, harmadik és hetedik kerületben van. Ezek közül a harmadik kerületet a tercierszektor koncentrációja jellemzi, míg a hetedik kerületben található a legtöbb helyi termelői kiskereskedés (Maury és Gilbert, 2016). Az elfogadóhelyek 6.2. táblázatban látható kategóriák szerinti megoszlása ezzel összhangban

van. Az első kerület esetében az a tény, hogy itt található a la Gonette egyesületének székhelye, feltételezhetően szerepet játszik a programhoz csatlakozó üzleti partnerek nagy számában. Emellett ez a kerület jelentős társadalmi és gazdasági átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben, ami tekinthető a dzsentifikáció egy példájának; a korábbi szegényebb és képzetlen lakosságot jobbra értelmiségi végzettségű lakosság váltotta fel (*Ibid*). Az amerikai lakosság körében végzett empirikus kutatásai alapján Collom (2005) arra a következtetésre jut, hogy a magasabban iskolázott emberek általában nyitottabbak az olyan társadalmi innovációk felé, mint a helyi fizetőeszközök. Ugyanakkor Didier (2020) a francia Nancy városában végzett felmérése alapján azt állapítja meg, hogy a florain nevű helyi fizetőeszköz használói között ugyan nagy arányban találhatók diplomások, de nem feltétlenül ők a legaktívabb felhasználók. A politikai, társadalmi és környezetvédelmi elkötelezettség, illetve az erős lokálpatriotizmus fontosabb tényezőnek számítanak a helyi pénz használata szempontjából, mint az iskolázottság. Feltételezhető, hogy a gonette esetében is érvényes lehet ez a megállapítás; a hetedik kerületben, ahol a lakosság általánosságban kevésbé tehetős, viszont sok a helyi termelői kiskereskedés, gyakrabban használhatják a fizetőeszközt a mindennapi vásárlás során, mint az első kerületben, ahol magas az újonnan odaköltöző diplomások aránya, vagy az ötödik kerületben, ahol jobbra tehetősebb lakosok élnek. Jelenleg még nem áll rendelkezésre kellő számú pontos adat a feltételezés igazolására, de ez talán változni fog a közeljövőben a digitális fizetési mód növekvő igénybevétele által.

A Lyon városán kívüli agglomerációban a kulturális és szociális szolgáltatók viszonylag magas aránya (Lyonhoz képest) magyarázható azzal, hogy a foglalkoztatottság szempontjából itt általában magas a nonprofit szektoron belül az oktatással és szociális szolgáltatásokkal foglalkozó szervezetek aránya (Bouchpan et al., 2014).

A Gonette programhoz csatlakozó üzleti partnerek területi és kategóriák szerinti megoszlása hasonlóságot és átfedést mutat egy másik üzlethálózat kategorikus megoszlásával. Ez a „*Lyon, Ville Equitable et Durable*” (röviden: LVED) nevű helyi tanúsítványhálózat, amelyet a lyoni önkormányzat működtet. A 6.3. táblázatban látható a tanúsítványhálózathoz tartozó partnerek megoszlása önkormányzatok és kategóriák szerint. (Villeurbanne városa, amelyet nem hivatalosan szoktak Lyon tizedik kerületének is nevezni az infrastrukturális összeköttetés miatt, a többi agglomerációs településtől külön jelenik meg.) Olyan helyi vállalkozások kaphatják meg a „LVED” tanúsítványt a

városterésen belül, amelyek méltányos és környezettudatos üzleti modellt követnek. (Bár a kiválasztás kritériumai Rolland (2014) szerint megkérdőjelezhetők.) 2018 óta a Gonette egyesület irodája is rendelkezik ezzel a tanúsítvánnyal. 2019 végén összesen 38 helyi vállalkozás volt tagja mindkét hálózatnak (Lakócai, 2021).³⁷

6.3. táblázat: A „LVED” tanúsítvánnyal ellátott üzletek megoszlása terület és kategóriák szerint

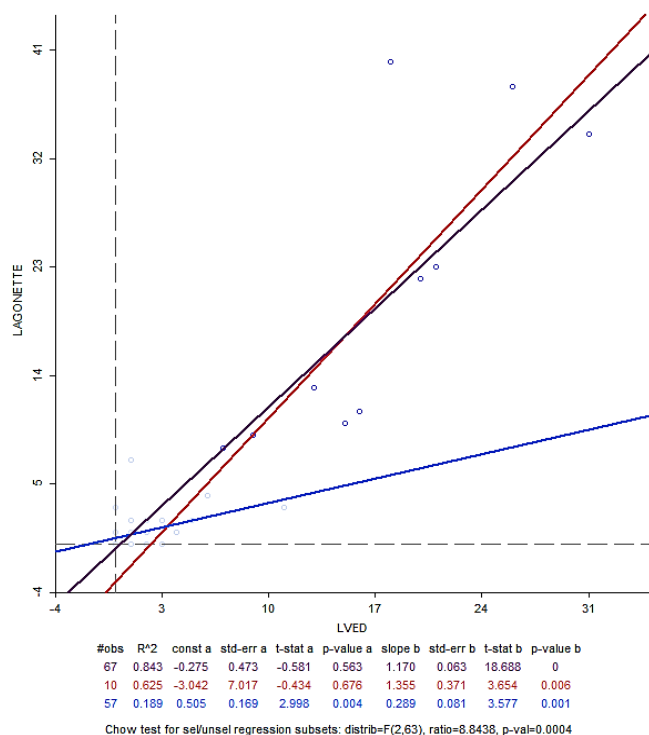
Önkormányzat	Élelmi-szer	Kultúra és szabadidő	Ház-tar-tás	Oktatás, képzés	Egész-ség	Minden-napi szolgálta-tások	Ruházat	Üzleti szolgál-tatások	Egyéb
Lyon 1. ker.	7	1	0	1	0	1	5	3	18
Lyon 2. ker.	4	1	0	3	1	2	1	3	15
Lyon 3. ker.	7	1	4	9	1	7	0	2	31
Lyon 4. ker.	6	2	3	2	1	4	2	0	20
Lyon 5. ker.	4	0	0	0	1	2	0	0	7
Lyon 6. ker.	6	0	3	1	0	3	0	0	13
Lyon 7. ker.	7	2	5	5	1	2	2	2	26
Lyon 8. ker.	3	4	1	0	0	1	0	0	9
Lyon 9. ker.	3	2	1	4	1	3	1	1	16
Villeurbanne	7	2	3	4	2	2	0	1	21
Agglomeráció Lyonon kívül	23	2	12	13	0	4	1	3	58
Összesen	77	17	32	42	8	31	12	15	234

Forrás: Lakócai (2021) (saját szerkesztés és fordítás)

A két hálózat közötti területi összefüggés a lyoni kerületi és az agglomerációs települési önkormányzatok szintjén korrelációanalízissel is vizsgálható (mindkét hálózat esetében 2019. év végi adatokkal). A 6.3. ábrán látható, hogy statisztikailag szignifikáns összefüggés van a két hálózathoz tartozó üzleti partnerek számában, illetve az is, hogy ez az összefüggés Lyon kilenc kerülete és Villeurbanne esetében (a Chow-teszt alapján) szignifikánsan erősebb a várostérség többi önkormányzatához képest. Ez az eredmény azzal magyarázható, hogy a gazdasági tevékenység jelentős része a magtérsgben koncentrálódik.

³⁷ Több más esetben is jellemző az átfedés egy helyi fizetőeszköz-hálózat, illetve egyéb alternatív gazdasági kezdeményezés között. Rivero Santos (2017) például azt vizsgálja, hogy a spanyolországi Asztúria tartományban működő RASTRU nevű termelői-fogyasztói közösséget, mint helyi „rövid” élelmiszer-beszállítói láncot, mennyiben támogatja a helyi fizetőeszköz használata.

6.3. ábra: A Gonette és a LVED hálózathoz tartozó üzletek száma közötti korreláció Lyon nagyvárosi térség kerületi és települési önkormányzataiban

Forrás: saját szerkesztés

Megjegyzés: A piros szín jelöli Lyon kilenc kerületét és Villeurbanne-t, a lila az alapsokaságot (az összes kerületi és települési önkormányzatot), a kék pedig az agglomerációs településeket Lyon kerületei és Villeurbanne önkormányzatán kívül.

A következő részben Lyon városán belül a (kerületek alatti) városnegyedek szintjén vizsgálom meg az elfogadóhelyek területi megoszlását.

6.3. Az elfogadóhelyek területi megoszlása városnegyedek szerint

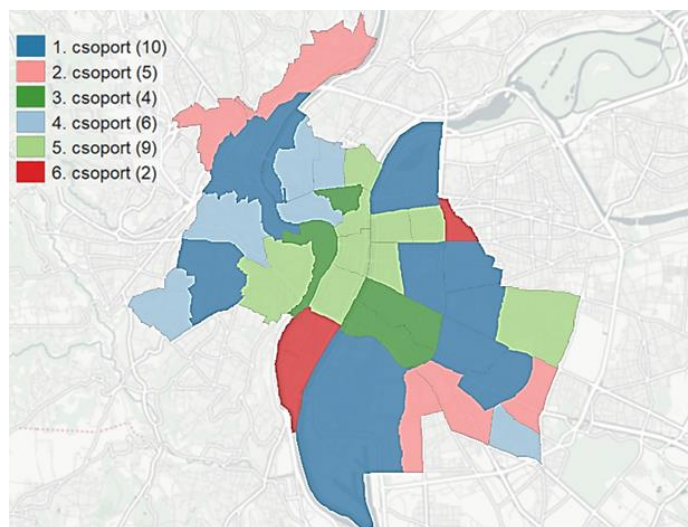
Míg a kerületek formális adminisztratív közigazgatási egységek, a városnegyedek informális területi egységek, amelyek általában jobban tükrözik az adott településen belüli viszonyokat. Emiatt a szakirodalom is sokszor ezeket a (könnyen változó) területi egységeket tekinti ideális kiindulópontoknak a várostervezés és városfejlesztés szempontjából (Yigitcanlar et al., 2015; Neilagh – Ghafourian, 2018; Ortega-Momtequín et al., 2021). Lyon esetében is érdemes a kerületi szint alatti városnegyedeket vizsgálni, mert a kerületeket méretükből adódóan jelentős belső területi különbségek jellemezhetik.

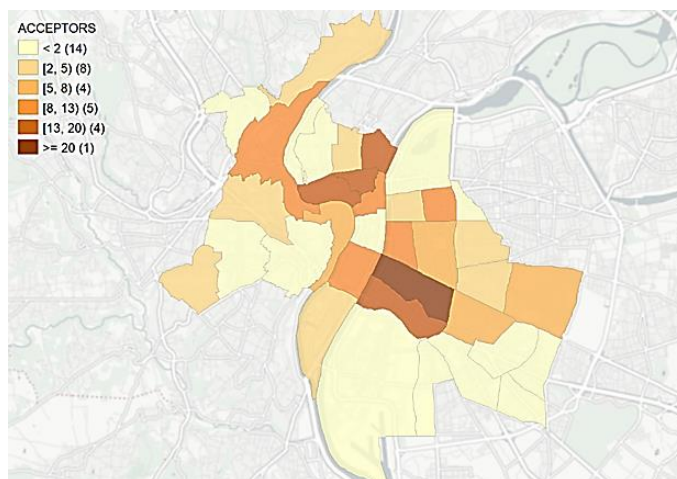
Balouzat és szerzőtársai (2019) Lyon városnegyedeit az 1980-as évektől a 2010-es évek végéig végbement urbanisztikai és demográfiai folyamatok alapján hat csoportba (klaszterbe) sorolják:

- 1. csoport: átalakuló városkép jelentős népességnövekedéssel
- 2. csoport: változatlan városkép családi lakóövezettel
- 3. csoport: fiatalodó lakosság dzsentifikációval
- 4. csoport: jobbra változatlan városkép öregedő lakossággal
- 5. csoport: fiatalodó lakosság mérsékelt városfejlesztéssel
- 6. csoport: a korábbi öregedő lakosságot felváltó családiasabb lakóövezetek

Az urbanisztikai és demográfiai viszonyok szerinti csoportosítással történő könnyebb összevethetőség érdekében az elfogadókörök száma alapján szintén hat klaszterbe sorolom Lyon városnegyedeit. A 6.4. ábra térképein a két csoportosítás szerint láthatók a városnegyedek, a 6.4. táblázat pedig számszerűen veti össze ezt a két csoportosítást.

6.4. ábra: Lyon városnegyedei profiljuk (felül) és az elfogadókörök száma (alul) szerint

Forrás: Balouzat et al. (2019); Lakócai (2021)

6.4. táblázat: Lyon negyedeinek megoszlása profiljuk és az elfogadóhelyek száma szerint

Csoport	Elfogadóhelyek száma					
	0-1	2-4	5-7	8-12	13-19	20-
1.	5	2	2	1	0	0
2.	4	1	0	0	0	0
3.	0	0	1	0	2	1
4.	2	3	0	0	1	0
5.	2	1	1	4	1	0
6.	1	1	0	0	0	0

Forrás: Lakócai (2021) (saját szerkesztés és fordítás)

Bár a városnegyedek urbanisztikai és demográfiai viszonyokon alapuló klaszterhovatartozása, illetve az elfogadóhelyek száma szerinti csoportosítása között statisztikailag nincs szignifikáns kapcsolat (6. sz. Melléklet), kvalitatív szempontból ezúttal is megállapítható néhány érdekes összefüggés.

Három városnegyed (Pentes de la Croix-Rousse, Guillotière és Jean Macé), ahol a legtöbb elfogadóhely található, a fiatalodó lakossággal és dzsentrifikációval jellemzett 3. csoportba tartozik. Ezek közül Guillotière és Jean Macé a hetedik kerületben, Pentes de la Croix-Rousse pedig az első kerületben található. Mindhárom negyed viszonylag közel fekszik a városközponthoz, és könnyen megközelíthető tömegközlekedéssel, emellett az elmúlt négy évtizedben jelentős közberuházások és infrastruktúra-fejlesztés történt ezeken a helyeken (Balouzat et al., 2019).³⁸

³⁸ A városnegyed-klaszterek elhelyezkedését érdemes lehet összevetni Murdie (1969) empirikus megállapításával, miszerint a lakosság társadalmi-gazdasági státusza inkább a sávós (szektorális) mintázat, a családi státusz a koncentrikus körszerű elrendeződés, míg az etnikai hovatartozás a tömbszerű szegregáció irányába hat, a tényleges területi demográfiai mintázatok pedig ezen tényezők dinamikus kölcsönhatásából alakulnak ki (idézi Short, 2014). (Franciaországban az etnikai hovatartozással kapcsolatos adatok hivatalosan nem gyűjthetők és publikálhatók, így ezt a társadalmi változót Lyon esetében nem vizsgálom.)

Azok a negyedek, ahol nincsen elfogadóhely, vagy csak egy található, többnyire a város külső részein helyezkednek el, és a 3. csoporton kívül valamennyi klaszterben megtalálhatók. Az, hogy az elfogadóhely nélküli negyedek külvárosi részeken helyezkednek el, összefüggésbe hozható azzal, hogy a modern nagyvárosok külvárosaiban többen és többen vásárolnak nagy bevásárlóközpontokban, míg a belső(bb) városrészekben a napi fogyasztási cikkek egy jelentős részét inkább hagyományos boltokban veszik az ott élők (Izsák, 2015). Mivel a helyi fizetőeszközök működési céljai alapvetően eltérnek a nagyvállalati profitérdekektől, ezek (többnyire) nem integrálhatók a programokba, ami egyébként – a korábban ismertetett okokból – nem is lenne kívánatos.

Azok a városnegyedek, ahol egynél több, de tizenkettőnél nem több az elfogadóhelyek száma, területileg elszórtan helyezkednek el, illetve a társadalmi és urbanisztikai arculatuk tekintetében is heterogének.

További számszerű megközelítéssel is vizsgálható a városnegyedek fenti besorolás szerinti csoportosításának hatása az elfogadóhelyek számára. Ez esetben, mivel az elfogadóhelyek száma, mint eredményváltozó, diszkrét Poisson eloszlást követ, linearizált Poisson regressziót használok. A negyedek csoporthoz tartozása dummy magyarázóváltozóként jelenik meg. Egy további kvantitatív magyarázóváltozó, amelyet kontrollváltozóként még szintén érdemes figyelembe venni, az előző fejezetekben is említett szociális és szolidáris gazdasághoz tartozó szervezetek száma. Ebben az esetben ez proxyváltozóként értelmezendő, amely a közérdekű társadalmi tevékenységek helyi beágyazódásának erősségét fejezi ki. Feltételezhető, hogy ahol több a közhasznú tevékenységet folytató szervezet, ott általában nyitottabbak az üzleti partnerek a helyi fizetőeszköz elfogadására, amely maga is közérdekű társadalmi célokat fogalmaz meg.

A regresszió eredményeit a 6.5. táblázat mutatja. A városnegyed-csoportok közül az első csoport (átalakuló városképpel és növekvő népességgel jellemzett városnegyedek csoportja) a viszonyítási alap (konstans). A modelleredmények alapján a közérdekű tevékenységet folytató szervezetek számának szignifikáns a hatása az elfogadóhelyek számára. Emellett a fiatalodó lakossággal és dzsentifikációval jellemzett harmadik, valamint a fiatal lakossággal és mérsékelt fejlesztéssel jellemzett ötödik csoportba tartozó városnegyedekben szignifikánsan több az elfogadóhely. A többi csoport esetében nincs szignifikáns hatása a városnegyed arculatának. (A részletesebb eredményeket szoftveres output formában a 7. sz. Melléklet tartalmazza.)

6.5. táblázat: Lyon városnegyedeiben a gonette-et elfogadó üzleti partnerek számára ható tényezőket vizsgáló linearizált Poisson regresszió eredményei 2019. év végi adatok alapján

Magyarázóváltozó	B	SE	Wald khi-négyzet	sz. fok	Szig.	Exp (B)
konstans (<i>intercept</i>)	0,315	0,2370	1,763	1	0,184	1,370
közhasznú szervezetek száma	0,011	0,0018	40,961	1	<0,001	1,011
2. csoport	-0,529	0,4968	1,135	1	0,287	0,589
3. csoport	0,684	0,2524	7,334	1	0,007	1,981
4. csoport	0,501	0,2831	3,126	1	0,077	1,650
5. csoport	0,568	0,222	6,547	1	0,011	1,765
6. csoport	-1,024	0,7306	1,966	1	0,161	0,359

Forrás: saját szerkesztés

A 6.5. táblázat 2019-es adatokon alapuló eredményeit érdemes összevetni a 2021-es adatokon végzett elemzés eredményeivel. (Ebben az esetben sikerült összegyűjteni a legfrissebb, 2021-es évközi adatokat is.) A 6.6. táblázatban látható modelleredmények szerint – a kontrollváltozóként ez esetben is szignifikáns közhasznú szervezetek száma mellett – csak az ötödik csoportba tartozó negyedekben van szignifikánsan több elfogadóhely az első csoporthoz képest. (Részletes eredményeket lásd a 8. sz. Mellékletben.) Ez alapján megállapítható, hogy a pandémia másfél éve alatt a hálózat bővülése területileg nem egyformán ment végbe; a fiatal átlaglakosságú és mérsékelten fejlődő negyedekben bővült legjelentősebben az elfogadói kör. Mindez részben megerősíteni látszik azt a tézist, miszerint a helyi fizetőeszköz működése szempontjából az anyagi jóléti helyzetenél fontosabb szempont a program által képviselt ügy melletti elkötelezettség, ugyanis az azt népszerűsítő aktivisták nagy része a fiatalabb generációkhoz tartozik. Ugyanez magyarázattal szolgálhat arra is, hogy a járványhelyzet ideje alatt miért csak a fiatalabb átlaglakosságú és mérsékelten fejlődő környékeken nőtt jelentősen az elfogadóhelyek száma; a fiatalabb korosztályon belül általában nem a leginkább jómódúak közül kerülnek ki az ügy mellett legelszántabban kiálló aktivisták, márpedig válsághelyzet idején felértékelődhet az önkéntes aktivizmus szerepe (North, 2014). Az eredmények egyébként hasonlóak Collom (2005) észak-amerikai és Williams (1996) angliai lakosság körében végzett empirikus felméréseinek eredményeivel; a helyi fizetőeszköz-programok ott is a fiatalok, kevésbé tehetősek, ugyanakkor magasan iskolázottak körében működnek a legsikeresebben.

6.6. táblázat: Lyon városnegyedeiben a gonette-et elfogadó üzleti partnerek számára ható tényezőket vizsgáló linearizált Poisson regresszió eredményei 2021. évközi adatok alapján

Magyarázóváltozó	B	SE	Wald khi-négyzet	sz. fok	Szig.	Exp (B)
konstans (<i>intercept</i>)	0,342	0,2135	2,570	1	0,109	1,408
közhasznú szervezetek száma	0,015	0,0016	89,484	1	0,000	1,015
2. csoport	-0,149	0,4032	0,137	1	0,711	0,861
3. csoport	0,349	0,2169	2,584	1	0,108	1,417
4. csoport	0,263	0,2712	0,944	1	0,331	1,301
5. csoport	0,519	0,1883	7,592	1	0,006	1,680
6. csoport	-0,349	0,4749	0,539	1	0,463	0,706

Forrás: saját szerkesztés

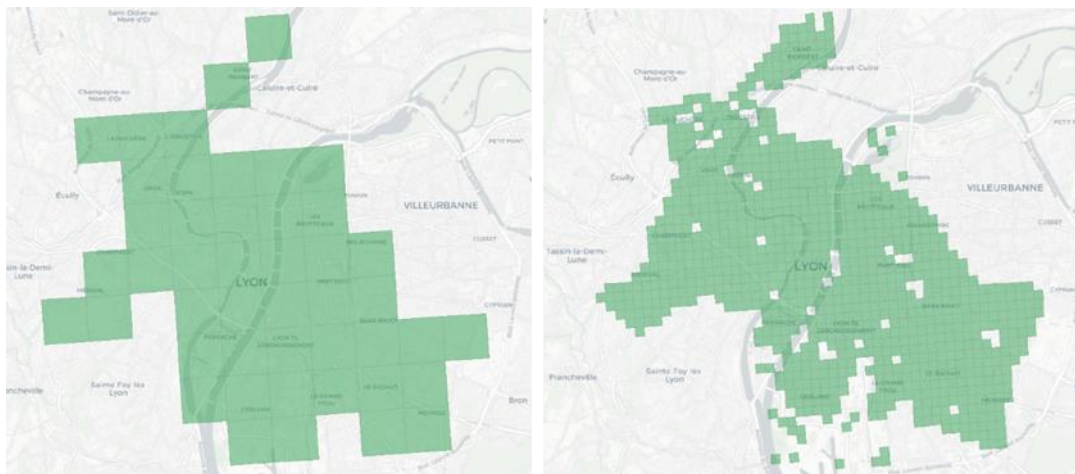
A fenti eredmények egyebek mellett rámutatnak arra is, hogy a kerületi és a városnegyed-szintű lehatárolással másmilyen összefüggések mutathatók ki. Ez önmagában nem meglepő, hiszen a területi statisztika egyik visszatérő problematikája a skálafüggőség, vagyis az a tény, hogy egy bizonyos vizsgált terület különböző egységekre bontása eltérő eredményekhez vezethet (Dusek, 2004). A következő részben még a városnegyedek szintjénél is kisebb területi felosztásban vizsgálom az elfogadóhelyek elhelyezkedésének területi összefüggéseit és mintázatát.

6.4. Az elfogadóhelyek megoszlásának területi sajátosságai négyzetrácsos lehatárolásban

A francia állami statisztikai hivatal 2019-ben tett közzé másodszorra területi statisztikai adatokat négyzetrácsos lehatárolásban, amihez a 2015-ös népszámlálás adatait használták fel. (Az első, 2013-as publikáció alapja a 2010-es népszámlálás területi adatai voltak.) A lehatárolás két méretben, 1 kilométeres és 200 méteres oldalhosszúságú négyzetrácsok mentén történt. Az eljárás menetéről részletes leírást publikált a statisztikai hivatal (INSEE, 2019). A négyzetrácsos lehatárolás előnye, hogy a szabálytalan alakú területi egységekkel szemben azonos méretű és formájú egységek vethetők össze, amelyek viszont ugyanezen oknál fogva egyéb szempontból (pl. népsűrűség) sokkal heterogénebbek lehetnek.

A 6.5. ábra térképein látható Lyon városának területi felosztása a két különböző méretű négyzetrácsos lehatárolás alapján. Az alábbiakban ezek mentén vizsgálom meg a helyi fizetőeszközt elfogadó üzleti partnerek elhelyezkedésének területi sajátosságait.

6.5. ábra: Lyon területi felosztása 1 km-es (balra) és 200 méteres oldalhosszúságú (jobbra) négyzetrácsos lehatárolással

Forrás: INSEE³⁹

Lyon lakott területe összesen 46 darab 1 km² területű négyzetre osztható. Ez tízzel több megfigyelési egységet jelent a városnegyedekhez képest, amelyekből – a legutolsó felosztás szerint – 36 darab van. Mivel nagyságrendileg nincsen nagy különbség a négyzetkilométeres területi egységek és a városnegyedek közt, a két lehatárolás összevethető egymással a helyi fizetőeszközt elfogadó helyek területi megoszlása tekintetében, amit a 6.7. táblázat mutat. Egy érdekesség, hogy az 1 km²-es területi lehatárolásban az elfogadóhelyek maximális értéke (2021-es adatok alapján) eggyel több, mint a városnegyedek esetében, bár utóbbiak valamivel nagyobbak. Ennek oka, hogy a legtöbb (összesen 31) üzleti partnert magába foglaló négyzet három városnegyednek – a hetedik kerületi Jean Macé-nak és Guillotière-nek, illetve a harmadik kerületi Mutualité Préfecture Moncey-nak – azon részeit fedi le, ahol a leginkább koncentrálódnak az elfogadóhelyek (lásd: 6.6. ábra).

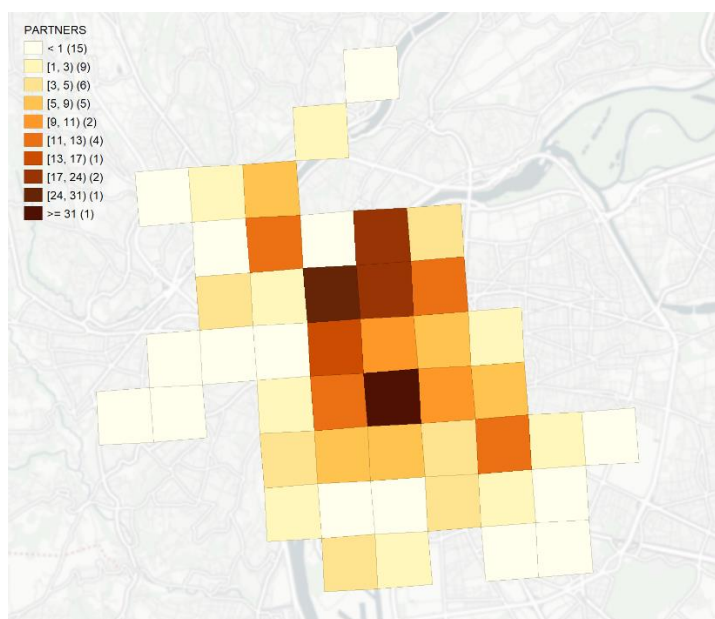
³⁹ A térképes adatok letöltéséhez használt oldal: <https://data.opendatasoft.com>

6.7. táblázat: A lyoni elfogadóhelyek megoszlása két területi lehatárolásban

1 km ² -es négyzetrácsos területi lehatárolás (N=46)		Városnegyedek (N=36)	
átlag	4,98	átlag	6,36
szórás	6,75	szórás	7,06
maximális érték	31	maximális érték	30

Forrás: saját szerkesztés⁴⁰

6.6. ábra: A lyoni helyi fizetőeszközt elfogadó helyek eloszlása 1 km²-es területi lehatárolásban 2021. évközi adatok alapján

Forrás: saját szerkesztés

Az 1 km²-es lehatároláshoz a francia statisztikai hivatal több szociodemográfiai adatot is közzétett (INSEE, 2019), amelyek közül néhány változó összefüggésbe hozható a gonette-et elfogadó üzletek számával. A 6.8. táblázatban látható, hogy a regressziós modell alapján melyek ezek a tényezők. (A részletes eredményeket a 9. sz. Melléklet tartalmazza.) Az elfogadóhelyek száma, mint eredményváltozó, diszkrét eloszlást követ – akárcsak a városnegyedek esetében –, de a szórás és az átlag nagyobb eltérése miatt ebben az esetben negatív binomiális, illetve zéróinflált negatív binomiális regressziót használok. Utóbbi azért indokolt, mert a 46 megfigyelt területi egységből 15-ben nincs elfogadóhely.⁴¹ Ugyanakkor egyik vizsgált magyarázóváltozó zérókomponense sem

⁴⁰ 2021. júliusi adatok alapján

⁴¹ A fentebb vizsgált 36 városnegyed esetében összesen 7-ben nincs elfogadóhely, vagyis jóval kisebb a zéróértékek aránya, mint az 1 km²-es területi egységek esetében, ezért ott nem láttam indokoltnak zéróinflált modell alkalmazását.

szignifikáns, vagyis az említett szociodemográfiai tényezőkkel csak a meglévő elfogadóhelyek száma magyarázható (részben), azok hiánya viszont nem. Az, hogy hol nincsenek elfogadóhelyek, inkább az elhelyezkedéssel magyarázható (ami külön változóként nem szerepel a modellben); ilyen területi egységek a város közigazgatási szélein – de agglomerációs viszonylatban nem feltétlenül periférikus helyeken – találhatók.

6.8. táblázat: Lyon 1 km²-es körzeteiben a gonette-et elfogadó üzleti partnerek számára ható tényezőket vizsgáló negatív binomiális regresszió eredményei 2021. évközi adatok alapján

Magyarázóváltozó	Modell	
	negatív binomiális	zéróinflált negatív binomiális
	count komponens	
egyedülálló személyből álló háztartások	-0,2207091** (0,0751428)	-0,205213** (0,0671724)
új építésű lakások	-0,0526832*** (0,0149097)	-0,0491935*** (0,0131586)
40 évnél fiatalabb állandó lakosok	0,1655813** (0,0548195)	0,1500766** (0,0528375)
legalább öt személyből álló háztartások	-0,7779021*** (0,1807029)	-0,7297604*** (0,1662781)
konstans	8,428759*** (2,638598)	8,373712*** (2,17408)
	bináris komponens	
konstans		-1,587051* (0,6644586)

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

Forrás: saját szerkesztés

A modell eredményei szerint a következő tényezőknek van szignifikáns hatása a helyi fizetőeszközt elfogadó helyek számára:

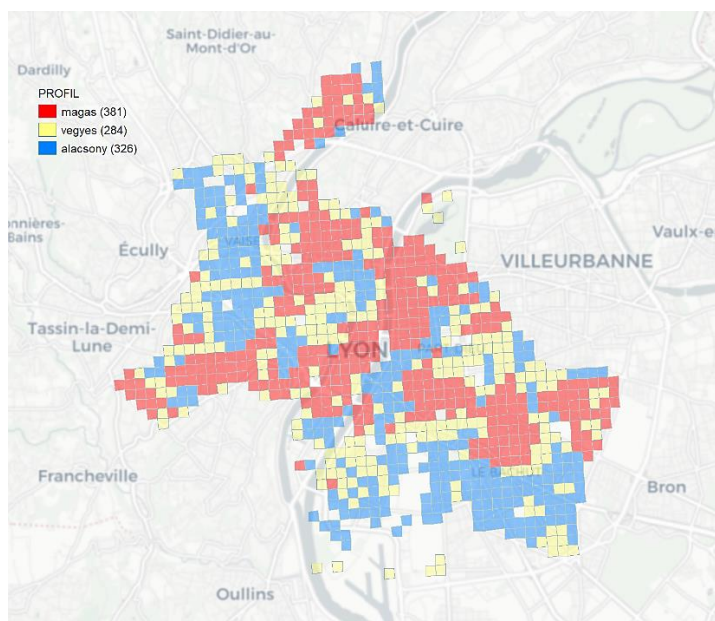
- egyedülálló személyek (mint háztartások) aránya (-)
- új építésű (1990 után épült) lakások aránya (-)
- 40 évnél fiatalabb állandó lakosok aránya (+)
- legalább öt személyből álló háztartások aránya (-)

A fiatal lakossággal jellemezhető körzetekben általában több az elfogadóhely, ami összhangban van a fentebb bemutatott városnegyed szintű elemzés eredményével. Ugyanakkor a dzsentifikáció ez esetben inkább negatív hatással bír, amit a modellben az

új építésű lakások (mint proxyváltozó) arányának negatív paraméterértéke mutat. Az, hogy mind az egyedülálló személyek alkotta háztartások, mind a legalább öt személyből álló háztartások aránya negatív összefüggést mutat az elfogadóhelyek számával, azt mutatja, hogy inkább a köztes (átlagos) méretű háztartásokból álló körzetekben vannak nagyobb számban elfogadóhelyek.⁴²

A 200 méter oldalhosszúságú egységekből álló négyzetrácsos területi lehatárolást, amely jóval részletesebb felosztást jelent az 1 km²-es területi egységeknél, érdemes hasonlóképpen alaposabban megvizsgálni. Balouzat és Simon (2017) a 400 m²-es négyzetrácsos lehatárolást használva tanulmányozzák, hogy Lyon (és három másik régiós nagyváros) esetében a háztartások jövedelmi viszony szerinti megoszlásának milyen területi mintázatai figyelhetők meg. A tanulmányban bemutatott adatokat felhasználva három csoportba sorolom a 400 m²-es négyzeteket; jobbra alacsony, vegyes, illetve magas jövedelmű háztartásokból álló blokkokat különböztetek meg, amelyek területi megoszlását a 6.6. ábra mutatja.

6.6. ábra: A háztartások átlagos jövedelem szerinti megoszlása Lyonban 400 m²-es négyzetrácsos felosztásban

Forrás: saját szerkesztés Balouzat és Simon (2017) adatai alapján

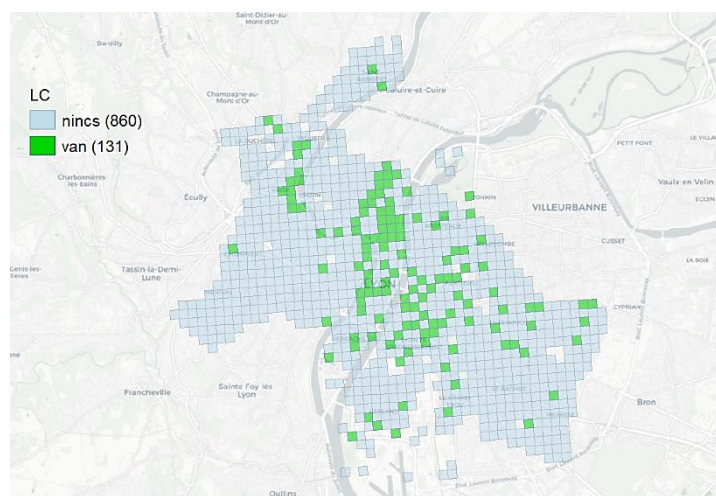
Látható, hogy a magas és az alacsony jövedelmű tömbök is viszonylag koncentráltak, a koncentrációs minták ugyanakkor nem feltétlenül igazodnak a városnegyedek alkotta

⁴² További vizsgált változók, amelyeknek nincs szignifikáns hatásuk az elfogadóhelyek számára: alacsony jövedelmű háztartások aránya, saját tulajdonban álló ingatlanok aránya, társasházi lakások aránya, szociális bérlakások aránya, 65 év feletti lakosok aránya, átlagos életszínvonal.

felosztáshoz. Például az első és a hetedik kerület fiatalodó lakossággal és/vagy dzsentrifikációval jellemzett negyedeinek (Haut et Coeur des Pentes, Jean Macé, Guillotière) azon részein, ahol a helyi fizetőeszközt elfogadó üzletek leginkább koncentrálnak, az alacsonyabb jövedelmű háztartások vannak többségben.

A 6.7. ábra mutatja, hogy mely tömbökben van vagy nincs helyi pénzt elfogadó partner. Az elfogadóhelyek meglétének területi mintázata valamennyire szintén koncentrált, ami azonban kevésbé követi a jövedelmi viszonyok területi eloszlásának mintáját.

6.7. ábra: A helyi fizetőeszközt elfogadó üzleti partnerek elhelyezkedése Lyonban 400 m²-es négyzetrácsos felosztásban

Forrás: saját szerkesztés⁴³

A 6.6. és a 6.7. ábrák térképein látható területi koncentrációs minták sajátosságai a vizsgált változók számszerű összevetését is indokolja. Ebben az esetben a helyi pénzt elfogadó partner megléte vagy hiánya tekintendő eredményváltozónak, a háztartások átlagos jövedelme alapján történő besorolása a tömböknek pedig független kategorikus változónak, ami dummy kódolással építhető a modellbe. Mivel az eredményváltozó bináris kategorikus változó, logisztikus regressziót kell használni (6.9. táblázat). Ebben a modellben a magas jövedelmű háztartásokból álló négyzetek kategóriája a referenciacsoport.

⁴³ 2021. júliusi adatok alapján

6.9. táblázat: Az elfogadóhelyek megléte vagy hiánya, illetve a háztartások átlagos jövedelme közötti kapcsolatot vizsgáló logisztikus regresszió eredményei a 400 m²-es négyzetes tömbök viszonylatában⁴⁴

Magyarázóváltozó	B	SE	Wald	Sz. fok	Szig.	Exp (B)
vegyes	0,148	0,233	0,401	1	0,526	1,159
alacsony	0,179	0,224	0,643	1	0,423	1,196
Konstans	-1,985	1,157	159,446	1	<0,001	0,137

Forrás: saját szerkesztés

A logisztikus regresszió eredményei szerint a jövedelmi viszonyoknak nincs szignifikáns hatásuk az elfogadóhelyek meglétére vagy hiányára 400 m²-es négyzetrácsos lehatárolásban. Ez alapján megállapítható, hogy míg a helyi fizetőeszközt elfogadó üzletek elhelyezkedésére a tágabb környék és a városnegyed arculati sajátosságai valamelyest hatással vannak, a jövedelmi viszonyok szűkebb (háztömbnyi) területen mérve sem befolyásolják azt.

*

A fejezetben bemutatott elemzések a lyoni helyi fizetőeszközt elfogadó üzleti partnerek elhelyezkedéséről – vagyis a gonette felhasználási lehetőségeinek területi összefüggéseiről – összességében megerősítik a területi statisztikában ismert skálafüggőségi és lehatárolási problémát. Ez azért fontos, mert az eredmények rámutatnak arra, hogy a területi koncentráció összefügg egyes várostérségen belüli társadalmi és gazdasági tényezőkkel, ami alátámasztja a harmadik kutatási hipotézisemet. Weiss (2000) hangsúlyozza a szociodemográfiai tényezők szerint képzett városnegyed-klaszterekben követendő diverzifikált marketingstratégiák fontosságát (idézi Short, 2014). Hasonlóképpen a helyipénz-program koordinátorainak is érdemes a hálózat további bővítésekor tekintettel lenniük a területi heterogenitásra, ezzel ugyanis nagyobb helyipénz-forgalom érhető el, ezáltal pedig intenzívebb helyi gazdasági kapcsolatok alakíthatók ki.

A fejezetben ismertetett (különböző területi lehatárolású) empirikus elemzési eredményeket összevetve a fő megállapításom a Gonette program Lyon városán belüli működését illetően az, hogy a helyi fizetőeszköz felhasználási lehetőségeit az elhelyezkedés, a lakosság korösszetétele, illetve az átlagos szociális helyzet határozzák

⁴⁴ Részletes szoftveres eredményeket lásd a 10. sz. Mellékletben.

meg. Egy városrész minél könnyebben megközelíthető, minél nagyobb a fiatal lakosság aránya, továbbá nem a legtehetősebbek – de nem is a legszegényebbek – által lakott, annál több és többféle elfogadóhely található az adott környéken.

7. Összegzés

Disszertációmban egy újszerű, a szakirodalomban eddig kevésbé jellemző megközelítéssel foglalkoztam a helyi fizetőeszköz-rendszerekkel; területi adatokon keresztül vizsgáltam, hogy a helyi tényezők milyen szerepet játszanak a programok térbeli terjedésében és működésében. Az empirikus kutatás szempontjából ezek a programok tekinthetők bizonyos vizsgált területitőke-tényezők eredményváltozójának.

A helyi fizetőeszközöket, mint a közgazdasági pénzkiegészítők egyik fajtáját, egy földrajzilag lehatárolt területen belül használják abból a célból, hogy a megtermelt javakat helyben tartsák, illetve a meglévő, de jobbra kihasználatlan helyi erőforrásokat jobban összekapcsolják a lakosság igényeivel. Ezáltal a tágabb közérdeket is szolgálhatja működésük, és több esetben kapcsolódnak egyéb szociális vagy közhasznú pénzügyi szolgáltatásokhoz. A programokban rejlő lehetőségek miatt arra is akad példa, hogy önkormányzati közpolitikákba vonjanak be helyi fizetőeszközöket a területrendezés eszközeiként. A gyakorlatban azonban a legtöbb működő program egyelőre nem tudott eléggé elfogadottá válni ahhoz, hogy szignifikáns társadalmi hatást fejtsen ki. Többen felhívták a figyelmet arra, hogy a közgazdasági pénzhelyettesítők önmagukban egyébként sem elegendőek ahhoz, hogy érdemi változásokat idézzenek elő a gazdaság szerkezetében. A helyi fizetőeszközök jelenkori terjedésére ezért leginkább a pénzügyi globalizáció hiányosságaira adott lokális válaszok egyikeként érdemes tekinteni, ami hol sikeresebb, hol kevésbé sikeres módon működik.

Doktori kutatásom empirikus részében földrajzilag lehatárolt területeken belül vizsgáltam az ott terjedő és működő programokat befolyásoló társadalmi és gazdasági tényezőket, amihez három elméleti kutatási hipotézist fogalmaztam meg:

- 1) *Franciaország kontinentális területén a 2010-es évek végén a helyi fizetőeszköz-programok területi eloszlása egyenlőtlen, ami összefüggésbe hozható bizonyos társadalmi tényezőkkel.*
- 2) *Franciaország Auvergne-Rhône-Alpes régiójában kistérségi bontásban is kimutatható és vizsgálható a helyi fizetőeszközök területileg egyenlőtlen megoszlása, amelynek okai földrajzi és társadalmi tényezőkkel magyarázhatók.*
- 3) *Lyon nagyvárosi térségében, illetve a városon belül az ott működő, Gonette nevű helyi fizetőeszköz elfogadóhelyeinek területi és kategóriák szerint megoszlása – a*

vonatkozó szakirodalom alapján – szociodemográfiai tényezőkkel hozható összefüggésbe.

Franciaország esetében – ami a területi statisztikai kutatásom választott terepe – a helyi fizetőeszköz-programok terjedése a 2010-es években egyértelműen összefüggésbe hozható a 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság hatásaként felerősödő globalizációkritikával, illetve a lokalizmus iránti igénnyel. Az empirikus elemzés kimutatta, hogy a programok térbeli koncentrálódása – megyei szintű területi lehatárolásban – szignifikáns, és ez összefügg egyes demográfiai és társadalmi tényezőkkel, mint pl. az infrastrukturális ellátottsággal vagy a környezettudatossággal. Megállapítható, hogy míg a helyi fizetőeszközök megjelenésének és terjedésének fő kiváltó oka a pénzügyi válság (mint külső tényező) volt, azok tartós működése inkább a lokális beágyazottságtól, vagyis a helyi tényezők figyelembevételétől függ. Összességében az eredmények alátámasztják az első hipotézist.

A következőkben leszűkítettem a vizsgált területet Auvergne-Rhône-Alpes nagyrégióra. A régióon belüli kistérségi szintű területi lehatárolással részletesebben feltárhatók az itteni programok működésére ható földrajzi, demográfiai, társadalmi és gazdasági tényezők, amelyek meghatározóak mind a 11 helyi fizetőeszköz jellege és lehetőségei szempontjából. Ennél a résznél a regressziós elemzéshez bináris logisztikus modelleket használtam. A régióban működő programok mindegyike szempontjából fontos a helyi beágyazottság, ami a különböző típusú üzleti partnerek (vagyis az elfogadói kör) térségspecifikus megoszlásából (is) látszik. Emellett a lokális gazdaság viszonylagos – vagyis az adott helyi lehetőségekhez képesti – diverzitása pozitívan hat az elfogadóhelyek meglétének valószínűségére. Az eredmények alapján a második hipotézis szintén alátámasztást nyert.

Az utolsó részben a Lyon nagyvárosi térségében működő Gonette nevű programmal foglalkoztam, az elfogadóhelyek térbeli koncentrálódását vizsgálva, ami sztochasztikus összefüggésben áll a várostérségen és városon belüli területi viszonyokkal. Ezen összefüggések elemzése elősegítheti a program továbbfejlesztését azáltal, hogy megtudhatjuk, milyen típusú elfogadóhelyekre van (vagy esetleg nincs) egy adott környéken igény. Az elemzés során kimutattam, hogy a lakosság gazdasági-vagyoni helyzete kevésbé befolyásolja az elfogadóhelyek területi megoszlását, egyes környékbeli arculati elemek – pl. korösszetétel, infrastrukturális ellátottság – viszont hatással vannak rá. Hogy hogyan és mennyire függenek össze a vizsgált változók, azt a területi lehatárolás határozza meg, amire szintén tekintettel kell lenni. Az ide vonatkozó harmadik elméleti

hipotézist a fejezetben ismertetett empirikus kutatási eredményekkel ez esetben is sikerült igazolni.

Összességében az empirikus elemzések eredményei alátámasztani látszanak azt az elméleti alapfeltevést, miszerint a helyi fizetőeszközök sikeres (vagy sikertelen) működését a helyi viszonyok figyelembevétele, illetve az azokhoz történő alkalmazkodás képessége határozza meg, ennél fogva valamennyi működőképes program egyedi, miként azok a térségek is egyediek, ahol azok működnek. Másképpen fogalmazva, ahogy nincs két egyformai földrajzi terület, úgy nincs két egyformán működő program sem. Ugyanakkor hasonlóságok lehetnek közöttük, és ezen hasonlóságok területi összefüggései empirikusan vizsgálhatók. A legfontosabb kritérium, amelynek a jól működő helyi fizetőeszköz-rendszereknek meg kell tudniuk felelni, az, hogy *valós helyi igényeket elégítsenek ki helyi erőforrásokból úgy, ahogyan az csak a jegybanki pénz használata mellett nem lehetséges*. Hogy az egyes programok mennyiben tesznek eleget ennek, esetenként változó, és olyan közvetett változókkal vizsgálható, mint például az elfogadóhelyek száma vagy azok típus szerinti megoszlása területi egységenként.

A franciaországi eseteket vizsgáló kutatásom eredményeire alapozott fő következtetésem az, hogy a működőképes helyi fizetőeszköz-programok jellege a meglévő területi tőkét reprezentálja. Minél jobban sikerül ezt megtennie egy programnak, annál nagyobb valószínűséggel lesz sikeres, ami később akár mérhető hatást is indukálhat. Ugyanakkor nem érdemes a helyi fizetőeszközöktől azt várni, hogy egyből mérhető hatást fejtsenek ki, mert erre önmagukban nem képesek; a hatást az egyébként is meglévő területitőke-tényezők fejtik ki, és ha ezeket elég jól reprezentálja egy, már működő helyi fizetőeszköz-rendszer, akkor hosszú távon mintegy katalizátorként közreműködhet abban, hogy ezen tényezők minél inkább a helyi igények szerint hasznosuljanak.

*

Doktori disszertációs kutatásommal igyekeztem rámutatni, hogy az alkalmazott elemzési módszerekkel a téma becsatornázható a regionális tudományok tágabb folyó kutatásai közé, és a feltárt összefüggések társadalomföldrajzi vonatkozásai más területek – például a területi tőke témakörének – kutatói számára is érdekesek lehetnek. Amennyiben születnek még további hasonló jellegű kutatások a jövőben, a felépített adatállományok összekapcsolásával akár nagy adatmennyiségű ún. *big data* elemzések is folytathatók, előtérbe helyezve a téma interdiszciplináris jellegét. A doktori

értekezésemben bemutatott empirikus elemzések fő korlátját a rendelkezésre álló adatok mennyisége jelentette. Ezzel együtt doktori kutatásom eredményei remélhetőleg a téma elméleti kutatóinak, illetve a helyi fizetőeszköz-programok gyakorlati döntéshozóinak figyelmét egyaránt felkeltik.

Felhasznált irodalom

- Anheier, H. K. – Krlev, G. – Mildenberger, G. (2019): *Social Innovation. Comparative Perspectives*. New York: Routledge
- Armendáriz, B. – Morduch, J. (2005): *The Economics of Microfinance*. Massachusetts Institute of Technology
- Artis, A. – Roger, B. – Rousselière, D. (2020): *Facteurs d'implantation de l'ESS dans les territoires : proportion pour une nouvelle modélisation*. Association RECMA, 2020/4 N° 358, 53-71.
- Balouzat, B. – Simon, A. (2017): *Ségrégation résidentielle par le revenu dans quatre grandes villes de la région: des quartiers souvent marqués socialement*. INSEE, No. 30.
- Balouzat, B. – Geymond, J. – Bertrand P. (2019): *Quartiers de Lyon : de profondes mutations en 30 ans, avec une forte dynamique à l'est*. INSEE, No. 83.
- Barinaga, E. (2019): Transforming or reproducing an unequal economy? Solidarity and inequality in a community currency. *International Journal of Community Currency Research*, 23(2): 2-16.
- Barinaga, E. (2020): *The miracle of Wörgl. Teaching Case*. Harvard Business Publishing, Product nr. SCG567-PDF-ENG
- Becchetti, L. (2011): Why do we need social banking? In: Weber, O. – Remer, S. (Eds.): *Social Banks and the Future of Sustainable Finance*. London, New York: Routledge, pp. 48-70.
- Blanc, J. (2011): Classifying “CCs”: Community, complementary and local currencies’ types and generations. *International Journal of Community Currency Research*, 15(1): 4-10.
- Blanc, J. – Fare, M. (2013): Understanding the Role of Governments and Administrations in the Implementation of Community and Complementary Currencies. *Annals of Public and Cooperative Economics*, (1): 63-81.
- Blanc, J. – Fare, M. (2016): Turning values concrete: the role and ways of business selection in local currency schemes. *Review of Social Economy*, 74(3): 298-319.
- Blanc, J. – Perrissin-Fabert (2016): *Financer la transition écologique des territoires par les monnaies locales*. Note de l’Institut Veblen. [Note sous format PDF en ligne sur le site de l’Institut Veblen pour les réformes économiques] pp.24. <halshs-01270465>
- Blanc, J. (2018): *Les monnaies alternatives*. Párizs
- Blanc, J. – Fare, M. (2018): Contrasted Cases. Successes and Difficulties of Local Currency Schemes in France since 2010. *International Journal of Community Currency Research*, 22(1): 60-73.

- Blanc, J. – Fare, M. – Lafuente-Sampietro, O. (2020): *Les monnaies locales en France : un bilan de l'enquête nationale 2019-20 [Rapport]*. Lyon, Triangle - UMR 5206, Université Lumière Lyon 2, Sciences Po Lyon
- Blanc, J. – Lakócai, Cs. (2020): Toward Spatial Analyses of Local Currencies: the case of France. *International Journal of Community Currency Research*, 24(1): 11-29.
- Blanc, J. (2021): *Caractéristiques des territoires des monnaies locales en région Auvergne-Rhône-Alpes*. Working Paper, UMR 5206 – Laboratoire Triangle
- Bodnár, G. (2016): Az endogén fejlődés vizsgálata a vidék szemszögéből. In: Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. JATEPress, Szeged. 162-184.
- Botos B. (2010): *Gondolatok a helyi pénzről ithacai szemmel. Alternatív Pénzek: BerkShares, Toronto Dollár, Ithaca Óra, Történelmi Példák*. Cornell Egyetem, Ithaca
- Bouchpan, L. – Bertrand, P. – Recouly, Y. – Lagarde T. (2014): *Grand Lyon: les défis environnementaux et humains d'une forte attractivité*. INSEE, No. 226.
- Boutet, A. (2017): "Villes moyennes en France : vulnérabilités, potentiels et configurations territoriales", *En Bref (Commissariat général à l'égalité des territoires, CGET)*. December, No. 45, pp. 1-6.
https://www.cget.gouv.fr/sites/cget.gouv.fr/files/atoms/files/en-bref-45-cget-12-2017_0.pdf
- Brodzicki, T. – Ciołek, D. (2015): *Territorial capital and Polish regional development. A neoclassical approach*. Institute for Development, Working Paper no. 11.
- Capello, R. – Caragliu, A. – Nijkamp, P. (2011): *Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use*. Tinbergen Institute Discussion Paper
- CCIA [Community Currencies in Action] (2015): *People Powered Money. Designing, developing & delivering community currencies*. New Economic Foundation, London <http://communitycurrenciesinaction.eu/peoplepoweredmoney/>
- CNCRESS [Conseil National des Chabres Régionales de l'Économie Sociale et Solidaire] (2018)/1: *Les entreprises de l'Economie Sociale et Solidaire dans les Quartiers « Politiques de la Ville »*. Études Statistique Exploratoire.
https://ess-france.org/media/client/gridfichier/ressource5/rapportcgetvf_mars2018.pdf
- CNCRESS [Conseil National des Chabres Régionales de l'Économie Sociale et Solidaire] (2018)/2: *Les facteurs d'implantation des entreprises de l'ESS dans les territoires*. Études Statistique sur l'ancrage des entreprises de l'ESS dans les zones d'emplois en France.
https://ess-france.org/media/client/gridfichier/ressource3/etudeimplantationess_decembre2018_vf.pdf
- CNCRESS [Conseil National des Chabres Régionales de l'Économie Sociale et Solidaire] (2020): *Foire aux Questions. Publication de la liste des entreprises de l'ESS dans le cadre du Livret de Développement Durable et Solidaire*.
<https://ess-france.org/media/client/gridfichier/thematique1/faq-publicationlisteldds010620.pdf>

- Cohen, B. (2017): The Rise of Alternative Currencies in Post-Capitalism. *Journal of Management Studies*, 54(5): 739-746.
- Collom, E. (2005): Community currency in the United States: the social environments in which it emerges and survives. *Environment and Planning A*, 37(9): 1565-1587.
- Courlet, C. – Pecqueur, B. (2013): *L'économie territoriale*. Presses universitaires de Grenoble
- Didier, R. (2020): *Le profil socioéconomique des utilisateurs de monnaies locales en France. Le cas particulier du Florain à Nancy*. Document de Travail [tanulmányi kézirát] n° 2020 – 49, Bureau d'Économie Théorique et Appliquée.
- Dittmer, K. (2013): Local currencies for purposive degrowth? A quality check of some proposals for changing money-as-usual. *Journal of Cleaner Production*, (54): 3-13.
- Dusek T. (2004): *A területi elemzések alapjai*. Regionális Tudományi Tanulmányok 10., ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport
- Edme-Sanjurjo, D. – Fois-Duclerc, M. – Lung, Y. – Milanese, J. – Pinos F. (2020): The Eusko's trajectory. Hypotheses to understand the success of the complementary local currency of the Northern Basque Country. *International Journal of Community Currency Research*, 24(2): 14-29.
- Escobar, A. L. – López, R. R. – Solano-Sánchez, M. Á. – García-Moreno García, M. B. (2020): The Role of Complementary Monetary System as an Instrument to Innovate the Local Financial System. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(4): 1-19.
- Európai Bizottság (2011): *Cities of tomorrow. Challenges, visions, ways forward*. Regionális Politikai Főigazgatóság, Brüsszel
- Fare, M. – Ould Ahmed, P. (2017): Complementary Currency Systems and their Ability and their Ability to Support Economic and Social Changes. *Development and Change*, 48(5): 847–872.
- Florentin, A. – Chabanel, B. (2016): *L'effet multiplicateur local. Un levier incontournable pour inspirer le développement des territoires*. Note de position d'Utopies #7
- FMDV [Global Fund for Cities Development] (2014): *Resolutions Europe: Local Innovations to Finance Cities and Regions*. Párizs
- Fratesi, U. – Perucca, G. (2014): Territorial Capital and the Effectiveness of Cohesion Policies: an Assessment for CEE Regions. *Investigaciones Regionales*, 29: 165-191.
- Gagy Á. – Kiss J. – Mihály M. (2020): Szószedet a Magyarországon használatos, a szociális és szolidáris gazdasággal kapcsolatos fogalmakhoz. *Fordulat* 27, (2020/1): 292-298.
- Gatch, L. (2008): *Local Money in the United States during the Great Depression*. University of Central Oklahoma, Oklahoma
- Gelleri, C. – Stodder, J. (2021): Chiemgauer Complementary Currency – Concept, Effects, and Econometric Analysis. *International Journal of Community Currency Research*, 25(1): 75-95.

- Gesell, S. (2004): *A természetes gazdasági rend szabadföld és szabadpénz révén.* Kétezerregy Kiadó, Piliscsaba
- Gicquiaux, C. (2015): *Des profils de territoires contrastés en Auvergne Rhône-Alpes.* INSEE, No. 16.
- Gómez, G. M. – Helmsing, A. H. J. (2007): Selective Spatial Closure and Local Economic Development: What Do We Learn from the Argentine Local Currency Systems?. *World Development*, 36(11): 2489-2511.
- Guillaume, A. – Lung, Y. (2019): *Les Monnaies Locales complémentaires en Nouvelle-Aquitaine: un état des lieux.* NOTE DE TRAVAIL MoLoNA n°1 – Novembre 2019, Maison des sciences de l’homme d’Aquitaine.
- Hadjimichalis, C. (2011): Uneven geographical development and socio-spatial justice and solidarity: European regions after the 2009 financial crisis. *European Urban and Regional Studies*, 18(3): 254-274.
- Harvey, D. (2011): Crises, geographic disruptions and the uneven development of political responses. *Economic Geography*, 87(1): 1-22.
- Hlebig, S. (2017): Analysis of Worldwide Community Economies for Sustainable Local Development. In: Castells, M. (Ed.): *Another Economy is Possible.* Cambridge, Malden: Policy Press. pp. 55-81.
- Horváth G. – Lafferton S. (2020): A mai pénzügyi rendszer kritikája és reformlehetőségei. *Fordulat* 27, 17(1): 141-180.
- Horváth M. T. (2008): Urbanizáció-igazgatás és pénzügyi föderalizmus. *Tér és Társadalom*, 22(3): 125-139.
- INSEE [Institut national de la statistique et des études économiques] (2018): *Nouvel espace régional et dynamiques métropolitaines. Tome 2 : Géographie de la qualité de vie, des habitants et de l’environnement.* Insee Dossier, No. 3.
- INSEE [Institut national de la statistique et des études économiques] (2019): *DOCUMENTATION – données carroyées FILOSOFI 2015.* Documentation des données carroyées Filosofi [Fichier localisé social et fiscal] 2015 – Juin 2019
- Izsák É. (2015): A nagyváros-térségi térhasználati szokások és a társadalmi jól-lét. In: Szirmai V. (szerk.): *A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé.* Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. pp. 201-214.
- Jacsó E. (2013): *Helyi pénz.* Humusz Szövetség, Kisközösségi Program
- Johnson, S. – Harvey-Wilson, H. (2018): *Local currency adoption and use: insight from a realist evaluation of the Bristol Pound.* Bath Papers in International Development and Wellbeing, No. 56/2018.
- Juhász Z. – Varga I. (2018): A helyi pénz bevezetésének főbb tapasztalatai Magyarországon. *Vezetéstudomány*, 49(3): 1-27.
- Kallis, G. (2017): Economics Without Growth. In: Castells, M. (Ed.): *Another Economy is Possible.* Cambridge, Malden: Policy Press. pp. 34-54.
- Kennedy, M. (1995): *Interest and Inflation Free Money.* Seva International

- Kennedy, M. – Lietaer, B. – Rogers, J. (2012): *People Money. The Promise of Regional Currencies*. Axminster
- Kovács S. Zs. (2013): Pénzügyi szolgáltatások és régiófejlesztés. In: Buday-Sántha A., Danka S, és Komlósi É. (szerk.): *Régiók fejlesztése* III. kötet, Pécsi Tudományegyetem. 253-263.
- Kun J. (2006): *A pénzhelyettesítőkről*. PSZÁF tanulmány, Budapest
- Lagoarde-Segot, T. (2014): *La finance solidaire. Un humanisme économique*. Louvain-la-Neuve
- Lagoarde-Segot, T. – Martinez, E. A. (2020): *Ecological Finance Theory: New Foundations*. Post-Crisis Finance Research Network, Working Paper 03/2020.
- Lahi, F. (2019): *Rhône et Métropole de Lyon: deux territoires moteurs de l'emploi regional*. INSEE, No. 62.
- Lakócai Cs. – Gál Z. – Kovács S. Zs. (2018): Helyi kötődésű alternatív fizetőeszközök. Új lehetőségek a lokális pénzügyi szolgáltatások bővítésében. *Pénzügyi Szemle*, (4): 480-497.
- Lakócai Cs. (2021): The role of location in the functioning of a local currency: La Gonet case study. *European Spatial Research and Policy*, 28(1): 335-351.
- Laville, J. L. (2018): A szociális és szolidáris gazdaság történetének áttekintése. In : G. Fekete É., Nagy Z., Lipták K., Kiss J. (szerk.) : *Szociális és szolidáris gazdaság a poszt-szocialista perifériákon*. Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Miskolc. pp. 11-21.
- Lefebvre, H. (1991): *The production of Space*. Oxford: Blackwell
- Lengyel, I. – Mozsár, F. (2002): A külső gazdasági hatások (externáliák) térbelisége. *Tér és Társadalom*, 16(2): 1-20.
- Lietaer, B. – Arnsperger, C. – Goerner, S. – Brunnhuber, S. (2015): *Pénz és fenntarthatóság. A hiányzó láncszem*. Római Klub Európai Szervezetének jelentése a Finance Watch és a World Business Academy részére, Image Kft., Budapest
- Lung, Y. – Malherbe, L. – Montalban, M. (2019): *Between territorial and virtual proximities. The digitization process of the French ecosystem of complementary local currencies*. 5th Biennial RAMICS International Congress in Japan. EasyChair Preprint, No. 1359.
- Marshall, A. P. – O'Neill, D. (2018): The Bristol Pound: A Tool for Localisation?. *Ecological Economics*, (146): 273-281.
- Martignoni, J. (2018): The District Currency: a new currency design for managing the commons. *International Journal of Community Currency Research*, 22(2): 16-38.
- Martin, M. – Bertrand, P. (2019): *Savoie: entre vallées urbanisées et montagnes touristiques*. INSEE, No. 84.
- Maury, S. – Gilbert, A. (2016): *Les arrondissements de Lyon: de profondes mutations socio-économiques en 40 ans*. INSEE, No. 29.

- Meyer, C. – Hudon, M. (2019): Money and the Commons: An Investigation of Complementary Currencies and Their Ethical Implications. *Journal of Business Ethics*, (160): 277-292.
- Molénat, X. (2018): Requiem pour les sous-préfectures?, *Revue Alternatives Economiques*. No. 376.
<http://premierehg.over-blog.com/2018/01/les-villes-moyennes-francaises-en-declin.html>
- Moulaert, F. – MacCallum, D. (2019): *Advanced Introduction to Social Innovation*. Cheltenham, Massachusetts: Edward Elgar Publishing
- Murdie, R. A. (1969): *Factorial ecology of metropolitan Toronto, 1951-1961*. Research Paper 116, University of Chicago, Department of Geography
- Neamtan, N. (2002): *The Social and Solidarity Economy: Towards an 'Alternative' Globalisation*. Langara College, Vancouver
- NEF [New Economics Foundation] (2015): *Money with a purpose. Community currencies achieving social, environmental and economic impact*.
http://b3cdn.net/nefoundation/ff0740cad32550d916_o1m6byac6.pdf
- La NEF (2019): *Où vas mon argent? Liste des financements de la Nef en 2019*.
https://www.lanef.com/wp-content/uploads/2020/04/Liste_financements_Nef_2019.pdf
- Neilagh, Z. M. – Ghafourian, M. (2018): Evaluation of Social Sustainability in Residential Neighborhoods. *European Journal of Sustainable Development*, 7(1): 209-217.
- Nishibe, M. (2018): Understanding the diversity of CCs world-wide in globalization and deindustrialization as an evolutionary tree diagram. *International Journal of Community Currency Research*, 22(1): 16-36.
- North, P. (2006): Kaláka and Kör: Green money and mutual aid in Hungary. *International Journal of Community Currency Research*, 8(2): 24-28.
- North, P. (2014): Ten Square Miles Surrounded By Reality? Materialising Alternative Economies Using Local Currencies. *Antipode*, 46(1): 246-265.
- Observatoire national de l'ESS (2020): *Atlas commenté de l'économie sociale et solidaire*. 5e éd., Juris éditions, Dalloz
- Oláh M. – Szabó P. – Tóth B. J. (szerk.) (2017): *A területi tőke és magyarországi dimenziói*. Nyilvánosságért és a Civil Társadalomért Alapítvány, Balatonfüzfő
- Ortega-Momtequín M. – Rubiera-Morollón, F. – Pérez-Gladish, M. (2021): Ranking residential locations based on neighborhood sustainability and family profile. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 28(1): 49-63.
- Pepall, L. – Richards, D. J. – Norman, G. (2008): *Piacelmélet. Modern megközelítés gyakorlati alkalmazásokkal*. HVG-OARCH Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest
- Polányi K. (1976): *Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet: tanulmányok*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Rivero Santos, A. M. (2017): Contributions of Social Currencies to Alternative Short Food Supply Chains. *Urban Agriculture & Regional Food Systems*, 2(1) : 1-15.

- Rohlf, J. (1974): A Theory of Independent Demand for a Communications Service. *Bell Journal of Economics*, (5): 16-37.
- Rolland, L. (2014): Commerce équitable et politiques urbaines de développement durable. *Géoconfluences*.
<http://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-thematiques/developpement-durable-approches-geographiques/articles-scientifiques/commerce-equitable-et-politiques-urbaines-de-developpement-durable>
- Russo, A. P. – Servillo, L. (2011): *The Attractiveness of Regions and Cities for Residents and Visitors*. Evidence-based Cohesion Policy: Territorial Dimensions. ESPON 2013 Seminar, 29 – 30 November 2011, Kraków.
- Seyfang, G. – Longhurst, N. (2013): Growing green money? Mapping community currencies for sustainable development. *Ecological Economics*, (86): 65-77.
- Sheppard, E. (2016): *Limits to Globalization. Disruptive Geographies of Capitalist Development*. Oxford University Press
- Short, J. R. (2014): *Urban Theory: A Critical Assessment*. London, New York: PALGRAVE
- Sobiecki, G. (2018): Sustainability of local complementary currency: conclusions from an empirical study in Poland. *International Journal of Community Currency Research*, 22(2): 105-124.
- Somlyódyne Pfeil E. (2008): A városi térségek a közigazgatási struktúra és a „governance” keresztmetszetében. *Tér és Társadalom*, 22(3): 27-43.
- Szabó R. (2021): A nonprofit szervezetek szerepvállalása a társadalmi innovációkban. In: Sikos T. T. (szerk.): *Társadalmi innováció – társadalmi jólét*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, pp. 89-102.
- Szirmai V. (2015): Társadalmi jól-lét problémák Európában: egy versenyképesebb Európa lehetősége. In: Szirmai V. (szerk.): *A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. pp. 23-44.
- Szóka K. (2013): A helyi pénz társadalmi vonatkozásai. In: *Acta Scientiarum Socialium*, (38): 59-66.
- Torre, A. (2018): Développement territorial et relations de proximité. *Revue d'Économie Régionale & Urbaine*, (5-6): 1043-1075.
- Tóth B. I. (2011): A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben – A bajor Chimsee Regiogeld és a soproni Kékfrank-utalvány kezdeményezés. Állami Számvevőszék Tanulmányok, *Pénzügyi Szemle*, (1): 66-77.
- Trotignon, J. (2021): *Les Connexions des dispositifs de MLC à la finance solidaire locale – Région Auvergne-Rhône-Alpes*. Working Paper, UMR 5206 – Laboratoire Triangle
- Turchany, G. – Csom V. (2012): *Lokális gazdasági rendszerek szervezése*. Pannon Egyetem. Veszprém
- Urry, J. (1995): *Consuming Places*. New York: Routledge
- Vanier, M. (2008): *Le pouvoir des territoires - Essai sur l'interterritorialité*. Paris: Economica

- Varga A. (2009): *Térszerkezet és gazdasági növekedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Varga J. (2018): A helyi pénzürendszerek közgazdasági és társadalmi elfogadottsága. *Közép-Európai Közlemények*, 11(2): 133-141.
- Varian, H. R. (2001): *Mikroökonómia középfokon. Egy modern megközelítés*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
- Veresné Somosi M. – Balaton K. (2021): A társadalmi innováció fogalma. In: Sikos T. T. (szerk.): *Társadalmi innováció – társadalmi jólét*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, pp. 11-26.
- Vit E. (2018): A zéróinflált és a hurdle-modellek egy lehetséges társadalomtudományi alkalmazása: roma ismerősök számának elemzése. *Statisztikai Szemle*, 96(7): 683-708.
- Weber, O. (2011): Products and services. In: Weber, O. – Remer, S. (Eds.): *Social Banks and the Future of Sustainable Finance*. London, New York: Routledge, pp. 96-122.
- Weber, O. – Remer, S. (2011): Introduction to social banking. In: Weber, O. – Remer, S. (Eds.): *Social Banks and the Future of Sustainable Finance*. London, New York: Routledge. pp. 1-14.
- Weiss, M. J. (2000): *The Clustered World: How We Live, What We Buy, and What It All Means About Who We Are*. Boston, MA: Little, Brown
- Williams, C. C. (1996): Local exchange and trading systems: a new source of work and credit for the poor and unemployed?. *Environment and Planning A*, 28(8): 1395-1415.
- Yigitcanlar, T. – Kamruzzaman, Md. – Teriman S. (2015): Neighborhood Sustainability Assessment: Evaluating Residential Development Sustainability in a Developing Country Context. *Sustainability*, 7(3): 2570-2602.
- Yunus, M. (2017): *A world of three zeroes. The new economics of zero poverty, zero unemployment, and zero carbon emission*. Melbourne, London

Mellékletek

1. sz. Melléklet: A franciaországi helyi fizetőeszközök (Île-de-France nélküli) aggregált megyei volumenét befolyásoló tényezőket vizsgáló Poisson, zéróinflált Poisson, negatív binomiális és zéróinflált negatív binomiális regressziós modellek eredményei (STATA output)

Poisson regression
 Log likelihood = -158.18433
 Number of obs = 86
 LR chi2(5) = 71.78
 Prob > chi2 = 0.0000
 Pseudo R2 = 0.1849

LC_vol	Coefficient	Std. err.	z	P> z	[95% conf. interval]	
Remoteness	-.0514977	.0140459	-3.67	0.000	-.0790272	-.0239681
Agenda21	.0149595	.0035827	4.18	0.000	.0079375	.0219816
Small_shops	-.0010838	.0004036	-2.69	0.007	-.0018749	-.0002927
EC_per_pop	-.0622526	.0247071	-2.52	0.012	-.1106776	-.0138276
Inequality_rate	.5978548	.2467576	2.42	0.015	.1142189	1.081491
_cons	-.3952394	.8852081	-0.45	0.655	-2.130215	1.339737

Zero-inflated Poisson regression
 Inflation model: logit
 Log likelihood = -149.2266
 Number of obs = 86
 Nonzero obs = 59
 Zero obs = 27
 LR chi2(5) = 27.23
 Prob > chi2 = 0.0001

LC_vol	Coefficient	Std. err.	z	P> z	[95% conf. interval]	
LC_vol						
Remoteness	-.0346051	.0144645	-2.39	0.017	-.062955	-.0062552
Agenda21	.0119596	.0038874	3.08	0.002	.0043406	.0195787
Small_shops	-.00073	.0004299	-1.70	0.089	-.0015726	.0001126
EC_per_pop	.0002739	.0292976	0.01	0.993	-.0571483	.0576961
Inequality_rate	.5365539	.2493414	2.15	0.031	.0478538	1.025254
_cons	-.4165729	.9059424	-0.46	0.646	-2.192187	1.359042
inflate						
EC_per_pop	.2575223	.0918337	2.80	0.005	.0775316	.437513
_cons	-2.618743	.7423025	-3.53	0.000	-4.073629	-1.163857

Negative binomial regression
 Dispersion: mean
 Log likelihood = -156.82835
 Number of obs = 86
 LR chi2(5) = 37.85
 Prob > chi2 = 0.0000
 Pseudo R2 = 0.1077

LC_vol	Coefficient	Std. err.	z	P> z	[95% conf. interval]	
Remoteness	-.0481034	.0157364	-3.06	0.002	-.0789462	-.0172607
Agenda21	.0159298	.0044669	3.57	0.000	.0071748	.0246848
Small_shops	-.0010807	.0004956	-2.18	0.029	-.0020521	-.0001092
EC_per_pop	-.0690174	.0285724	-2.42	0.016	-.1250183	-.0130164
Inequality_rate	.615827	.2931873	2.10	0.036	.0411904	1.190464
_cons	-.4960464	1.040106	-0.48	0.633	-2.534617	1.542524
/lnalpha	-2.052137	.7918575			-3.604149	-.5001252
alpha	.12846	.101722			.0272106	.6064547

Negative binomial regression

Number of obs = 46

Dispersion: mean

LR chi2(4) = 21.47

Log likelihood = -109.48824

Prob > chi2 = 0.0003

Pseudo R2 = 0.0893

Partners	Coefficient	Std. err.	z	P> z	[95% conf. interval]	
Single_households	-.2207091	.0751428	-2.94	0.003	-.3679863	-.073432
New_buildings	-.0526832	.0149097	-3.53	0.000	-.0819057	-.0234607
Under_40	.1655813	.0548195	3.02	0.003	.058137	.2730256
Full_houses	-.7779021	.1807029	-4.30	0.000	-1.132073	-.4237309
_cons	8.428759	2.638598	3.19	0.001	3.257201	13.60032
/lnalpha	.0447985	.3106522			-.5640686	.6536657
alpha	1.045817	.3248854			.5688897	1.922575

LR test of alpha=0: chibar2(01) = 101.11

Prob >= chibar2 = 0.000

2. sz. Melléklet: Auvergne-Rhône-Alpes régió kistérségeiben a helyipénz-elfogadóhelyek meglétét (vagy azok hiányát) befolyásoló tényezőket vizsgáló logisztikus regresszió eredményei (SPSS output)

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	20,215	6	,003
	Block	20,215	6	,003
	Model	20,215	6	,003

Classification Table^a

		Predicted		Percentage Correct
		0	1	
Step 1	Observed			
	LC			
	0	127	20	86,4
	1	59	32	35,2
	Overall Percentage			66,8

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Population	,000	,000	6,730	1	,009	1,000	1,000	1,000
	very urban(1)	-,620	1,538	,163	1	,687	,538	,026	10,951
	intermediate(1)	,363	,366	,983	1	,321	1,437	,702	2,944
	rural tourism(1)	-,606	,678	,799	1	,371	,546	,144	2,060
	rather rural with unemployment(1)	,401	,473	,721	1	,396	1,494	,591	3,773
	rural ageing(1)	1,050	,389	7,297	1	,007	2,858	1,334	6,124
	Constant	-1,116	,260	18,380	1	<,001	,328		

a. Variable(s) entered on step 1: Population, very urban, intermediate, rural tourism, rather rural with unemployment, rural ageing.

3. sz. Melléklet: Auvergne-Rhône-Alpes régió 55 kistérségében az elfogadóhelyek meglétének valószínűségére ható magyarázóváltozókat vizsgáló logisztikus regresszió eredményei (SPSS output)

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	11,134	3	,011
	Block	11,134	3	,011
	Model	11,134	3	,011

Classification Table^a

		Predicted		Percentage Correct
		0	1	
Step 1	Observed	0	1	
	LC	0	1	
	0	21	9	70,0
	1	10	15	60,0
	Overall Percentage			65,5

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Gap with theoretical multiplier	-,188	,138	1,852	1	,174	,828	,631	1,086
	Local economic density	,000	,000	2,596	1	,107	1,000	,999	1,000
	Economic diversity	,220	,087	6,458	1	,011	1,246	1,052	1,477
	Constant	-4,472	1,613	7,684	1	,006	,011		

a. Variable(s) entered on step 1: Gap with theoretical multiplier, Local economic density, Economic diversity.

4. sz. Melléklet: Auvergne-Rhône-Alpes 55 kistérségében a la NEF által finanszírozott projektek meglétének valószínűségét magyarázó változókat vizsgáló logisztikus regresszió eredményei

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	30,942	5	,000
	Block	30,942	5	,000
	Model	30,942	5	,000

Classification Table^a

Observed		Predicted		Percentage Correct
		NEF_projects 0	1	
Step 1	NEF_projects 0	26	4	86,7
	1	5	20	80,0
Overall Percentage				83,6

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	LC NEF dummy(1)	2,159	1,986	1,182	1	,277	8,664	,177	425,046
	Gap with theoretical multiplier	-,366	,184	3,983	1	,046	,693	,484	,993
	Local economic density	,000	,000	,797	1	,372	1,000	,999	1,000
	Economic diversity	,336	,105	10,167	1	,001	1,400	1,138	1,721
	SE organisations per 1000 people	1,130	,448	6,362	1	,012	3,094	1,286	7,443
	Constant	-14,104	4,167	11,454	1	<,001	,000		

a. Variable(s) entered on step 1: LC NEF dummy, Gap with theoretical multiplier, Local economic density, Economic diversity, SE organisations per 1000 people.

5. sz. Melléklet: Az asszociációs függetlenségi teszt eredményei a *gonette* elfogadóhelyeinek típusai és területi elhelyezkedései között Lyon kerületeiben (felül), valamint a nagyvárosi agglomerációban (alul) (XLStat output)

Chi-square (Observed value)	25,525
Chi-square (Critical value)	36,415
DF	24
p-value	0,378
alpha	0,05

Chi-square (Observed value)	4,980
Chi-square (Critical value)	7,815
DF	3
p-value	0,173
alpha	0,05

6. sz. Melléklet: Az asszociációs függetlenségi teszt eredményei a lyoni kerületek megoszlásai között a *gonette* elfogadóhelyek száma, valamint a szociodemográfiai jelleg alapján (XLStat output)

Chi-square (Observed value)	35,870
Chi-square (Critical value)	37,652
DF	25
p-value	0,074
alpha	0,05

7. sz. Melléklet: Lyon városnegyedeiben a gonette-et elfogadó üzleti partnerek számára ható tényezőket vizsgáló linearizált Poisson regresszió eredményei 2019. év végi adatok alapján (SPSS output)

Omnibus Test^a

Likelihood Ratio Chi-Square	df	Sig.
128,882	6	,000

Dependent Variable: Acceptors
Model: (Intercept), ESS, Group 2, Group 3, Group 4, Group 5, Group 6

a. Compares the fitted model against the intercept-only model.

Parameter Estimates

Parameter	B	Std. Error	95% Wald Confidence Interval		Hypothesis Test			Exp(B)	95% Wald Confidence Interval for Exp(B)	
			Lower	Upper	Wald Chi-Square	df	Sig.		Lower	Upper
(Intercept)	,315	,2370	-,150	,779	1,763	1	,184	1,370	,861	2,180
ESS	,011	,0018	,008	,015	40,961	1	<,001	1,011	1,008	1,015
Group 2	-,529	,4968	-1,503	,445	1,135	1	,287	,589	,222	1,560
Group 3	,684	,2524	,189	1,178	7,334	1	,007	1,981	1,208	3,249
Group 4	,501	,2831	-,054	1,056	3,126	1	,077	1,650	,947	2,873
Group 5	,568	,2220	,133	1,003	6,547	1	,011	1,765	1,142	2,727
Group 6	-1,024	,7306	-2,456	,408	1,966	1	,161	,359	,086	1,503
(Scale)	1 ^a									

Dependent Variable: Acceptors
Model: (Intercept), ESS, Group 2, Group 3, Group 4, Group 5, Group 6

a. Fixed at the displayed value.

8. sz. Melléklet: Lyon városnegyedeiben a gonette-et elfogadó üzleti partnerek számára ható tényezőket vizsgáló linearizált Poisson regresszió eredményei 2021. évközi adatok alapján (SPSS output)

Omnibus Test^a

Likelihood Ratio Chi-Square	df	Sig.
191,701	6	,000

Dependent Variable: Acceptors
Model: (Intercept), ESS, Group 2, Group 3, Group 4, Group 5, Group 6

a. Compares the fitted model against the intercept-only model.

Parameter Estimates

Parameter	B	Std. Error	95% Wald Confidence Interval		Hypothesis Test			Exp(B)	95% Wald Confidence Interval for Exp(B)	
			Lower	Upper	Wald Chi-Square	df	Sig.		Lower	Upper
(Intercept)	,342	,2135	-,076	,761	2,570	1	,109	1,408	,927	2,140
ESS	,015	,0016	,012	,018	89,484	1	,000	1,015	1,012	1,018
Group 2	-,149	,4032	-,940	,641	,137	1	,711	,861	,391	1,898
Group 3	,349	,2169	-,076	,774	2,584	1	,108	1,417	,926	2,168
Group 4	,263	,2712	-,268	,795	,944	1	,331	1,301	,765	2,215
Group 5	,519	,1883	,150	,888	7,592	1	,006	1,680	1,162	2,430
Group 6	-,349	,4749	-1,279	,582	,539	1	,463	,706	,278	1,790
(Scale)	1 ^a									

Dependent Variable: Acceptors
Model: (Intercept), ESS, Group 2, Group 3, Group 4, Group 5, Group 6

a. Fixed at the displayed value.

9. sz. Melléklet: Lyon 1 km²-es körzeteiben a gonette-et elfogadó üzleti partnerek számára ható tényezőket vizsgáló negatív binomiális és zéróinflált negatív binomiális regressziós modellek eredményei 2021. évközi adatok alapján (STATA output)

Negative binomial regression

Dispersion: mean

Log likelihood = -109.48824

Number of obs = 46

LR chi2(4) = 21.47

Prob > chi2 = 0.0003

Pseudo R2 = 0.0893

Partners	Coefficient	Std. err.	z	P> z	[95% conf. interval]	
Single_households	-.2207091	.0751428	-2.94	0.003	-.3679863	-.073432
New_buildings	-.0526832	.0149097	-3.53	0.000	-.0819057	-.0234607
Under_40	.1655813	.0548195	3.02	0.003	.058137	.2730256
Full_houses	-.7779021	.1807029	-4.30	0.000	-1.132073	-.4237309
_cons	8.428759	2.638598	3.19	0.001	3.257201	13.60032
/lnalpha	.0447985	.3106522			-.5640686	.6536657
alpha	1.045817	.3248854			.5688897	1.922575

LR test of alpha=0: chibar2(01) = 101.11

Prob >= chibar2 = 0.000

Zero-inflated negative binomial regression

Inflation model: logit

Log likelihood = -108.1942

Number of obs = 46

Nonzero obs = 31

Zero obs = 15

LR chi2(4) = 23.16

Prob > chi2 = 0.0001

Partners	Coefficient	Std. err.	z	P> z	[95% conf. interval]	
Partners						
Single_households	-.205213	.0671724	-3.06	0.002	-.3368686	-.0735575
New_buildings	-.0491935	.0131586	-3.74	0.000	-.0749838	-.0234032
Under_40	.1500766	.0528375	2.84	0.005	.046517	.2536363
Full_houses	-.7297604	.1662781	-4.39	0.000	-1.055659	-.4038613
_cons	8.373712	2.17408	3.85	0.000	4.112594	12.63483
inflate						
_cons	-1.587051	.6644586	-2.39	0.017	-2.889366	-.2847361
/lnalpha	-.6466733	.4698099	-1.38	0.169	-1.567484	.2741371
alpha	.5237853	.2460795			.2085693	1.315395

10. sz. Melléklet: Az elfogadóhelyek megléte vagy hiánya, illetve a háztartások átlagos jövedelme közötti kapcsolatot vizsgáló logisztikus regresszió eredményei a 400 m²-es négyzetes tömbök viszonylatában (SPSS output)

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	773,294 ^a	,001	,001

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table^a

			Predicted	
Observed		nincs	van	Percentage Correct
Step 1	LC	nincs	860	0
		van	131	0
	Overall Percentage			
				100,0
				,0
				86,8

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
Step 1 ^a	vegyes	,148	,233	,401	1	,526	1,159	,734	1,831
	alacsony	,179	,224	,643	1	,423	1,196	,772	1,855
	Constant	-1,985	,157	159,446	1	<,001	,137		

a. Variable(s) entered on step 1: vegyes, alacsony.